

10 1962

planinski vestnik

POSTNINA PLAČANA V GOTOVINI

planinski vestnik 10¹⁹⁶²

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE | LETNIK XVIII | OKTO.

VSEBINA:

DR. ALOJZ GRADNIK — 80 LET	
Viktor Vovk	433
ODLOMKI IZ SMUŠKE TURISTIKE	
Ing. Svetko Lapajne	436
V NEDELJO POPOLDNE	
Luđvik Zorzut	441
DOM POD IGALAMI	
Stanko Hribar	442
DOGODEK V KRIZEVNIKU	
Jože Vršnik	444
O ROJSTVU JULIANE V TRENTI	
Ing. Ciril Jeglič	445
KARNIJSKE ALPE IN KARNIJA	
Ing. Viktor Vovk	449
STAREC IN GORA	
Leopold Stanek	457
ZAKAJ SOČA POSTAJA	
HUDOURNIK	
Francé Avčín	458
MODERNA PERLONSKA PLEZALNA	
VRV	
Francé Avčín	459
BIVAK V SNEGU	
Stane Plaustciner	460
NA RAZGLEDIH	
Leopold Stanek	461
DRUŠTVENE NOVICE	462
OBCNI ZBORI	463
ALPINISTIČNE NOVICE	470
IZ PLANINSKE LITERATURE	471
RAZGLED PO SVETU	472
NEKAJ MISLI K DELU LITERAR-	
NII ODSEKOV	
Tonček Strojín	478
IZ KARTOTEKE PRVENSTVENIH	
VZPONOV	480

NASLOVNA STRAN:

Triglav z Jezerskega Stoga — Foto:
prof. Janko Ravnik

PRILOGA:

Rateške Ponce (2272 m) — Foto: Franc
Močnik

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / izdaja ga PZS — urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje Gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 900.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 225.— (naročnina za inozemstvo din 1600.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

je izdala vzorno urejeno knjigo umetniških fotografij z izbranimi motivi Julijskih Alp —

JAKA ČOP:

SVET MED VRHOVI

Nad sto celostranskih posnetkov nam posreduje lepoto slovenskih planin:

POGLED NA JULIJCE —
PREGORJE S KARAVANKAMI —
BOHINJSKI KOT —
OD BAŠKE GRAPE DO KRNA —
TRENTA —
OD KANINA DO MANGARTA —
PLANICA, VRŠIČ IN KRNICA —
MARTULJEK —
KRMA, VRATA IN TRIGLAV —

Spremnno besedilo h knjigi je napisal znani slovenski gornik dr. MIHA POTOČNIK

Dr. Alojz Gradnik – 80 let

Dne 3. julija je v vajeinem zatišju dr. Alojz Gradnik, veličina našega Parnasa, dopolnil 80 let svojega bogatega, izredno plodnega življenja. Drugi so pisali in pišejo ter bodo še pisali o njem kot našem velikem pesniku. Tele vrstice pa naj bodo le planincem v opombo na Gradnika planinca in smučarja, iskrenega ljubitelja narave. Saj smo ga leta in leta pred zadnjo vojno domala vsako soboto, nedeljo videvali po naših gričih, hribih in gorah, zdaj tu, zdaj tam, ker povsod po planinskem svetu je iskal in našel svoje neskaljeno veselje. Na svojih neštetih izletih je obhodil vse naše hribe in doline, je stal – pa ne samo po enkrat – na vseh naših, tudi najvišjih vrhovih, in vse je presmučal, kar je po Slovenskem lepih smučarskih tur. Sam nam poroča v znanih »Pogovorih« Marje Boršnikove, ki so bili objavljeni v »Novih obzorjih« 1953 in 1954: »Na smučarski šport sem se vrgel leta 1912 v

Gorici. Poleg sina nekega italijanskega lekarnarja sem bil sploh prvi smučar v Gorici. Kadar sem se vozaril na Bohinjsko, so me na postaji opazovali kakor kakšno strašilo.«

Prevzet od čudežne lepote zimskega jutra na Kórenu je spcsnil globoko občuteno »Smučarjevo jutranjo molitev« (v zbirki »Večni studenci«). Na smučeh ga »po strminah, v slokih smučinah prožno nosi nevidna perot«, pa je obstal in opajajoč se nad vsem, kar je videl okoli sebe, si šepeče:

Zdaj izza Ponce / vstalo je sonce, / bakle prižiga v oboku nebes. / Čez vse
goljave / bele, bleščave / biserne širi omamni se kres. /

Boršnikovi pripoveduje: »Podlaga Smučarjevi molitvi je takšno elementarno doživetje sončnega vzhoda na nekem smučarskem izletu na Korenskem sedlu, da lahko rečem: vse se je tedaj stopilo v meni od ginjenosti in zavzetosti in

nikdar nisem ne prej ne pozneje občutil veličastnosti sončnega vzhoda kakor v tistem trenutku, ko so se sončni žarki razlili čez milijarde snežnih kristalov, trepetajočih in iskrečih se v vseh mogočih prelivih.«

Gradnika smo poznali za samotarja, odtujenega družbi, vase zaprtega, večno razmišljajočega, večno iščočega človeka. Ali na izletih, v veliki naravi, v gorah — tam je našel harmonijo, bil je zelo družaben, znal se je razvneti, živo govoriti kakor otrok in ko malokdo se zavzeto pogovarjati v prijateljski družbi. Sam pravi Boršnikovi, ko je bilo govora o Tumi in o planinstvu, zlasti o tistem na Goriškem, takole: »Tuma ni bil smučar. Pa tudi kot turist se z nami ni družil in je po hribih hodil skoraj zmerom sam. Jaz pa sem si kasneje, zlasti po vojni, ko sem prebival v Ljubljani, nabral med smučarji in turisti že precejšnjo družbo.«

Na lepih rateških izletih pozimi smo včasih prenočevali pri zdaj že kmalu pozabljenem Kajžarju. Kdo od smučarjev srednjih let se ne spominja starinske gostilne v Ratečah in velikanske izbe zgoraj v hiši! Bilo je v nji kdove koliko ležišč. Dobre volje smo legli. Potem je Marušič povedal svoje obvezne tri smešnice. Bučen smeh po vsaki, pod nami so postelje praščale. Tudi Gradnik se še v temi ni mogel zatajiti. Kakor mi, še bolj je bil on razgiban in živahen. Polnih src smo se radovali življenja v planinah. Zjutraj, ko se nam je skozi z rožami preprežena okna obetal lep dan, smo urno poskakali z ležišč, Gradnik redoma prvi, pa ven, navzgor, na sonce in sneg. Ah, tista rateška zimska jutra!

Med prvo svetovno vojno je bil Gradnik sodnik v Cerknem. O tistih časih se je z Boršnikovo takole pogovarjal: »Ni jih stezic, ki peljejo po vseh teh naseljih (beseda je bila o vaseh in zaselkih po Cerkljanskem), da bi jih ne prehodil na svojih samotnih sprehodih, in ni jih bregov na Cerkljanskem vrhu in pod Poreznom, ki jih ne bi pozimi presmučal.« Pa dostavlja: »Ali je mogoče najti še kje drugje tako dobrih ljudi, kakor sem jih srečaval tu pri vsakem koraku? In tisti prisrčni cerkljanski dialekt! Vživel sem se v muziko te svojevrstne govornice, ki mi še zdaj po tolikih letih čestokrat zveni v ušesih.« Kulturen planinec, bi rekel, ki je, dasi so bile samotne njegove ture, tudi na takih iskal in našel človeka, domačina, in se z njim po človeško, z ljubeznijo ter razumno razgovoril.

Ljubitelj narave je naš jubilatant v pravem smislu besede. Ko razlaga Boršnikovi svoje misli o slikarstvu in slikarjih, takole pravi o Segantiniju, ki ga je že kot študent na Dunaju štel med svoje ljubljence: »Njegove slike, ki odražajo samotno veličastno naravo, visokogorske planote, kjer se zdi, da je zamrlo vsakršno življenje, kjer se v tankem mrzlem ozračju bleščijo večni ledeniki, iskrijo nežni kristali pod migljajočimi sončnimi žarki in prepletajo sončne zelene travnike, posejane s planinskimi rožami, kristalno čisti potočki, so me tako prevzele, da sem si nabavil, kar sem mogel najti, barvnih reprodukcij teh slik in sem jih obesil v naši sobi doma v Medani.«

Lepe, po svoje čustvene so Gradnikove planinske pesmi. V »Večnih studen- cih«, pesniški zbirki, v kateri je pesnik posebno povezan z domačo zemljo in s narodo, sta poleg »Smučarske jutranje molitve« še globoko, vsesvetno, vizi- onarno občutena pesem »Na Grintovcu« in sonet »Triglav«. Najvišji naši gori daje Gradnik v goreči domorodni ljubezni pridevke »sveti, silni, čisti«, in ko prerokuje, da »šč v omahovanju sebe svest se zdramil rod bo v siju novih zvezd«, si srčno obeta, češ karkoli zla naj nad nas še pride, Triglav — »bliščal še vedno svet boš v naši duši.«

Tudi v »Planinskem Vestniku«, zlasti v letniku 1954, je Gradnik objavil nekaj lepih planinskih, globoko zamišljenih umetniških stvaritev. Tam imamo

dramatično zloženo pesnitev »Zadnja stena«, v spomin Klementa Juga. Razdraženo se v triglavski steni pregovarjata Jug in duh gorá. Z voljo in močjo, kliče Jug, »v nemira, hrepenenja sladki svet. Vedno naprej, naprej, prek vseh ograd, ovir, višin in mej. Vsem kljubovati, ubogati le kri, ki v srcu vre neugnana in kipi in vliva nove mi moči za boj, za neizprosni boj s teboj.« Toda »z menoj boril se boš, ti črv?«, se mu krohoče duh gora. »Nazaj! Nikdar se ti odprl ne bo moj raj!« Besedni dvoboj se konča tragično za črva-človeka, zakaj »zrušil skal se je razmajan sklad in črvu grob odprl je prepad.«

Tam sta še Gradnikova soneta »Grad«. Pesnik stoji na ljubljanskem gradu, zaglobljen v njegovo zgodovino, pa se mu ob tem razpletajo težke misli. Razvneto se z gradu ozira po slovenskem svetu in mu silijo v spomin stari časi ljudskega tlačanstva. Na koncu poveljuje priborjeno svobodo. Na grad upre izkušeni pogled in pozdravlja v vznesnem razpoloženju:

»Muk naših znamenje, gnezdo krvavo — / ko ti je strla vrata pest osvete, / premagan dvignil našo si zastavo.«

V pesnitvi »Lucipeter na Triglavu« se na našem najvišjem vrhu čuti pesnik cclega, svobodnega človeka. Samozavesten pravi:

»Ne več mravlja na ravnini / begajoča v mreži cest, / v vrtoglavi tej višini / sosed zdaj sem večnih zvezd.«
In od čustev prevzet še vzklika:

»Ni več plot ne zid ovira / za moj hrepenечи vid, / zdaj obzor se mi odpira / prost, na vse strani odkrit.«

Zagledal je orla v poletu, olajšanega srca se spne iz razmišljanja in ko da se mu je nazadnje odkrila poslednja skrivnost, ginjen zapoje stvarstvu v slavo in zahvalo:

»Tu šele, po orla letu, uzrl sem te, moj daljnji cilj.«

Bilo je neke nedelje v februarju. Počivali smo pri seniku, naprej od Peči, prav na vrhu, na italijansko-avstrijski meji. Imeli smo čudovit zimski dan. Jasen, ves v soncu, poln žarne svetlobe. V omamni krasoti so onkraj doline, na jug, v višine mogočno kipeli naši veliki snežniki. Po škrbinah se je tu, tam z opasti poprašil beli snegec, se v vetrcu poigral in nežno razpuhnil v sinje nebo. Na italijansko in avstrijsko stran je v razkošnem sijaju žarelo brez števila znanih in neznanih vrhov. Nobena sapica se ni ganila, vse naokoli je vladala božja tišina. Blažen mir. Le z na pol podrte strehe je, ko da bi počasi tiktakala nevidna ura, kapljalo od kopnečega snega. Zamaknjeni v prelesti vsega, kar nas je obdajalo, smo tam dolgo časa tiho sedeli. S slabim glasom je molk pretrgal Gradnik: »Koliko lepote... Ali žal jo človek šele dojame, ko mu je že misliti na slovo.«

Ondan sem slavljencu pripovedoval o planinah, o planinstvu. Zavzeto je poslušal, zamišljen in tih. Ali ko da so se mu za hip pred očmi razgrnili blagi spomini, je potem komaj slišno zavzdihnil: »Da, planine...«

Pesniku Gradniku čestitamo planinci za njegov osemdeseti rojstni dan. Čestitamo mu za zlahtne sadove, velike umetnine, ki jih je nam in vsemu svetu dobrotljivo raztrosil v svojih dragocenih pesniških zbirkah. Želimo mu še mnogo let lepega življenja pri zdravju in moči. In da bi še zahajal v svetišče naših prelepih gora ter nam oddondod poslal v vezani besedi še katero planinsko, po gradnikovsko globoko misel.

Viktor Vovk

Odlomki iz smuške turistik

ING. SVETKO LAPAJNE

Pojem smuške turistik je danes že skoro nepoznan. Sinovi poznajo samo vzpenjače ter likanje že zglajene piste. Smuška tura je zanje tuj pojem. Spomladi najdemo na smučeh v planinah kvečjemu še kakega sivolasega smučarja, je bilo rečeno na občnem zboru PD. To je žal res. In vendar: Smuška turistik skriva v sebi mnogo čarov, ki jih letna turistik ne pozna. Vsako leto v jeseni obiščem Triglav in njegove sosedo. Na teh poteh obujam spomine na pomladne smuške spuste s Kredarice v Krmo, s Kredarice na Velo polje ali preko ledenika in Staničeve koč v Cmirovo dolino. Hoja ne zdrži primeru s smuško turo: namesto peš hoje navzdol se nam nudi bela opojnost. Vse je prosto, spuščáš se, kjer si sam želiš, sproti si izbiraš pot, hitrost in pospeške. Z enega pobočja te požene v nasprotno navzgor, nakar se zopet poviješ v dolino. Sonce, razgled!

Smučí nam nudijo v snegu znatne prednosti. Drže nas na vrhu, če se sneg udira. Hoja bi bila nadvse mučna, s smučmi pa kar gre. Pri vožnji navzdol prihraniš tudi nekaj časa. Če vzamemo na primer, da je bila naša »norma« za pot s Kredarice do Koče na Triglavskih jezerih tri ure, od česar je poldruga odpadla na vzpon iz Velega polja do Hribaric, je to kar sorazmerno kratek čas. Tudi sestop iz Kredarice do doline Vrat za Cmirom ponavadi ni trajal dalj kot poldrugo uro, vštevši hojo v spodnjem delu, kjer ni bilo več snega. Vzpon s smučmi na nogah je težji, ker ne drse smučí le naprej, temveč tudi nazaj. Zelo koristne so tjulenje kože, gor gre, dol pa ne. Če jih nimamo, tedaj smo prisiljeni na dolge in položne ovinke. Če je sneg trd ali morda narejena gaz, potem seveda nosimo smučí na ramah ali v rokah, v vsaki po eno.

Smuške ture so tudi nevarne. Poleti se nam nima kaj zgoditi: edina nevarnost bi bil kamen, ki bi morebiti z višine zadel točno v turista ali neurje s strelo. Nevarna so snežišča, če so ledena in planince nima posebne opreme (dereze, cepin). V snegu je zadeva težja: od vsega se najbolj bojim megle. Poti ni, orientacijo v snegu nam nudi razgled, sonce, položaj hribov in dolin. V megli vse to izgine. Še več: V megli ne ločimo robu snega od megle, ne vidimo, kje gre svet navzdol, kje navzgor. Včasih — pri izredno ugodnem pršiču — ne čutimo hitrosti vožnje, ne vemo, ali se gibljemo ali stojimo na mestu. Za ilustracijo navajam: Srečamo se v megli. Tovariš se pripelje s primerno hitrostjo, napravi pravilen zavoj, sneg se zapraší, nato padec v sneg. »Zakaj si padel?« — »Sem mislil, da stojim, pa sem se še vozil,« se oglasi odgovor. Zanimivejši je bil primer, ko sem se zglavo zaletel naravnost v zameť, visok poldrug meter: nisem ga videl, šele čutil.

Bolj neprijetni so problemi orientacije. Petero nas je bilo na poti iz Doline sedmerih jezer za Zelnarico proti Dednemu polju. Na sedlu nas je zajela megla, pripravljaj se je dež. Vedeli smo, da je pot prava, dokler gre navzdol. Po megli smo vijugali v pobočjih navzdol, kakor smo pač vedeli in znali. Nenadoma smo se znašli v kotanji: na vse strani hrib. Kam iti? Tovariš Vicc, ki je bil zadnji, nas je vprašal, iz katere smeri smo sploh prišli in v katero smer smo namenjeni: Nobeden ni vedel. Od vijuganja smo se popolnoma zmedli. On, ki je bil zadnji, je le nekako sledil smer pobočja, ker je imel vseskozi pred sabo štiri temnejše lise v megli. Svetoval nam je določeno smer. Po poskusnem tavanju smo kmalu zasledili preval ter zopet padec navzdol; s tem je bila situacija

rešena. Pri spustih navzdol je pač nujno potrebno v primeru megle — dobro poznati situacijo hribov. Če tega ni, lahko zdrsneš v prepad. Za spust pa je potreba večja skupina. Po triglavskem ledeniku smo se v megli sestopali v grupi: Vsak član družbe se je postavil toliko niže, da je še videl prvega nad sabo. Zadnji v skupini se je tedaj z vrha spustil ter imel orientacijo v naših postavah — kot temnih lisah v megli. Za zadnjim je potegnil še kakih deset metrov, ter zavzel najnižji položaj za orientacijo drugih tovarišev. Za njim se je spustil prihodnji, in tako smo po vrsti uspešno dosegli dolino pod Staničevo kočo.

Bolj nerodno je, če je skupina manjša. Nekoč naju je z nečakom Janezom zajela megla na Konjski planini, na poti s Triglavskih jezer proti Kredarici. Sedla sva in jedla — ko se je megla razkadila, sva ugotovila, da sva bila komaj še kakih 50 m stran od dobro izhojene gazi iz Krme proti Kredarici. Bolj neroden je bil primer, ko sva z Zvonetom rinila iz Mojstrane proti Staničevi koči. Po osemurni hoji naju je na sedlu med Rjavino in Ržjo, morda deset minut pred Staničevo kočo, zajela megla. Zraven še veter s snegom. To je bilo še pred vojno, ko je bila vsa pot markirana s koli. Iskala sva torej prihodnji kol. Po četrturnem tavanju sva ga našla. Sledila sva do prihodnjega, pot se je počasi nižala. Morala bi priti v kočo, toda koče nikjer! Pot še naprej dol, kol za kolom, koče še vedno nikjer. Ustavila sva se in počakala. Medtem se je sprevedrilo, zjasnilo, pokazali so se obrisi Rjavine, Rži. Kje sva bila? Za uro hoda sva prišla po isti poti nazaj! Sneg je sproti zametaval najine stopinje. Namesto ob 20. uri zvečer, sva šele ob 22. uri dospela v Staničevo kočo. Kronika beleži tudi tragične primere, ko so tovariši na poti proti Kredarici zmrznili — ker zaradi megle niso našli koče — čeprav so bili že blizu nje.

Težka je bila pot iz Vogla preko Konjskega sedla na Komno. Bilo nas je pet, med njimi nečak oskrbnice Doma na Voglu kot vodič, ker je dobro poznal pot. Tedaj je bila še pot markirana: Na vsakih petdeset metrov je bil zapičen v sneg kol s trikotno tablico na vrhu, usmerjeno v smeri prihodnjega kola. Toda, padlo je okrog meter novega snega, koli so gledali kvečjemu 10 do 20 cm iz snega. Odkopavali smo, da bi našli smer tablice. Na vrhu Konjskega sedla nas je zajela megla. Večkrat smo tudi po pol ure iskali, razpršujoč se radialno — prihodnji količek ter nadaljno smer. Tik pred sestopom nas je hotel vodič zapeljati na desno, proti dolini, — ne zavedajoč se, da so tam prepadne skale. Spustili smo bolj levo po žlebu ter kmalu prišli iz megle. To ni bil prvi primer, ko so »klienti« rešili vodiča pred nesrečo.

Iz navedenega je razvidno, da je megla res eden najhujših sovražnikov smučarja — turista. Če grozi megla, se ne podaj na turo. Če pa že greš, pomni: Kompas je lahko zelo koristen, prav tako višinomer. Nevarnost, da zdrkneš, zavisi v največji meri od »konsistence« snega. Pomladanski sneg ponoči zmrzne v sren, v smučarskem žargonu »beton«. Tak sneg je prijeten za hojo navzgor, če drži človeka, za vožnjo pa ni primeren. Dopoldansko sonce tak sneg najprej »prime«, ga površinsko malo zmehča, nato vedno globlje, dokler ga opoldanska vročina ne spremeni v »godljo«. Tam, koder sneg niti ponoči ne zmrzne več, se pojavi »snežna gniloba«. Vsak smučar ve, da vožnja po godlji ni prijetna, najmanj pa po gnilem snegu. Vsako turo je torej treba pravilno planirati, jo razporediti. Najidealnejši primer je, če se na vrhu, po naše izhodišču, začne sneg komaj tajati, glavno pobočje ima potem vzorne snežne razmere — primerno odkopnel srenec — v dolini bo pa verjetno že globoko zmehčan sneg — godlja. Če hočemo na turi res uživati v smučski vožnji, je to načrtovanje nujno. Nekaj primerov:

Tovariši v družbi so se udobno obračali v koči, moje priporočilo za odhod so opustili. Odšel sem sam ter užival krasen spust s Kredarice proti Konjski planini (Krma-sedlo). Uro pozneje so prišli tovariši za menoj — orali so godljo. Prav jim je, zakaj pa niso bolj zgodaj vstali! Bolj neroden primer je imela skupina starejših turistov, ki so bili prezgodnji: vajeni jutranje hoje iz letne turistike so odšli s Kredarice proti Triglavskim jezerom ob sedmi uri zjutraj, namesto ob osmih. Posledice: nosili so smuči navzdol, namesto da bi se smučali. Neka udeleženka je zdrknila in se lažje poškodovala. Namesto užitka — muka. Eno uro pozneje — ko je sonce sneg že »prijelo«, mi za njimi. Po nebeški vožnji smo dospeli na Velo polje — pet minut za njimi, ki so uro prej odšli. Pri takih sestopih je nadvse važen položaj pobočja. Južna pobočja zahtevajo sestope bolj zgodaj, severna pozneje. Na pot za Cmirom smo se včasih podali šele okrog 13. ure, ker je tedaj največja vročina komaj zadostovala za senčno dolino.

Poseben primer je dinamično prečkanje strmin. Običajne smuške smeri držijo preko pobočij, ki so nekoliko okopnele — dovolj položna, da v primeru padca ni nevarnosti, da bi zdrsnil. Včasih — sicer redko — pa je vendar treba prečkati strmo pobočje. Na takem pobočju smučar ne sme pasti! Smuči z jeklnimi robniki ga solidneje drže na snegu kot obleka, ki drči. K sreči so take pasaže ponavadi sorazmerno ožje, 10 do 30 m široke. Ponavadi je na drugi strani strmine že položnejši svet, na katerem padec ni nevaren. V takih primerih se je obnesla naslednja tehnika: preko strmine vzamemo poševni smuk, brez prečnega drsenja. Zalet mora biti tako velik, da nas, tudi pri morebitnem prečnem drsenju dana hitrost zanese na položnejši svet. Nekaj primerov: Prehod iz Kredarice pod Kalvarijo proti Planiki ima eno tako mesto. Pred mestom smo se previdno ustavili. Pogumna tovarišica Mihela, odlična smučarka — jo je kar urezala s hitrostjo čez navzdol. Za njo tudi mi seveda. Na strmini nismo smeli pasti — to bi bilo nevarno. Na povratku smo vzeli obratno varianto. Pred tem mestom smo šli peš navzgor ter preko nekaj skal zlezli na letno pot s Planike proti Kredarici. S te poti smo s smukom preko sličnega pobočja dosegli kotanje pod Kalvarijo. Slična pasaža je tudi na letni poti od Krma-sedla proti Kredarici. Poleti je tam celo nekaj klinov ali žica, če se ne motim. Nadaljnji tak primer je v zadnji strmini Cmirove doline proti Staničevi koči. S tovarišem Stojanom sva se spuščala navzdol, sneg je bil precej leden, robniki smučk so bolje držali, kot bi držali čevlji sami. O snemanju smučk ni bilo govora, to bi bilo nevarnejše od smuka. Stojan jo je ucvril — v hitrem in sigurnem smuku navzdol — v položnejša, varna pobočja. Meni tudi ni ostalo drugega, vsako zaviranje, prečno drsenje, bi moglo biti nevarno. Pohvalil me je za odličen spust in veliko brzino. Pojasnil sem mu, da to ni bila poteza poguma, temveč poteza strahu.

Za uspeh smuške ture je smotrno planiranje po smeri in po času včasih odločilno. Primer: Prekrasni izlet preko Dolnikov na Komni. Pot nas vodi na višini okrog 1300 m do 1800 m od Kukovega sedla do Bogatinskega sedla na vzhodni strani vrhov. Tura ima dve varianti: ena se prične z Bogatinovega sedla proti jugu, tako da se vzpenjamo po severnih pobočjih, spuščamo po južnih. Druga varianta je obratna. Izbor zavisi od snega: če je na severnih pobočjih pršič, na južnih osrenica (skorja), tedaj bomo šli od juga proti severu. Prav tako v primeru, ko bo na južnih pobočjih godlja, na severnih pa primerno zmehčan sren. Obratna pot od severa proti jugu bo pravilna tedaj, če bo dober, primerno odkopneli sren na južnih pobočjih, na severnih pa »beton«.

Nadaljnja, včasih najhujša, smrtna nevarnost grozi od plazov. K sreči pa ta nevarnost v naših planinah ni tako huda kot v osrednjih, visokih Alpah. Znano

je, da je k plazovom najbolj nagnjen novi sneg, čim nastopi odjuga. S Kredarice smo često opazovali, kako so se plazovi začeli prožiti okrog devete ure zjutraj na vzhodnih pobočjih ter okrog štirih popoldne na zahodnih ponehovati. Vročje sonce sprošča vezi, ki drže snježne gmote na skalovjih. Ko sem bil star 18 let, sem že rad hodil spomladi na Kredarico. Primitivno oblečen, niti kož niti robnikov nisem poznal, moji »fičafaji« so bili zaokroženi v obeh smereh. In vendar smo uživali čare spomladanske planinske smuke v polni meri. Pri dostopu na Kredarico smo bili vendar previdni, pazili smo, ali se je plaz z Draškega vrha v Krmo že sprožil ali še ne. Če plaz še ni bil v dolini, smo vzeli pot le preko noči, ne podnevi! Spomladi, posebno maja ali junija meseca se vzpon preko noči priporoča, zaradi vročine. Podnevi namreč sonce tako pripeka, da se pojavijo često težave s srcem. Mojemu tovarišu pot 700 m višinske razlike navzgor v polni smuški opremi v senci ni delala nobenih težav, polurno sedenje na soncu v višini 2300 m pa veliko. Nevarnost plazov je gotovo ena od najvažnejših točk pri planu ture. Samo plazovom bi mogli posvetiti obilico študij, kar pa ni namen našega članka. Dejstvo je, da smo lahko v mnogo primerih popolnoma sigurni, da ne bo nikakega plazov. Kadar pa je situacija nevarna, tedaj te nevarnosti ne smemo podcenjevati, ker je resna.

Ali so smuški čari samo nevarnosti? Nevarnosti megle, nevarnosti nesreč, plazov? Ne, pravi čari so v potovanju po naših planinah. Čudovita konfiguracija naših Alp, strmi odlomi, na drugi strani položne kraške kotanje; pomladno sonce, siva, rumena in rdeča ostenja, beli snegovi, temno modro nebo nudijo slike, ki jih človek nikdar ne pozabi. Še lepše so te slike v bližini gozdne meje: pestrost poživc posamične smreke, sivi macesni. Smuči nam odpirajo pot v ta nebesa: kamorkoli si želiš, se povzpneš, kamor si želiš, se spustiš. Če je vreme lepo, pa si lahko vsak član družbe izbira svojo pot, svoj cilj. Občutek, da človek ni vezan na določeno pot, da mu je odprt spust v poljubno smer — s kakršno koli kombinacijo vijug, nudi poseben čar planinski turi. Tam, kjer štrle poleti posamezne skale, robovi, je pozimi gladko, v smuku jih preletimo ter se odpočijemo v tihih dolinicah pod njimi.

Oglejmo si zdaj nekaj najbolj znanih smuških tur v naših Alpah. Ena najbolj znanih tur je tradicionalni Kvedrov turni tečaj preko Julijskih Alp. Ta obsega: Vzpon na Staničevo kočjo preko Krme, smučanje na ledeniku in obisk Kredarice, dalje spust na Velo polje, vzpon preko Hribaric ter spust v Dolino sedmerih jezer. Nadaljnja pot drži na Planino na Kraju ali dom na Komni ter preko Konjskega sedla na Dom na Voglu. Vsa tura je bila pred vojno precej na gosto (ca 50 m narazen) zaznamovana z zimskimi markacijami. S tem je bila varnost proti najhujšemu sovražniku megli praktično zajamčena. Ta pot beleži enega najlepših spustov v naših krajih: Spust s Kredarice proti sedlu Krma. Zanimiva je tudi obratna varianta: Pot iz Triglavskih jezer proti Kredarici. Ta ima krasen spust v Velsko dolino. Nadaljnji, še lepši spust je smuk s Kredarice preko ledenika na Staničevo kočjo. Staničeva kočja nudi sorazmerno blag sestop v dolino Krme ter sorazmerno strm, toda čudovito lep, razgledni sestop skozi Cmirovo dolino v Vrata. Ta sestop je izrazito senčen ter primeren za poznejšo pomlad ter vroče dni. Nadaljnje lepo pobočje spustov bi se nam nudilo izza Triglava, s takozvanih Peskov proti jugu, v Velsko dolino. Praktično je to danes nemogoče, ker tam ni kočje. Obstoji precej velik objekt italijanske vojaščine, takozvani »Morbegno«. Z ureditvijo tega objekta bi bil omogočen obisk teh smučišč. Izredno obilico smuških tur nam nudijo Hribarice. Poleg spusta v Velsko dolino in Dolino sedmerih jezer so možni še spusti v Mišelsko dolino, Planino v Lazu, ter za Kopico in Zelnarico proti Dednemu polju. Dobrim

poznavalcem bi se nudile še razne druge kombinacije. Obisk Kanjavca s smučmi je sorazmerno lahka tura. Na območju Komne imajo spusti manjše višinske razlike ter zahtevajo tudi nekaj izgubljenega časa za dostope. Zato pa niso manj lepi. Ture na Bogatin, Kukovo sedlo, Babo, Lanševico, Kal mi ostanejo za vedno v prijetnem spominu.

Če analiziramo naš planinski sistem, bomo hitro ugotovili, da imajo posamezne doline le po en ali kvečjemu dva spusta, ki se v njih konča. Zaradi tega je zelo težko govoriti o nekem centru za smučanje v posamezni dolini. Nasprotno, kot smučar si centra v neki dolini ne želim. V vsako od teh dolin, pa naj bo Krma, naj bo to Velo polje ali Trenta ali Vrata, grme plazovi z vsch strani. Za moj osebni okus si tudi ne želim doma tam, kjer moram šele na pot, da dospem do smuka (na primer Komna, Triglavska jezera, Vodnikova koča). Moj ideal so domovi na Kredarici in Staničevi koči. Spočit se zimski smučar poda na najlepše, na spust v dolino Krme, v spust po ledeniku ali na spust v Cmirovo dolino. Za hojo navzgor je tudi lahko malo utrujen, nazaj bo že prišel. Zelo neprimerno pa je, če je turist smučar deležen najlepšega in tudi napornega dela ture, sestopa s planine po šesturni hoji navzgor, utrujen, in to morda v snegu, ki se je med dostopom na vrh že pokvaril. Za moj okus bi bili idealni položaji za koče: vrh Hribaric in Peski za Triglavom (Morbegno). Posobno vrh Hribaric nudi neverjetno mnogo spustov na vse strani (okrog 5 sestopov poleg ture na Kanjavec).

Nekoliko drugače je na Komni. Doma na Komni in na Kraju ležita centralno ter omogočita v vseh smereh veliko število lepih tur.

Z navedenim sem nehotc načel problem takozvanega »zimsko-športnega« centra na Velcm polju. Mislim, da je ta izraz preveč generalen. Pri tako velikih investicijah moramo najprej vedeti, kaj hočemo. Mislim, da je en sam zimsko-športni center — nemogoč. Naša drsalna centra sta in ostaneja Jesenice in Ljubljana — ker imata umetni led ter neposredno zaledje ljudstva. Naš center za smuške skoke — z dolgoletno tradicijo — je in ostane Planica. Tam so tudi najugodnejše snežne razmere, mir, malo vetra, hud mrzaz, dolgo sneg. Ugodnejšega kraja si ne moremo misliti. Tek na dolge proge — zahteva pokrajino, kjer je dolgo časa sneg, ki nima prehudih vzponov; doline Planice, Pišence, Vrat so prav gotovo primerni kraji za smuški tek. V območjih čudovite pokrajine okrog Planine pri jezeru za Pršivcem, okrog Dednega polja, Ovčarije, Planine v Lazu, Viševnika bi se po mojem mogle najti čudovite kombinacije za te namene. Pokrajinska prednost te pokrajine je malokaterim znana. Komna predstavlja v primeri s temi kraji pravo puščobo. Če bi se odločili za to, da odpremo ta del Zlatorogovega kraljestva širšemu krogu ljudstva, bi bili nujno potrebni ukrepi za zaščito narave, za zaščito gozdov: Cesta čez Vogar za dovoz gradiva, morda žičnica čez Komarčo na Viševnik. Opustošenje pokrajine zaradi sekanja drv, kot se je to zgodilo pod Kredarico, na Krvavcu in v okolici Planine na Kraju je treba preprečiti.

Za slalom pa nam je vse leto na razpolago sneg samo na triglavskem ledeniku. To je svet, ki more nuditi športnim smučarjem neprenehno vežbanje — pod pogojem, da je tu manjša žičnica. Tu tudi plazov ni. Za vežbanje smuka nam ostanejo na razpolago le visoki spusti. Morda bi bil eden najzanimivejših spust s Kredarice v Krmo. Spust s Staničeve koče v Cmirovo dolino je strm in čudovit, toda zaradi senčne lege in strmin nevaren. Groze tudi plazovi. Krasni spusti bi bili tudi z Morbegna proti Velski dolini, vendar so izrazito spomladanskega značaja. Take spuste je seveda treba opremiti s žičnicami.

Za nas turne smučarje bi bila najvažnejša izpopolnitev zveze med triglavskim območjem in območjem Komne. Na Komni imamo postojanke: poleg Doma še kočo na Planini na Kraju in kočo pri Triglavskih jezerih ter zavetišče na Bogatinskem sedlu. V Triglavskem območju imamo Kredarico, Staničevo kočo in Velo polje. Vmes nič. Ta prehod predstavlja za turiste vedno točko negotovosti: kaj če se vreme poslabša, če nas zajame megla. Nikjer ni lažje zaiti kot na Hribaricah. Za smuške turiste bi bil vsekakor velik ideal dom na Hribaricah ter vsaj ena postojanka na območju bohinjskih planin: ali na Planini pri jezeru ali v Lazu ali na Dednem polju, morda na Viševniku. Vse glavne smeri smuških tur pa bi morale biti na gosto označene z zimskimi markacijami, kot smo to poznali v mladosti. Le tako markiranje mora jamčiti varnost proti megli. Ture, ki so jih nekdanje opravljali začetniki pod vodstvom mojstra Kvedra, so danes — prav zaradi pomanjkanja markacij — rezervirane le še za dobre smuške turiste. Dom na Kredarici in Staničeva koča pozimi tudi nista oskrbovana.

Časi se sicer izpreminjajo; mi stari smučarji smo še vedno zvesti našim tradicionalnim turam. Mlajše generacije pa bodo morale spoznati, da ni užitka brez truda ter da je tudi smučarske užitke treba prislužiti s hojo v hrib. Pravi planinec ne uživa le, če se smuča navzdol, uživa tudi pri hoji navkreber. Ne uživa le v toplem soncu, uživa tudi, kadar brije veter ter šiba z ledenimi zrni v obraz. Vse to seveda, dokler mu je zajamčena varnost in zavetje v domu. Kultura planine ne pokvari, po mojem temveč ji da svoj čar. Z izgubo Doma na Voglu je tudi planina na Voglu izgubila velik del svoje vabljivosti. Poleti je samota morda prijetna, v zimi je stvar drugačna. Sneg je že dovolj prostran in samotni, vsak smučar, ki se spušča po pobočjih, je prijetna izprememba. Ne morem pozabiti časov, ko smo imeli na triglavskem ledeniku in okrog Staničeve koče čudovite dneve. Po turah smo počivali na soncu, z vseh strmin in gričev okrog pa so se spuščali smučarji v dolinice, s Stenarji so drveli plazovi v Vrata. Mesec dni v mesecu aprilu je uživalo stalno okrog sto smučarjev svoj pomladni dopust na triglavskem ledeniku. Danes sem ostal redek — sivolasi — pomladni gost Kredarice.

LUDVIK ZORZUT

V nedeljo popoldne

*Deklica, v górcó pojdiva
pogledat, če grozdje zori,
če sonce avgustovo daje
mu soka in sladke krvi,
poslušat, kakó mu klopotec
uspavanko poje?
Ne slišiš — na dvoje:
klip klop — klip klop.*

*Deklica, v górcó pojdiva
pogledat, če srček gori,
če še mu plamenček
trepeče in k soncu hiti,
poslušat, kakó nama tolče
ljubezen, če nama še poje?
Ne slišiš — na dvoje:
klip klop — klip klop...*

(Ob avtorjevi 70-letnici. Op. ured.)

Dom pod Igalami

STANKO HRIBAR

Naslov obeta morda temu ali onemu novelico ali vsaj črtico. Bo pa le nekaj spominov. Izzval jih je prijatelj iz otroških let Ivan Mihelčič, tajnik uprave Obrtniškega doma Govejek. Ta dom pod igalskimi vrhovi je praznoval leta 1960 svojo 25-letnico. Za jubilej je izšla brošura z nekaterimi podatki o delu obrtniške zadruga pri ustanovitvi in razvoju doma. Brošuro mi je potisnil Ivan v oprtnik, s pritaženo željo, da bi bila omenjena v Planinskem Vestniku.

Po današnjih merilih sem bil še pionirček, ko me je zaneslo tudi v hribovski svet, ki je potegnen od polhovgrajske Grmade preko Tošča do Osojnika. Na Katarino in Grmado so me prvič pripeljali drugi, naprej pa sem kasneje iskal in odkrival poti sam. Kdo bi preštel, koliko se jih je nabralo do danes. Od skromnih zaznamovanih steza po vrheh do neutrtih po melinah in v grapah, katere so razrile hudourniške vode, po hostah s tihimi jasami in košeninami, pa skozi stare gozdove kar povprek, navzgor in navzdol. Enkrat po komaj vidnih stopinjah, drugič kar na celo.

Včasih so hodile noge kakor po preprogah v mehki travi, drugič je hreščal zamrzli pesek ali sneg pod okovankami ali je zdršaval korak na zasneženi vesini.

Bile so poti v vročem poletnem soncu, ko je trepetljala prigravica nad pečevjem in malinami pod Grmado, Toščem in Igalami. Bile so zopet poti, ko se je pasla megla po Ločnici in Hrastnici, grebeni nad njima so žareli v mehkem soncu, višji gorski svet pa je vabil v daljavi kakor zapeljiva obljava še večje, bolj skrite in divje lepote. Pa so bile druge poti, ko je tudi sonce splahnelo v meglo ali je dež bičal trmastega popotnika ali pa mu je neslo v obraz sneg, ki se je gnal z vetrom čez grebene in padal v zamračene grape in kotanjaste globeli.

Lepe so bile vse te poti in nepozabne. Vedno znova me vabijo v ta ponižni pa po svoje divji svet.

Je to samosvoj svet, čeprav nekoliko podoben pa vendar različen, bolj razrit in strm, kakor je tisti v grebenu od Grmade do Katarine ali oni, ki se ponuja na nasprotni strani od Jederti preko Ožbolta in Andreja, preden se strmo nagne proti škofovski Loki.

Ima pa samo on Igame z njihovim cvetjem in potmi, ki so včasih skoraj opuščene steze preko raztrganih rebri, včasih pa promenada po belem dolomit-skem pesku, ki šušti pod nogami kakor težka svila.

Ob njih je žarelo nekdanj kar v preprogah rdeče cvetje jožefc, da ti je dostikrat dahnil podsončnik njihovo omamno vonjavo nasproti, preden si jih zagledal. Kasneje so se začele umikati in tudi igalko — kraljevo rožo je močno prizadela »ljubezen« strastnih »prijateljev« narave. Drugega cvetja najdeš kakor redko kje drugod, od raznobarnih kukavic pod staro osojniško cerkvijo do velikocvetnega svišča, encijana, ki se je tudi že skrtil v odročne senožeti. Povsod pa te spremlja njegov manjši bratec, pomladanski svišč, kateremu pravijo po teh hribih zaspanček.

Redko so posejane v teh hribih domačije. Po obronkih in sredi strmin, kjer je le kaj ravnega sveta, so jih obesili ljudje, ki so se umaknili iz doline že pred

davnimi časi, tudi pred stoletji. Izmenjali so se že mnogi rodovi Govejkarjev in Rožnikov, Anžičev in Konškarjev, Brnikov in Močeradnikov, pa še teh in onih ljudi, ki se pehajo med tednom po tem razdrapanem svetu, ob nedeljah in prazničnih dneh pa jih pritegneta Loka in Sora, one izpod Grmade in Tošča tudi Polhovgradec, kakor komu bolje kaže.

Kozjekova hiša sredi Tošča ima zapisane približno 400 let svoje zgodovine. Ves ta čas ni niti enkrat odmrli moški rod, ki še vedno krepko poganja v mlado rast.

Nima pa tako dolge zgodovine vsaka teh kmetij, ki so raztrcane od Mačkove na Graških Gontah, med Grmado in Toščem, do najbolj številnih okrog Osojnika.

Včasih se zbudc tudi v njihovih na zunaj mirnih in zadržanih ljudeh divje strasti, kakor se vsake toliko časa utrga oblak nad njimi, da narastejo nedolžni potočki v hudourne vode, ki izpodjedajo in podirajo hiše po dolini.

Domačija, ki je sedaj dom na Govejku (menda bi se bolj prav reklo na Loških Gontah), je v nekaj desetletjih dvakrat menjala gospodarja — vmes je bila ženska in naročen umor in drugič zopet ženska, žejna življenja v velikem svetu — preden jo je kupila zadruga »Obrtniški dom Govejek«. Pravzaprav so kupili kmetijo bodoči člani zadruga in se je ta pravno rodila šele kasneje.

Zadruga je zrasla iz prizadevanja nekaterih obrtnikov, ki so si hoteli postaviti počitniški dom nekje v hribih, ki so jih obiskovali. Pri iskanju primerne prostora so po naključju izvedeli, da bo na sodni dražbi prodan grunt na Gontah — deloma zanemarjena hiša in gospodarsko poslopje s približno 35 ha zemlje, največ gozda. V sporazumu s prejšnjim lastnikom, ki že ni več živel na gruntu, so kupili januarja 1935 posestvo za 46 000 dinarjev in nato preuredili staro pritlično hišo v prijeten dom številnih izletnikov. S tem je zadruga postala gospodar Igal.

Okupacijo je Dom preživel za silo, prepuščen v glavnem oskrbniku in kasneje sosedu, ker so gospodarji ostali v Ljubljani za bodečo žico. Izgubljen je bil skoraj ves inventar. Posestvo samo je bilo prepisano v zemljiški knjigi na urad za krepitev nemštva in nemškega rajha. Nemški rajh je kljub temu propadel, Domu se pa stvar sama po sebi tudi ni poznala.

Po osvoboditvi je bilo še nekaj opletanja okrog tega, ali spada posestvo pod agrarno reformo. To vprašanje je bilo na kraju ugodno rešeno za zadrugo, ki je nato postavila 1951 leta nov dom, leta 1957 pa povečala in adaptirala gospodarsko poslopje.

Zadruga ima na posestvu lastno gospodarstvo, z njim pa težave zaradi pomanjkanja delovne sile, s kakršnimi se morajo danes otepati skoraj vse hribovske in gorske kmetije.

Za te težave skoraj da ne vedo obiskovalci Doma. Teh ne manjka zlasti spomladi in jeseni, nekateri pa ga obiskujejo vse leto.

Tako sem predel in napredel besede, ki so po večjem le spomini — saj so kar sami silili pod pero. Pa naj bo ta-le zadnji.

Še v stari Dom sta prišla sredi zimskega popoldneva po daljšem nedeljskem izletu dr. Stane Tominšek in »nekdo, ki ne želi biti imenovan« — vsaj ne v zgodbicah, ki se začno ali končajo v krčmi (da ne bo nesporazumov ali celo podtikanja — nisem bil zraven).

Pri topli kmečki peči, ob dobri jedači in pijači, je bil prijeten počitek. V moških pogovorih so tekle ure tja do devete zvečer, ko sta si prijatelja izmislila, da ne bosta šla v dolino in tolkla cesto do Ljubljane, ampak bosta ubrala

zasneženo pot navkreber na Igale in naprej pod Toščem in Grmado do Katarine pa čez Toško čelo domov.

Jc te poti dovolj za zvrhane štiri ure dobremu hodcu podnevi in v kopnem. »Dohtar« Stane in »nekdó« ...« (ki je tudi »ježični dohtar«) pa sta jo preromala v dolgih urah tiste »noči temačne« (čeprav so svetile »zvezdačne«), v snegu, katerega je bilo dobršen del poti skoraj do kolen, v zametih pa tudi do pasu.

Tako sta jo primahala v Ljubljano šele malo pred tretjo uro. Okrepčala sta se vsak z eno »pištoľco« — lahko je bila tudi kakšna več, saj sta jo pošteno prigarala. Novi dan ju je našel pri delu, kakor da ni bilo ničesar.

Pa je vendarle bilo — ta čudno zapeljivi igalski svet!

Ni samo eden zaljubljen vanj ...

Dogodek v Križevniku

JOŽE VRSNIK

Poročali so o katastrofi v Peruju, kjer je voda dvignila ledenik v gorovju in v osmih minutah zasula pet vasi in pet do šest tisoč prebivalcev.

Nekaj vsaj malo podobnega sem dne 4. marca 1962 doživel sam.

Po dežju v januarju se voda v skalovju in stenah še ni odtekla, ko je že nastopil mraz. Zato se je v vseh žlebih in jarkih nakopičilo veliko ledu. Tako tudi v Jelenskem grabnu, ki odvaja vodo in snežne plazove iz srednjega dela stene Križevnika na prode vstric hleva v Robanovem Travniku. Pod steno Križevnika je studenec, zato je bilo tu ledu še toliko več.

V nedeljo dne 4. marca t. l. je deževalo žc dopoldne in voda je zatekala pod leđ in ga tajala od skal. Popoldne ob 15 uri 40 minut je zagrmelo, kakor da se je sprožil orjaški plaz. Bil sem v hlevu in v par korakih pri lini. Groza me je obšla, ko sem zagledal visok stolp vode in ledu, ki je izpod stene Križevnika z velikim truščem drvel po globokem žlebu Jelenskega grabna z brzino topovske krogle. V par trenutkih je bila vsa gmota v vznožju sten, kjer skalnat žleb prehaja v položnejši jarek in z — vsaj navidezno — nezmanjšano brzino drvela naprej. Vsaj tristo metrov dolg jarek je kakor preskočila v par sekundah in kakor orjaška bomba treščila na prode. Led je vrglo 60 korakov daleč na prode, silo vode pa je ukrotila ravnina in sneg, ki je ležal na prodih. Vsa ta gmota je treščila na prode tako vsa naenkrat, da sta za njo žleb in jarek ostala suha, prazna in mirna, kakor da se ni nič zgodilo. Le rjavkasta sled je ostala.

Pretrjesla me je strašna sila in brzina, s katero se je to zgodilo. Nisem držal ure v roki, zato ne morem postavljati trditve, mislim pa, da vse to ni trajalo nad deset sekund. Kogar bi to zajelo, bi v trenutku postal pašteta. Umik pred to brzino ne pride v poštev.

Domislil sem se, da ima strah velike oči in da vsa stvar morda le ni bila tako grozna, a rjavkasta sled visoko na vsako stran v žlebu in jarku je pričala dovolj.

Že velikokrat sem bil žalosten zaradi teh velikih nerodovitnih prodov, takrat pa sem jim bil hvaležen.

Voda pod steno Križevnika s prvim pritiskom ni odrinila vsega ledu.

V naliivu dežja je voda močno dotekala in se nabirala za ostalim ledom. Po preteku kakih deset minut je zagrmelo vdrugič. V nekoliko manjši meri — morda tudi brzini — se je stvar ponovila, a še vedno je bila silna. Spet je ostal žleb in jarek za njo suh in miren. Čez par minut je zagrmelo spet, a takrat že znatno slabije. Šele četrti pljusk je led odplaknil tako, da je voda odtekala stalno.

Videl sem že velikokrat nastop hudourniške vode in snežnih plazov, a snežni plaz je pri vsej svoji sili zelo počasen v primeri s tem v Jelenskem grabnu. Ravno tako hudourniška voda, ki mora v svojem toku napolniti številne kotline, ki jo zadržujejo in slabijo. Tu pa se je voda nabirala dalj časa, kakor v rezervoarju, ko pa je imela dovolj moči, je premagala odpor in se s sproščeno silo pognala v globočino.

Brez vsake škode in nezgode se je stvar končala na prodih v oddaljenosti kakih stodvajset metrov od hleva. Dala pa mi je vsaj malo slutiti grozoto katastrofe v Peruju in prikazala mi je trušč, pa silo in brzino, s katero nastopajo katastrofe.

Veseli sem, ker sem videl pojav sproščene naravne sile tako, kakor ga more videti le malokdo, še bolj pa, ker sem ga videl iz bližine in vendar iz varne oddaljenosti.

0 rojstvu Juliane v Trenti

ING. CIRIL JEGLIČ

Ob cesti, ki pelje skoz Trento, je le malo znamenj, da opozarjajo popotnika na obisk Juliane. Toda še med tujci iz zamejstva, ki prihajajo v Trento, jih ni malo, ki začno brž vpraševati: »Kje pa je Juliana? Najprej moramo k njej!«

Skoraj bi rekli, da Juliana noče pokazati svojega cvetočega obličja, dokler ne pridete tik do nje in prav zaradi nje same. Toda, čeprav umaknjena od ceste, je v resnici zelo blizu ob Soči, 30 metrov nad njo. Lepo leži na prisojnem bregu, med skalovjem, ki štrli iz južnega pobočja grebenaste vzpetine pred Kuklo.

Kugy je zapisal o tem vrtu v Trenti: »Znamenitost! Edinstvena posebnost. Izmed vsch alpskih vrtov, kar sem jih videl, se s tem ne more enačiti nobeden.« Kugyjeva navdušena pohvala res ni neomejena in izgublja precej svoje teže, če danes zasledujemo in bolj temeljito presojamo razvoj alpinuma po drugih deželah. Toda s takšno hvalnico je hotel Kugy poudariti najbrž predvsem vnemo in vztrajno ljubezen, ki jo je posvetil ustvarjanju alpskega vrta na ozemlju Julijcev Švicar Bois de Chesne, oče Juliane in Kugyjev dolgoletni planinski tovariš.

V vrtu je na najvišji terasi prijazno razgledišče. »Belvedere« sta ga krstila Bois de Chesne in Kugy. Saj sta se od tod nešteto krat razgledovala po vrtu in po Trenti in v gore. Tukaj pri leseni mizici sta prijateljevala, ugibajoč uganke iz planinske botanike. Takole pripoveduje Kugy v svoji knjigi »Die Julischen Alpen in Bilde«: »Tu se mi zdi, kot da še enkrat hodim po zelenih stezah upov moje mladosti. Kajti vsi so semkaj poslali od svojega najlepšega nakita in dali od svojega bogastva: Bogatin, Triglav, Sedmera jezera, Prisojnik, Jalovec, Ma-

tajur, Črna prst, Krn... Pravljični vrtovi rojenic so že zdavnaj izginili. Toda tu je zdaj pred nami vstal nov čarobni vrt... Že večkrat sem opisoval, kako očarljivo se ta vrt Julijcev prilega svoji veliki okolici, kako dolina in gore Trente z vseh strani gledajo vanj...« In ozirajoč se z »belvedera« na veličastno panoramo gorskih velikanov, na Sočo pa na cvetočo Juliano pred seboj, Kugy spet vzkligne iz prekipevaločega srca: »Čudež Trente tudi tukaj!«

Nov čudež Trente sta imela pred očmi oba, ki sta strastno ljubila lepoto naših Julijcev. Bois de Chesne je neutrudno in zmerom iznova prinašal gorske rastline v vrtno zbirke, Kugy pa oznanjal slavo rojstvu Juliane, ki je dobila ime Julijcem v čast.

Albert Bois de Chesne je bil kot študent gozdarstva v Zürichu poslušal botaniko pri prof. C. Schröterju (avtorju znane knjige »Das Pflanzenleben der Alpen«, 1908). Že zgodaj ga je prevzelo navdušenje za planinstvo, od blizu je lahko spremljal tudi razvoj tedanjih alpinumov v Švici in sosednjih deželah. Ko pa je leta 1925 prodal svoje gozdno posestvo v Slavoniji, se je hitro odločil za nakup zemljišča in ureditev vrta v Trenti. Saj ga je vselej skoz Trento peljala pot, ko je iz Trsta nešteto krat obiskoval naše Julijske Alpe. Še razmeroma mlad mož — tedaj je imel 54 let — je začel z vsem zanosom uresničevati svojo zamisel o »Juliani« v Trenti.

Pri cerkvi Marije v Trenti je zaznamovana nadmorska višina 750 m. Juliana pa je dobila svoj prostor le 50 metrov višje. Bois de Chesne ni silil z vrtom bolj visoko v gore, ker se je zavedal, da bo pri ureditvi in saditvi mnogo dela in da bo treba vrt neprenehoma oskrbovati. Sam je imel stalno bivališče v Trstu; izbral je torej kraj, ki po cesti ni predaleč in je vendar že čisto blizu pri velikanih Triglavskega pogorja. Ko je iskal prostor za Juliano na zemljišču Tožbarjevine, mu je bil všeč tisti prisojni breg blizu slapa Kukle zlasti tudi zato, ker ni na udarcu severnih vetrov; varen je tudi pred snežnimi plazovi in skalami z bližnjih gora.

Na tako izbranem kraju je že prej narava sama postavila nekaj skal kakor nalašč za alpinum. In narava sama je semkaj naselila nekaj brhkih lepotic. Samoniklo se je vrasla v skalo npr. Zoisova zvončica, modrikasti kamenokroč (Saxifraga caesia), planika in še marsikatera alpinka. Prilagodljivost, kakršno kažejo nekatere alpske rastline tudi v dolinskem podnebju, je torej še spodbudila in opogumila Bois de Chesna v pričakovanju, da se bodo kar vsi otroci sonca dobro počutili na tem sončnem bregu v Trenti. Vrt obsega 2572 m² in seveda je bilo mnogo pripravljalnega dela, preden so bile gredice med skalovjem nared za saditev. Posamez in v družbah so prihajale na novo bivališče v vrtu visokogorske cvetlice, ki rastejo na mliščih, na alpskih tratah, na pomolih in v špranjah pečevja, v kotanjah in na studenčnih tleh, zelnate trajnice, gorske trave, zimzeleni grmiči itd. Sredi pobočja v vrtu je Bois de Chesne na treh terasastih gredah zasadil predvsem tiste alpinke, ki sta jih nabirala skupaj s prijateljem Kugyjem. Tam je tudi »Scabiosa trenta« (cf. članek T. Wraberja v Plan. vestniku 1957, št. 8).

Toda kmalu se je pokazalo, da nekaterim izrazito alpskim cveticam — kljub skrbni postrežbi in pazljivemu negovanju — nikakor ni všeč prebivanje na prisojnem bregu dolinskega sveta. Na ekspozicijah nadmorske višine 800 metrov, kot jo ima alpinum Juliana, so rasti pogoji pač močno drugačni kot pa na višinah okrog 2000 metrov, kjer traja vegetacijska doba brez snega komaj 4 do 4½ meseca. Pravim alpinkam večinoma ne ugajajo položaji, kjer sneg prezgodaj skopni; rado se zgodi, da jih na takih krajih uničuje dolgotrajna

in sušna poletna pripeka. V spremenjenem podnebjju je treba nekatere rastline, ki uspevajo visoko v gorah npr. na polnem soncu, posaditi v bolj osojno za-
vetje, umetno vzdrževati primerno vlažno ozračje itd. Pač pa se razmeroma
premočno razvijajo in množe nekatere vrste iz nižjih vegetacijskih pasov in zlasti
tista zelišča, ki se rada naseljujejo v dolinah, tako da je treba njihovo raščavost
neprenehoma zaustavljati, da ne izpodrinejo občutljivih rastlin, ki so le pri-
siljeno naseljene v zbirkah alpinuma. Seveda je tudi tukaj šele polagoma, po
dolgoletnih izkušnjah dozorevalo spoznanje, kaj vse zahtevajo nekatere alpinke,
ki sicer na prirodnih rastiščih potrpežljivo prenašajo najosornejše podnebje,
v vrtu pa postanejo izredno kočljive.

Ni torej lahko v alpinumu, če ga ne obdaja pristno alpsko podnebje, gojiti
prave alpske rastline tako, da bodo uspehi trajno zadovoljivi. Najsi je značaj
raznoterih alpskih rastlin v marsičem soroden, vendar ima marsikatera alpinke
tudi posebne zahteve; nemalokrat je zaradi svoje ekološke specializiranosti, do
katere jo je v gorah prisilil boj za obstanek, zares precej »izbirčna«: zdravo in
lepo se razvija, dokler se mora boriti za skopo hrano na siromašnih tleh, pri
»polni skledi« pa hira in obnemore; in očitno ji prija le po beraško začinjena
hrana. Le pogledimo preprost primer v naravi: izmed tistih alpink, ki jih gorske
vode naplavijo v dolino, si nekatere zelo prizadevno in zahtevno iščejo »po-
dobnih« talnih in podnebnih razmer, kot so jih imele na višinskih rastiščih;
iščejo nadomestek za vsaj nekaj bistvenega od vsega, kar jim je narava dajala
poprej. Marsikatera, čeprav je v gorah otrok sonca, se v dolini pred suho pri-
peklo skrije v kako vlažno sotesko, spleza na pomol osojne pečine, išče odcedno
humozno prst v špranjah skalovja. Še sleč ali pa Cojzova zvončnica, ki sta videti
na oko neizbirčna, ne uspevata kjerkoli; kaj pa šele planinski mak, neboglas-
nica, triglavska roža ali plazeča srotena (*Sieversia reptans*) z Mangrta! O tem,
kako so nekatere alpinke nenavadno občutljive glede diete in primernega
ozračja, pa daje še bolj prepričljive dokaze ravno gojitev v nižinskem vrtu,
kjer tudi izkušen vrtnar ne more vsem alpinkam popolnoma ustreči.

Delo, ki ga je začel Bois de Chesne pred 35 leti, je deloma obtičalo v šč
nedognanih poskusih. Tudi Juliano je prizadela vojna in povojna stiska, vrsto
let je vrt moral čakati na temeljito obnovo. Zdaj pa restavriranje in dopol-
njevanje že vidno napreduje in čez nekaj let bo življenje Juliane bolj dokončno
urejeno. (Juliano ima zdaj v oskrbi ljubljanski prirodoslovni muzej.) Pri pre-
navljanju je treba pazljivo upoštevati raznotere izkušnje iz prejšnjih let, ki
kažejo, kje in zakaj so različne saditve in ponovne preместitve rastlin po raz-
ličnih gredicah bolj ali manj uspele. Bois de Chesne je želel ustvariti v Trenti
biološko-geografski alpski vrt, toda te zamisli še ni mogel uresničiti, nakazal
jo je fragmentarno. Nekatere grupacije, ki še niso biološko urejene, bo treba
po dosedanjih izkušnjah še temeljito preoblikovati. Lani smo izoblikovali npr.
novo melišče, urejeno je tudi rastišče za tiste alpinke, ki se najrajši naselijo v
osojne, a propustne kotanje, kjer sneg spomladi najdlje obleži. In treba bo
v alpinumu nazorno prikazati vsaj nekaj ekološko in sociološko utemeljenih
rastlinskih združb kot značilne podobe iz naše gorske narave. Toda o tem
morda kdaj drugič. — Morda tudi ne bo odveč, če v Planinskem Vestniku pre-
motrimo kdaj še druga in zlasti načelna vprašanja o značaju in ureditvi alp-
skih vrtov. Pri nas marsikdo pojmuje alpinum zelo nejasno ali napačno. Ni pa
malo naših planincev, ki so že videli kak vzoren alpski vrt po tujih deželah.
Med najboljše in najlepše prištevamo npr. alpski vrt Schynige Platte pri Inter-
lakenu v Švici; ta alpinum leži na višini 1950—2000 m, ravno nasproti slovite
Jungfrau, ima pa ekspozicije obrnjene na vse strani.

Praktične izkušnje iz alpskega vrta v Trenti nam bodo lahko koristile še drugod. Juliana je prvi alpinum na ozemlju Jugoslavije, ki je bil zasajen v povsem prirodno okolje. Verjetno bodo kmalu tudi pri nas — tako kot po drugih planinskih deželah — še marsikod nastajali novi in sodobnim potrebam ustrezajoči alpski vrtovi. Ob domačem in nazornem primeru Juliane pa bo lažje stekla npr. ureditev alpskega vrta pri Triglavskih jezerih in še kje drugod. Juliana ni in ne more zdaj postati kar vzor alpinuma po današnjih sodobnih načelih. Toda nesporna je pionirska veljava Juliane in nauki, ki nam jih daje iz tridesetletnih izkušenj, so za Slovenijo in Jugoslavijo dragoceni.

Spomnimo se ob tej priliki tudi na primer alpskega vrta v Begunjski Dragi: prostor ni bil ravno srečno izbran, potem smo pa zasajali kar sem pa tja v breg na majhne gredičke nove rastline; zadeva je nekoliko opešala, še preden je prav zaživela. Zdaj pa je na Vršiču tik pod Poštarskim domom začelo nastajati spet nekaj novega. Ogradili so velik prostor, videti je, da je med planinci iz kolektiva poštarjev veliko navdušenih prijateljev alpske flore, in bi bilo le želati, da uredi vrt temeljito, po premišljenem načrtu, z grupacijami, ki ne bodo le improvizacija začetnega navdušenja; že ob ograji (ki zdaj ni lepa) bo treba zasaditi precej rušja in tudi nekaj listavcev, ki so tam domači, pa razen macesna tu in tam še kako drugo planinsko drevo. Znotraj v vrtu pa je dovolj velikih površin (toda, žal, ne mnogo raznolikih ekspozicij), lahko bodo ustvarjali npr. tudi prizore cvetočih alpskih trat (z množico encijanov, drugod z murkami itd.). Seveda pa vse takšno delo zahteva daljšo dobo let, že pred zasaditvijo je treba teren različno pripraviti, ponekod izoblikovati povsem nova rastišča, pripraviti ogrodje za naselitev naskalnih rastlin, poskrbeti za zbiralnike vode, pota, steze zares smotno prilagoditi vsebini vrta in konfiguraciji terena itd. Važno je gotovo tudi to, da nikjer z nepotrebnimi neuspehi ne kvarimo ugleda ideji alpskega vrta. In kako bi bilo razveseljivo, če bi nekoč vrt na Vršiču s svojo kvaliteto ureditvijo pokazal še več uspehov, kot jih zmore alpinum v Trenti! Drug drugemu nista nič napoti in odveč se mi zdi dancs, ko ima že vsaka občina svoj kino, razmotrivati pripombe, češ da bi za vso Slovenijo zadostovali le trije, štirje alpski vrtovi.

Za današnje čase zelo pomembna naloga, ki jo mora izpolnjevati vsak občinstvu dostopen alpski vrt, pa je v tem, da pri obiskovalcih spodbuja, vzgaja in krepi čut in miselnost za varstvo prirode. Pričakujemo, da bo v začetku prihodnjega leta izšla (v založbi Mladinske knjige) knjižica žepnega formata, ki bo dajala obiskovalcem Juliane zaželeno vodniško pomoč, nekaj splošnih informacij o alpskem vrtu, predvsem pa zraven rastlinskih seznamov tudi raznovrstna pojasnila in opombe iz planinske botanike. S tem se bo najbrž znatno povečala turistična privlačnost alpskega vrta, ki je in mora ostati zgolj alpinum, brez nepotrebnih vrtnarskih dekoracij in senzacij; močneje se mora povezati njegova prirodoljubna propaganda z vsem izletništvom, ki se razvija po dolini Soče in po Julijskih Alpah. Saj ravno skoz Trento hodijo mimo planincev tudi krdela »planincev« in med temi Homo sapientissimus radioperturbatus, ki velikokrat ne čuti in ne ve, kam gazijo in kaj mu steptajo noge, in ki ne vidi, kaj uničujejo njegove roke.

Karnijske Alpe in Karnija

DR. VIKTOR VOVK

VII. SAURIS

Ali veste, kaj je to, Sauris? Veste li, kje je Sáuris?

O lepem, poznopoletnem vremenu smo na skalnatem vrhu Clapsavona veselo posedeli in uživali lepoto obširnega razgleda. Za sestop pa smo ubrali pot na drugo stran, izlet v dotlej nam čisto nov, povsem neznan svet. Eni pravijo, da je tudi tako lepo, če se z vrha vračaš po istih stezah v dolino, češ da je hoja vsakikrat nova, navzgor in navzdol, saj se planincu vedno in povsod sproti odkrivajo še nikoli prej videne stvari. Za avtomobiliste največkrat ni izbire, treba jim je po opravljeni turi vrniti se tja, kjer so bili pustili svoja vozila. Če jim je prav ali ne, si morajo, kot se pravi, obrniti silo v dobro. Nam pa je bila takrat pogodba druga smer, premagala nas je nezadržna želja po novem in neznanem, navdajalo nas je pričakovanje nečesa, za kar še nismo vedeli, česar še slutili nismo, a je moralo priti in nas je pričakovalo.

Anglež Irving, znameniti alpinist, je pisal o planinstvu v Ameriki. Takole pripoveduje: »Amerika ima eno izmed potrebnih osnov za alpinistiko, ker ima Američan čut za čudenje, sposobnost čuditi se neznanemu ali nenavadnemu, tisti smisel, ki ga imajo otroci. V Evropi velja že kmalu za razumnika, kdor je ta čut izgubil, kar nam pričajo številni romani. Vsekakor če želite najti Evropejca moških let, ki bi si bil ohranil to prednost detinstva, ga morate iskati med tistimi, ki ljubijo planine.«¹

Torej v zdržnem iskanju prilogov smo se z vrha spustili na Sáuris. Šlo je najprej v zapadno stran navzdol po strmi rami, zdaj po grušču, zdaj čez trave, pa smo prišli v lepo krnico med Clapsavonom in goro Lagna². Naprej se je vila komaj spoznavna steza čez pašnike, deloma je šla po robu strme gruščanske porebri, prešli smo kratek oster greben in dospeli v mično škrbino Forcella Chiansavci, 2051 m, široka vrata v grebenu severno od Clapsavonove gmote, vrh konca doline Val Ciana. Potem smo krenili v severno smer, hodili nekaj po travnatem nekaj po skalnatem svetu pa prišli na lepo plan, razsežno planino Chiansavéi (1695 m) sredi krasnih zelenic³. V planini je bilo že vse mrtvo, le izza staje je v samotni tišini stopil spravnik, suhljat, dolgovezen možakar, ki je pospravljaj in se pripravljaj, da hišo za čez zimo zaklene, kar je bil že včeraj storil na sosednji planini Casera Mediana. Polenta je bila pravkar skuhana, ponudil je malico tudi nam trem, teknila nam je dobro, ko smo že bili potrošili svoje popotje. Po furlanskih planinah se lahko popotnik domala povsod okrepča, navado imajo potrebnemu človeku postreči z dobro, pač furlansko polento, in okusnim sirom, a redkokje manjka tudi čaša črnega vina.

Lastnica obeh velikih planin, Chiansavei in Mediana, kot tudi obsežnih gozdov naokoli je furlanska občina v dolini, Socchiève (furl. Socléf) odondod so

¹ R. L. G. Irving: »The Romance of Mountaineering«, v franc. prevodu: »La conquête de la montagne«, Payot, Paris, 1936, stran 290. »Sens du merveilleux«, piše tam.

² Izg.: lanja. Dolec 2020 m. Območje Clapsavoma je na glasu zaradi svoje flore. Rastejo ondod zanimive vrste rastlinja, gl. Marinelli — Gortani: »Guida della Carnia e del Canal del Ferro«, 1924—25, stran 668—669.

³ Prav malo nad planino je nekakšno rdečkasto skalovje, znano med geologi zaradi izredno pestre, zanimive amonitske favne.

tudi mezdárji, kmetje, ki imajo živino v planini in dajejo spravniku, ki je pa Sauričan, za njeno oskrbo in pažnjo planinščino ali stóžino, kot pravijo ponekod tejle odškodnini. Spravnik jemlje obe planini v zakup za poletno pašo in plačuje občini lastnici zakupnino, mezdarjem pa kolikor jim gre za mleko, ki ga namolze od njihovih krav. Na koncu planinske dobe, v septembru, nese spravnik župniku v Saurisu di Sotto, kjer je občina in fara za vse sauriško ozemlje, hleb sira za poklon, ker je bil župnik spomladi, ko so na obe planini prignali, planini in živino blagoslovil. To je oddavnaj udomačena navada, pa tudi ta, da pridrži župnik spravnika na kosilu.⁴

Pokrepčali smo se in razgovorili, planincu ni zmanjkalo besede, pa si je na nosilo naložil nekaj ostankov, raznovrstne ropotije, na vrh pa še pričvrstil hleb sira, pogasil glavno in nazadnje skrbljivo zaprl. Strumno smo vsi štirje odrinili v dolino. S planine je šla revna steza na severovzhod strmo navzdol po lepem gozdju, ki je po barvi in svetlobi že zbuvalo občutje bližajoče se jeseni. Čez plitvi potok Rio Auen⁵ je bilo nabrane nekaj znesi, po njej smo prestopili vodo, a na drugi strani je peljala nekakšna pot spet strmo navkreber in smo prišli ondod na ljubko planjo Casoni Piazza, 1540 m, kjer je bila v starih časih planina in stoji zdaj tam kolibica za gozdarje. S plane je šlo na vzhod po gosto poraščnem dolgem grebenu nad zaprtima doloma Auen in Lumièi navzdol do potoka Lumièi, ki smo ga po skakalica preskakali in prišli po temnem gozdu v globoko, odljudno, zelo tesno drago, temačno brezno, kjer se stekajo trije potočki in pravijo temu kraju »le case«, časi »i mulini«, ali tudi Molino Pezzacucco⁶. Eden od potočkov je Thalembächle, Rio Pezzacucco⁷, čezenj smo stopili po romantični brvci, dvoje suhih bukovih debel, in zdaj smo bili v dolini, v dnu. Ko sem kasneje vso to pot prehodil navzgor, sem si vsakokrat mislil, da bi ne bili prišli zlahka sèm dol sami, brez domačina, ker resnično se nevešči človek le težko znajde skozi tiste gozdove, skoz grape in globeli, čez struge in žlebove, vseskozi brez kaj vidnih steza, koder nas je bil varno vodil dobri gazda s planine.

Od mlinov smo imeli do vasi še tričetrt ure hoda skoz strmo, spočetka zelo grdo globačo, ki jo domačini imenujejo »ris⁸«. Hoje smo imeli tisti dan že zadosti, zato nam je bilo niže spodaj, po hladni tesni, prestopanje vzkreber že odveč. O, ta ris! Z njim mora človek zmerom računati, kadar je ondod na potéh. Za hribolazca je ta strašni strmec prava pokora, ali zla nadloga tudi za domačine, pravzaprav domačinke, ki se skozenj težko otovorjene mučijo vse svoje žive dni. Ko smo pa prispeli više, se je svet razmaknil, čedalje svetlejšje je bilo, čez zelene rebri, pravijo jim Rickelen, po katerih so bili posejani nešteti seniki, so se dobrotljivo poigravali poslednji žarki zahajajočega sonca.

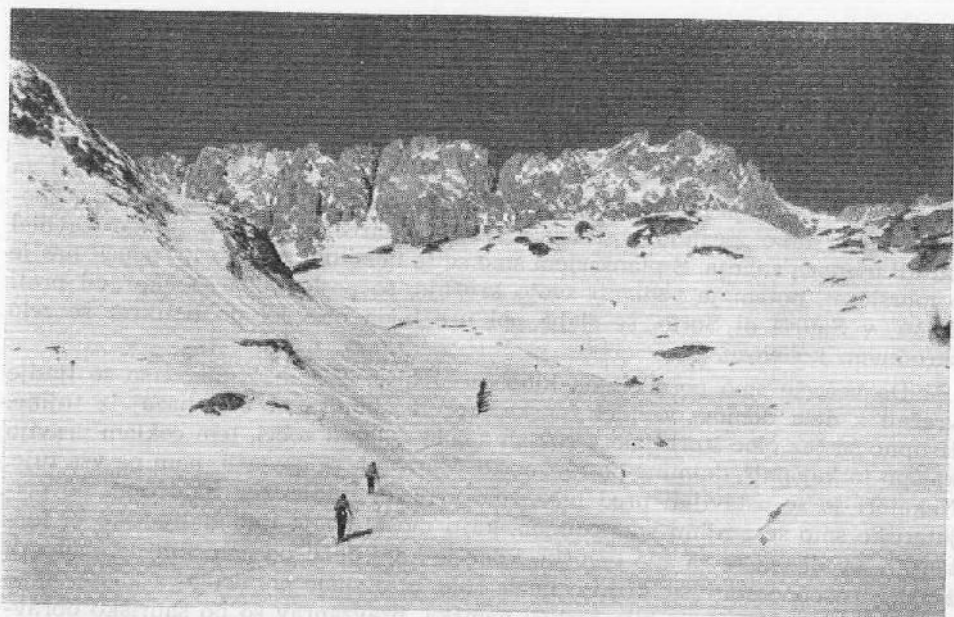
⁴ Za izraze iz življenja na planini gl. Tuma: »Planina Zapotok«, PV 1922, stran 154—158. Besede spravnik, mezdar, planinščina, stojina ima tudi Pleteršnikov slovar. Za ta in še druga imena iz planinarstva gl. Fr. Erjavec: »Iz potne torbe«, »Letopis Matice Slovenske« 1882—83, stran 213, 262.

⁵ Tako se piše, pa je istorečje, ker ital. rio pomeni isto kar nem. Au, Aue — potok. V novejšem času pišejo tudi Rio d' Avèn. Tudi nad našo Sorico je potok Auen.

⁶ Kraj ima višino 1125 m. Le case — hiše, i mulini — mlini. Pezzacucco je lastniško ime. Zdaj ni tam nobene hiše več, komaj so vidni sledovi nekdanjega mlina, ali mlinov, če jih je bilo več.

⁷ Sušec Lumièi, po domače Mitterpoche ali Mittelbach = srednji potok, globoka erozijska draga, je večidel brez vode, suh, ker mu voda presiha. Takrat pa je bilo po deževju in je bilo vode v strugi kar dovolj. Njegova glavna pritoka sta Auenbach in Thalembächle = potoček v dolini, ki ga pišejo in tiskajo tudi Thälmbächte, Telempechte, Tassenbächle, Temberle, Temberte in bogve kako še drugače.

⁸ Nemški: der Riss = rega, reža.

Na planini Olbe. Gorstvo Monti del Ferro — Passo del Mulo Foto C. Prato

Prisopihali smo že pod vas in še v klanecu došli nekaj žensk, ki so se z naloženimi oprtniki na plečih hudo sopeč počasi pomikale krebri. Je neverjetno, kaj te ženske, Karnjele, telesno zmorejo. In kaj trpljenja zahteva od njih že takoborno življenje. Naš spremljevalec jih je ogovoril, oslonile so ob zid svoje koše⁹ in zdaj smo mi trije doživeli ono nepričakovano, nesluteno, zakaj ti ljudje so govorili, so živahno čebljali v nam docela neumetnem jeziku. Kar vrele so jim besede iz ust. Vendar smo mogli po zvoku govorice razumeti, da imajo nemško ali nemškemu podobno narečje. Kmalu smo spoznali, da je Sauris osamljen nemški jezikovni otok v Karniji, eden izmed treh v območju Karnijskih Alp¹⁰. Tako smo prišli na vrh klanca in tu se nam je na vse kraje odprl lep, zelo lep, od gorá in hribov, ki ga na tesno obrobajo, vase zaprt, v skrivnostni preproščini kar svojevrsten planinski svet. Bilo nam je, ko da še nismo videli kaj takega. Ko da smo otroci, nas je prevzelo čisto veselje.

Zdajci smo v vasi, Sauris di sopra, najvišje ležečem naselju v Karniji, v Furlaniji nasploh¹¹. Čudovito selo. Hiša pri hiši, več jih je zidanih v dvoje nad-

⁹ V Saurisu pravijo oprtniku ali oprtnjaku, košu na oprt, oprtnemu ali oprtavnemu košu, tistemu, ki se nosi na oprtu, pravijo mu: koša, fem. Oni dan sem pa slišal v starodavnem Interneppu, revni furlanski vasiči kraj jezera Cavazzo, v Spodnji Karniji, za tako pripravo besedo »koš«, masc. »Met jù el koš«, odloži koš, je rekla mati hčeri, ko smo se tam pred hišo pogovarjali.

¹⁰ Ostala dva sta Timau — Tischlwang in Sappada — Bladen. Timau je v Karniji, v Furlaniji, v videmski pokrajini, tako kakor Sauris, medtem ko je Sappada v belunski pokrajini Provincia di Belluno, Cadore.

¹¹ Višina je 1380—1400 m, tako jo navaja G. Marinelli: »Guida della Carnia«, II. izdaja, Tumeč, G. B. Ciani, 1906, stran 384. Višina cerkve, ki stoji najvišje od vseh cerkva na Furlanskem, je tam označena s 1363 m. E. Castiglioni, n. m. str. 51, 500 ima za kraj višino povprek: 1362 m.

stropij, vse iz lesa, čez vse pročelje dolg balkon, bele, skodlaste strehe, in povsod živina, povsod seno. Sredi vasi je širok prostor, ploč ali povden, tam stoji veliko napajališče, vsenaokoli so starinska, zelo značilna poslopja, v eni teh hiš je gostilna, edina v vasi. Kako skromna je bila o našem prvem obisku, a še danes ne bo, kdor je velikega vajen, v njej našel vsega, česar si zaželi. Z možakarjem s planine smo vstopili, pri mizi se je razprtil in na naše povabilo naročil za vsakega šilce žganja. »Glaižle prompan¹²«, smo ga slišali šepniti brstni gospodinji, ki je tako živahno gostolela v svojem narečju, da sem jo kar zavidal zaradi njenega znanja. S planšarjem smo se še nekoliko pogovorili, poučil nas je o marsičem, potem je vzdignil svojo krošnjo, se poslovil pa se napravil proti domu, v Sauris di Sotto, še slabe pol ure hoda navzdol po tistikrat še zelo skromnem kolovozu.

Do večerje smo posedeli na klopi pred hišo. Težkih korakov so se ljudje vračali z dela domov, večidel ženske, ker moških še ni bilo nazaj iz tujine. Hrupno so čez ploč štorckljale v coklah s colo dolgimi zobci, tem coklam pravijo kajšpn in kejšpn¹³, dalmine po furlansko. Vsevprek so govorili, nam pa vse tuje. Nekateri so se ustavljali pred hišo, zelo prijazni ljudje, tile Sauričani, po prijateljsko smo se z njimi sporazumeli, kajti moški znajo tudi italijansko in furlansko, ta ali oni še za silo nemški, kdor je kdaj delal po nemških deželah. Ali ženske, posebno starejše, ki niso imele šole, niso znale nič drugega kakor samo domači idióm. Včasih je bila cerkev nemška, pravzaprav so po sauriško opravljali cerkvena opravila, kadar je bil župnik domačin. Zdaj pa sta italijanska i cerkev i šola.

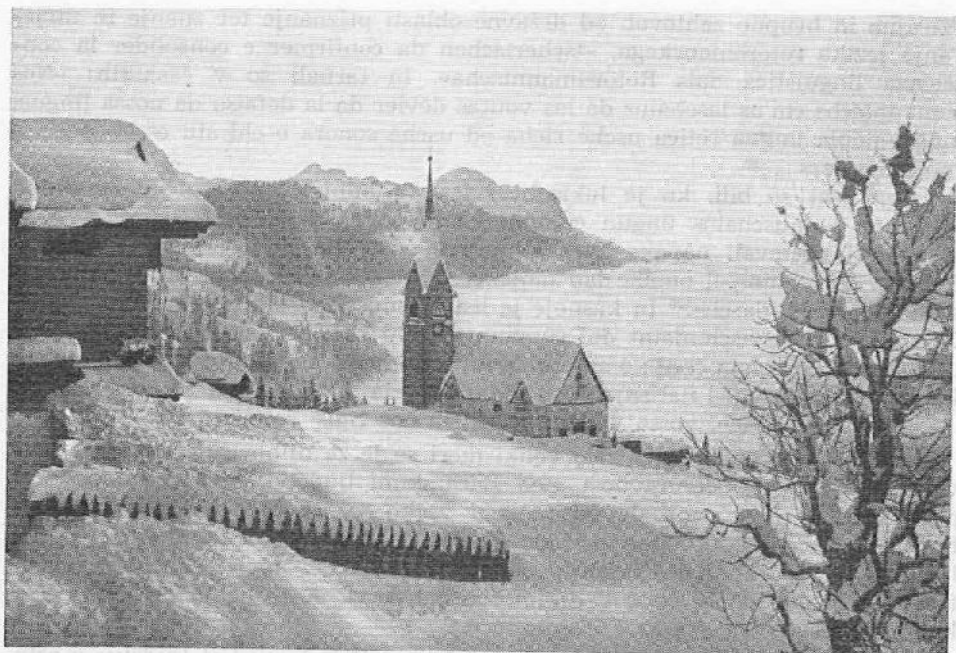
Tako pa sem že vedel, kaj je Sauris in kje na svetu stoji ta prečudni kraj. Presenečenje. Doživljaj. Kakor nekoč v avstrijskih Alpah. Delali smo zimske ture v gorstvih Retikon in Silvretta po vorarlberško — švicarski meji. Tostran, na Avstrijskem vse nemško. Po vrhah, po gorah mejnicah pa se srečamo z zamejci, Švicarji, ki so se, ko da bi čivkali, veselo pogovarjali med sabo. Velika novost za nas, kajti nobene besede, kar so govorili, nismo mi Slovenci razumeli. Švicarski smučarji so bili Retoromani, Retorumantschs¹⁴, od treh ladinskih rodov tisti, ki je najbolj na zapad pomaknjen. Živijo pa v vzhodnem kotu Švice, v Engadinu, v porečju gornjega toka reke Inn, v kantonu grižonskem¹⁵, na ozemlju, ki je na daleč znano kakor veliki paradiž za alpiniste, smučarje, turiste vseh vrst. Kdo od nas še ni slišal o slovečih središčih, ki jih poznamo zvečine le z nemškimi imeni, kot St. Moritz (retoromansko: San Murezzan), Potresina (Puntraschigna) in toliko drugih. Kakšne veličastne ture so tam okoli, Piz Tá, Piz Óni, med njimi najvišji Piz Bernina z vsem svojim mogočnim gorovjem.

¹² Nem.: Gläschen Brantwein. Prav kakor v Saurisu bi temu po starem rekli tudi Soričani.

¹³ Pleteršnik ima košp in košpa = der Holzschuh ter omenja ital. cospo z istim pomenom. V Sorici pravijo košpa. V Koritnici ob Bači zmerjajo Grantarje spod Rodice s »košpen — bešlagerji«, kar piše Simon Rutar v »Zgodovini Tolminskega«, str. 79—80. Beseda bi pomenila coklarji, coklarski kovači.

¹⁴ Franc.: romanche, ital.: romancio.

¹⁵ Chantun Grischun, nem.: Graubünden, franc.: Grisons, ital.: Grigioni. Od švic. kantonov je ta največji. Svet je pretežno gorat, bogat z ledeniki (Morteratsch, Palü in toliko drugih), vodá, slapov, gozdov in travnikov. Pa niso v kantonu samo Retoromani, ker prebivajo v posameznih predelih Grižonov tudi Nemci (Chur, Arosa, Davos) ali Italijani (Poschiavo, Bregaglia idr.).

Sauris poznati

Zürich pišejo Retoromani »Turich«. Že Tuma nam je povedal, da je Zürich grizonski še »turič«. ¹⁶ Sorazmerno ni dolgo, kar je bil ta majhni narod, švicarski Retoromani, še v vsem siromašno ljudstvo. Toda s časom so se opomogli, poglavitno s turistovskim prometom. Posebno zimske športe so najširše razvili in oskrbeli svojo lepo deželico z vsem, kar ustreza sodobnemu tujskemu prometu. Tako so v zadnjih desetletjih sila obogateli in žive zdaj tudi oni v pravem švicarskem izobilju. Toda — za Švico bi človek tega ne bil rekel — še do nedavna so se kot levi borili za svoje narodnostne pravice. V roki imam časopis »Fögl d'Engiadina«, ¹⁷ komaj četrt stoletja star, pisal je kaj bojevitno za obrambo »našega jezika« — »la defaisa da nossa lingua retorumauntscha, in sia fuorma rumauntscha u ladina, figlia directa dal latin« — za rešitev retoromanščine v njeni romanski ali ladinski sestavi, tiste retoromanščine, ki je hčerka latinškega v prvem kolenu. Z močnimi gesli so se bodrili, zaupajoč v bodočnost svojega jezika: »granda fiduzia i' lavegnir da nossa lingua«. Še ni dolgo, kar so

¹⁶ Razlagal je takole: »Turič, tura = der vorgeschobene Berg ali Joch, le iz slovenskega razumljivo, »Pomen in razvoj alpinizma«, str. 274. Prav tam je našteval in tolmačil še druge toponime iz švic. kantona Grischun: Polanče, Cernec, Piz Plavna 3169 m, Piz della bieppa 3125 m = krepa, Graiča = Grajčica, Val Rašic = Rašica, Gatschkopf = Gače, Vil Uršaj = Vršič, Prute = Prod, Illaulalpe = Jelovec, Laver-alpe = Javor. Tako je pisal Tuma. Velikokrat mi je pripovedoval, da je bil na kraju samem, pa skrbno poslušal domačine, ki so izgovarjali ime znamenitega zimsko športnega središča Parsenn natančno tako, kakor imenujejo Cerkljani naš Porezen. Zgolj kot kuriozum bi jaz še iz svojega pristavil imena iz Grizonskega kantona: Planca, Šija, Kočna (Gotschna in Cotschna, 2288 m), Raschitsc, Jenaz, Ronc in Roncaletsch, Patesch, Strela 2640 m in Strelapass 2353 m. Še dosti drugih je takih.

¹⁷ Engadinski list.

vztrajno in hrupno zahtevali od državne oblasti priznanje ter znanje in utrjevanje jezika retoromanskega, »tschertschen da confirmer e consolider la conscienza linguistica dals Retorumauntscha«. In tarnali so v časnikih: »Nos rumauntschs chi'ns laschaims da las voutas devier da la defaisa da nossa lingua, quista nöbla lingua retica uschè richa ed uschè sonora e chi stu esser chera a tuots Svizzers...¹⁸

Ogorčeni so bili, ko je takratni švicarski minister neresnično razglašal: »Nus nu cugnuschains üngün cumbat traunter las linguas in Svizzera«,¹⁹ pa so naprej naštevali napake zvezne uprave: »... ün ho commiss erruors in Svizzra, per exaimpel puella dad indicher ils büros da posta in terra rumauntscha cul nom tudasch.«²⁰ In kasneje je list optimistično pisal: »Nus assistins ad ün salüdairel renaschimaint dal rumauntsch chi conserva sieu rang scu lingua uffiziela in Grischun (red.: e sprauza in avegnir eir aint illa confederaziun)«. ²¹ Pa vsepovsod si videl natisnjena spodbudna gesla, prav pogostoma tole:

»A vos liuguach, vossa vallada. figls! O nos figls, restai fidels!«²²

V borbi so zmagali. V zelo veliki meri se je za njihove narodnostne pravice, za njihovo enakopravnost med švicarskimi ljudstvi, zavzemal Mussolini, prav listi, ki je v svoji državi potlačil vsako težnjo tudi Ladincev, namreč Furlanov, ko so si tudi le-ti prizadevali doseči jezikovno enakopravnost v Italiji. Bili so časi, ko si v Furlaniji na vsak korak videl napis: »Furláns, fevelêt furlán!«²³ Take napise je črni diktator prepovedal, dosledno je preganjal vsakršno samosvojo miselnost Furlanov.

Danes so Retoromani v švicarskem kantonu Grischunu kot ljudstvo z ostalimi tremi enakopravni. Oni so v Švici le quatrième peuple, das vierte Volk, četrto ljudstvo, četrti narod. Šolstvo, uradni jezik — vse imajo retoromansko.²⁴

Kakor sem po mejnih gorah v Silvretti za presenetljivo čudo spoznal švicarske Retoromane, Ladince iz Grischuna, prav tako iznenada sem doživljal

¹⁸ Mi Retoromani, ki se puščamo zapeljati s pota obrambe svojega jezika, tega plemenitega retijskega jezika, ki je tako bogat in tako zvoneč in ki bi moral biti ljub slehernemu Švicarju.

¹⁹ Ne poznamo med jeziki v Švici nobene borbe.

²⁰ Delajo se napake v Švici, za primer je tale, da se na retoromanskem ozemlju označujejo poštni uradi z nemškimi imeni.

²¹ Doživljamo čvrsto poživitev retoromansčine, ki obdržava svojo veljavo kot uraden jezik v Grižonih (opomba uredništva: in v upanju, da jo bo zadobila tudi v konfederaciji.)

²² Svojemu jeziku, svoji dolini, sinovi, o naši sinovi, ostanite zvesti.

²³ Furlani, govorite furlanski!

²⁴ V davnih časih je prebivalo v Alpah ljudstvo Rétijscev, ki so ga nekateri šteli za enega izmed etruških rodov. Ko so prišli Romani, so deželo temeljito romanizirali in je rétijski jezik polagoma izginil, zapustil pa je krajevna imena, katerih pomen nam je še danes večidel nerazumljiv. Na Vorarlberškem npr. se je govorilo latinski, scasoma pa noter do XVI. stoletja ladinski. Nešteto je po Vorarlberškem in v sosednjih delih Tirolske toponimov, ki ostro razodevajo romanski, pravzaprav ladinski izvor. Tako piše dr. L. Steub: »Ueber die Orthographie der Alpenkarten« v »Zeitschrift des deu. u. österr. A. V.«, 1876, str. 284. Idealni smuški kraj Galtür v gorenji dolini Paznaunental na Tirolskem (je že zelo blizu vorarlberške meje) je bil cültúra, to je trebež, iztrebljen svet. Pa Gaschurn, Schruns in toliko drugih v dolini Montafon. Vse ladinsko. Tu seveda ni mesta za daljše razpravljanje o teh, vsekakor precej zanimivih stvareh.

Veliko je o Ladincah in posebej o švicarskih Retoromanih, o dolomitskih Ladincah in o Furlanih pisal jezikoslovec, znameniti glotolog Graziadio Isaia Ascoli, po rodu Goričan. Od njega izvira skupna označba »Ladini« (od latinus) za vse tri etnične skupine, ki se teritorialno med sabo ne dotikajo in niso imele nikoli v zgodovini nič skupnega, ne v upravnem ne kulturnem in niti jezikovnem oziru.

nova izkustva na turah po Dolomitih. V tem prelepem gorskem svetu prebiva srednja veja Ladincev, to so dolomitski Ladinci, ali bolje samo: Ladinis de la Dolomites. Prihajal sem vsega neveden, a sem se vračal obogaten z nanjem in poznanjem. Pelješ se z brzcom dolgo pot, vse je nemško, z vsakomur se lahko pogovoriš. Pa pride zadnja postaja, denimo Brunico — Bruneck — Burnech v Pustrici, izstopiš, zunaj te čaka avtobus, ki te bo pripeljal do konca. Kar naenkrat, glej, čisto nov svet. Že samo videti jih, so kar drugačni ti ljudje, sopotniki v avtobusu, ki nas popelje po dolgi dolini Val Badia v Ladinijo, v Corvaro, v osrčje Dolomitov. Tukaj so doma pravi in pristni dolomitski Ladinci. Nobene besede ne razumem. Poslušati jih, mi je pa zelo vseč. Ondod se delajo klasične spomladanske ture, na Marmolado, na Piz Boè,²⁵ na nekoliko manjše, kakor Sett Sass (sedem kamnov), Col di Lana, Chertz, Pralongiä.

Ali pa se pelješ čez Verono in Bozen — Bolzano navzgor po dolini Eisack — Isarco do Klausena — Chiusa. Tukaj se pot odcepi v Grodensko dolino,²⁶ z vlaka prestopiš na avtobus. Kar naenkrat, kakor tam, samo obrnil si se, pa ni nobenega Nemca več. Si spet med Ladinci. Le-ti so na daleč znani kot rezbarji, iz lesa rezljajo lesene cerkvene oltarje, podobe in kipe, igrače pa še druge izdelke vseh vrst. Največji kraj v dolini je turistom dobro znani Ortisei.²⁷ Trije Slovenci

²⁵ Piz Boè, po naše: goveji špik. Pač prozaično ime za tako imeniten vrh, 3151 m, najvišji v slovitem gorovju Sella, čudovita smuška tura velikega stila, vzpon čez Vallon, smuka skozi divjo Val di Mesdi, severna stran, višinska razlika 1200 m, Janko in Stanko, znana smučarja oba, sta jo v enem samem opojnem smuku preletela. Fantastično...

²⁶ Tako je to lepo dolomitsko dolino imenoval Tuma, PV 1926, str. 159. Nemški je Grödnertal, italijanski Val Gardena, ladinci pišejo Gherdeina. Do pred dvema letoma je od železniške postaje Chiusa skozi vso dolino do vasi Plan v koncu vozila ozkotirna železnica, ki so jo bilih zgradili v prvi svetovni vojni Avstrijci z ruskimi ujetniki.

²⁷ Nem.: Urtijel, St. Ulrich im Grödnertal. Tudi Italijani so po starem pisali: S. Ulrico (ali Ulderico) di Gardena, tako še Bollettino del C. A. I. 1891, str. 239. Do prve svetovne vojne je bila seveda vse tod še Avstrija. Domala vse dolomitsko ladinstvo je bilo v Avstriji, v deželi Tirolski. Tako poleg že imenovanih dolin Badia (Ladinia) in Gardena še Fassa, Livinallongo — Buchenstein in velika občina Ampezzo s svojim središčem, slovečo Cortino.

Starinske hiše v Saurisu

Foto G. Del Fabbro — Fornì Avoltra

smo se razgovarjali pred trgovino, pa se nam oglasi ženska, češ od kod smo doma. Prav lepo po naše je vprašala. Pri nas v Tomaju je bil delal njen oče oltar. V Tomaju so imele do druge svetovne vojne nune na daleč znano deklinško šolo. Oče je s sabo na Kras pripeljal takrat še nedoraslo hčerko in jo dal tukaj v šolo. Z nami je obujala vse polno lepih spominov na naše ljudi in kraje. Zares, majhen je svet.

Naprej po dolini je Selva, prav vanjo prismočuš dol s prelaza Gardena (Grödnerpass), skozi Val Antercépies, med sto in sto drugimi na Grodenskem štejejo to smuko za najsijajnejšo. Tam, v Selvi, je skromno pokopališče. Blizu vhoda na levi, stoji železen križ, na križu ime prav na kratko: Emilio Comici. Kaj ni ta velealpinist grozljivih sten preplezal, pa gre in najde na lepem smrt v zeleni dolini Gardena. Kakor Piero Ghiglione. Kar imajo imen po vseh celinah gore, najteže in najvišje je bil spravil pódse. Pa konča svoje alpinističnih podvigov tako zelo bogato življenje z avtomobilsko nezgodo v asfaltnem tlaku. In naš nepozabni Miha Bizjak. Vsako nedeljo je bil zunaj. Nobena tura mu ni bila prehuda, ne pri nas ne na tujem. Nobena smuka prestrma. Lep poleten dan je bil, ko je srečal smrt na zaznamovani stezi.

Ortisei. Z žičnico se popelješ na Zajzero,²⁸ razsežno visoko planoto samih travnikov in planinskih pašnikov s prekrasno floro poleti, pozimi in spomladi pa je vse ondod za smučanje kakor malokje lepo. Po prostranem gugastem svetu je raztresenih, kot smo pisali, toliko planin in staj, kolikor je v letu dni.²⁹ Naš Mlakar je stanov naštel »nad sto«,³⁰ meni pa so pripovedovali, da jih je štiri sto in da je planina največja v Evropi.

Ampezzanska pokrajina v Dolomitih, takratna Gemeinde Ampezzo, je dajala na Dunaj, kjer je imela Avstrija tovrstno akademijo, mladeniče za vzgajanje visokih kadrov v žandarmeriji. Čez vrhove Marmolade je tekla do prve svetovne vojne avstrijsko — italijanska državna meja. Gorska dolina Fedaja z jezercem

Treba je razlikovati: Cortina d'Ampezzo je mesto sredi Dolomitov, Ampezzo (po navadi ga celoma pišejo Ampezzo di Carnia, pri domačinih Furlanih Dimpez, izg. Dimpeč, pri nemških Sauričanih Ampèč in am pèz, pišejo Petsch), danes že tudi renomiran letoviški kraj, je pa v Karniji, na glavni cesti, ob reki Lumièl. Ta Ampezzo je po važnosti v Karniji prvi za Tumečem, v obeh je sedež okrajnih oblastev v Karniji. O Ampezzu di Carnia bo še govora.

Nekateri trdijo, da je bilo nekoč nemško vse Tirolsko razen nekaj pokrajin, med temi Grodenske doline in občine Ampezzo (tako zlasti Hans Leck: »Deutsche Sprachinseln in Wälschtirol«, Stuttgart, Karl Aues Verlag, 1884, str. 51; Egger: »Geschichte Tirols«, I, str. 81). Vendar je bil do konca Avstrije v dolini Gardena s strnjenim ladinskim ljudstvom uradni jezik nemški, šola nemška, a cerkev italijanska. V dolini Fassa, ki je ravno tako ladinska, je pa že v avstrijskih časih bila šola italijanska. Za tiste čase pač čudna neskladnost.

Za ladinščino in jezikovne razmere v Dolomitih je poleg mnogih drugih podučno delo Johann Alton: »Die ladinischen Idiome in Ladinien, Gröden, Fassa, Buchenstein, Ampezzo«, Innsbruck, Wagner, 1879.

²⁸ Nem. Seiseralm, ital. Alpe di Siusi. V dolini Fassa ji pravijo la Mont de Sous, pri Grodenih je la Mont de Soutsch. Obsega kar 50 km². Absolutna višina 1700 do 2000 m.

Takole piše njihov časopis: Prostranost, lepota in pripravnost so vzdele naši lepi ladinski planini ime »smuški raj« — à dé a nosta bela munt ladina l'enom »paraise dai sky«.

²⁹ Ottone Brentari: »Fassa e le sue Dolomiti occidentali«, Bollettino del C. A. I. 1891, str. 212.

³⁰ Mlakar še omenja, da je Seiseralpe največja planina, kar jih je bil kdaj videl. Dolga je dve uri, široka pa dobro uro. Janka Mlakarja izbrani planinski spisi, II. zvezek, str. 246.

in sloviti ledenik sta bila v Avstriji, kot tudi še koča Rifugio Contrin³¹ in nad njo vzpenjajoča se vrtoglava, sivordečkasta jugozapadna stena Marmolade, ki je postala slavna, ko so jo šele po razpadu Avstrije v prvo preplezali.

Nešteto je pesmi v domačem ljudstvu o Marmolado, ki pojejo čast in slavo tej velikanski gori. Po besedilu veje iz njih kar vroč patriotizem, pomni, da še avstrijski. Tale je iz Fassanske doline:³²

»O Mormoleda, che, can che 'l sorcgie
Te corona coi sie rai,
Ti es regina
E onor te cogn dèr ogni mont.
Tu ti es bela, tu ti es grana
fina in pès e forta in vera,
Te grigna ciel e terra
e del Trol ti es el prum onor.«³³

Si ljubka v miru in silna v vojni... Besede so iz zdavnjih časov, preroške pa prav tako, kakor so bile Gregorčičeve v njegovi nesmrtni »Soči«. Kajti resnično je bila Marmolada v letih 1915—1917 ena sama grozna trdnjava, z drznimi tehničnimi napravami vsa preluknjana in prevrtna po dolgem in počez. Avstrijci so tičali v ledu, Italijani v skali. Boj ni ves čas nič odjenjal. Ne eni ne drugi se niso mogli nikamor naprej premakniti.

³¹ Koča je izmed najlepših v vseh Alpah. Nepopisno je njeno snežniško okolje. Prekrasno je planinsko cvetje, ki ondi bohotno cvete konec junija. Prvotno kočo je bila l. 1897 zgradila nürnberška sekcija Deu. u. österr. A. V.. Veljala je že takrat za vzor planinske postojanke. V prvi svetovni vojni je bila požgana. Vso deželo je po vojni zasegla Italija in so prav tam postavili nov, velik in zelo lep, zelo udoben planinski dom, ki je sila obiskovan.

³² Val di Fassa. Reka je Avisio, ladinski La Veis. Izvira na prelazu Fedaja, v vzožju ledenika Marmolade. Njena dolina se imenuje v zgornjem toku Val di Fassa, v srednjem toku Val di Fiemme in v spodnjem delu, do izliva v Adige, Val di Cembra. Turistom dobro znana imena.

³³ Prevod bi bil nekako takole: O Marmolada, ki si kraljica, kadar te sonce objemlje s svojimi žarki, in spoštovanje ti je dolžna vsaka druga gora. Ti si lepa, ti si velika, si ljubka v miru, a silna v vojni. Smehljata se ti nebo in zemlja in vseh Tirolov si ti največja čast. — S tem besedilom je pesem natiskana v članku Ottone Brentari: »Fassa e le Dolomiti occidentali«, Bollettino C. A. I., 1891, str. 189.

LEOPOLD STANEK

Starec in gora

Pade noč.
Utrujen
od igre
na obrežju dneva
vržem mreže
v noč globine.

Iskri se plankton
ob dotiku
nevidnih vesel,
moja luč
prodira v dnò.

Mrtvo
slonijo v jutru
lahti
na robu čolna.
V prazno mrežo
ujet
odsev
je davne gore.

Zakaj Soča postaja hudournik

Francè Avčín

Nad našo sinjezeleno Sočo, to po starih slej ko prej upravičenih priznanjih najlepšo reko Evrope, se često pritožujemo, da je pri vsej krasoti pravzaprav nepopoljšljiv hudournik.* Ne pomislimo pa in ne povemo, da k tej njeni razvadi za Avstrijci in Italijani prispevamo zdaj še mi. Prispevamo s tem, da s pomočjo sodobne mehanizacije nevarno posegamo v stare gozdove prelepe doline Trente, glavnega zbiralnika Sočinih voda. Hkrati ko smo trentske gozdove rešili pred požrečnostjo kozje, pozabljamo, da je glavni sovražnik gozda slejkoprej sekira. To nam pove vsak Trentar. Sekira pa ves čas po vojni v Trenti ne miruje, čeprav bi se tja ne smela pokazati več kot za trebljenje gozda, ki naj da kurjavo maloštevilnim domačinom.

O delovanju sekire v Trenti se vsaj delno, a dovolj učinkovito lahko prepričavaš kar s ceste. Takoj pri vhodu v dolino se pelješ pod žičnico, ki že dolga leta marljivo vozi les iz predela Golobar. S starimi gozdovi nad Lepeno okrog Krnskega jezera je bila opravila že laška soldateska: od gozda tisoč macesnov na poti od planine Duplje proti Bogatinskemu sedlu so ostali le še tisoči trhlječih štorov po žc zakrasedlih goličavah. To početje pač ni bilo v skladu z ducejevo besedo, ki so jo med okupacijo — eno od redkih njegovih pametnih — čekali po naših zidovih: »Čuvajte drevesa, pa bodo drevesa čuvala vas!«

Žičnica iz področja Planina za skalo — Črni vrh je svoje že opravila. In žičnice opravijo z gozdom temeljito. Samo trebljenje gozda prestarega, že propadajočega drevja jim ni dovolj, hočejo ga čim več, vsega včasih, kajti sicer se ne »izplačajo«. Sedaj deluje nova, tista ki vozi les od planine Trebišnje tam pod Lepim špičjem.

Žičnicam učinkovito pomagajo kamioni. Ti so dobro oskubili prastaro bukovje pod planino Zajavor nad Zadnjico pod Triglavom. Za njim je pravkar »do nogu« padel stari gozd pod Kranjsko planino pri vhodu v Mlinarico. Na kolesih se je po najkrajši poti preselil čez prvi blok k sosedom.

Sekiri takoj sledi voda, hudourniki, ki nezadržno odnašajo tisto bore zemljo, kjer se je bil gozd obdržal stotisočletja, vežoč jo s svojimi koreninami na skalo. Pozimi navale snežni plazovi, ki s silnim puhom in pritiskom na kratko pomedejo še tisto, kar je za sekiro ostalo pokonci. Za vsemi temi ujmani pa zopet pride človek in pričinja v tla potikati majhna drevesca, čemur pravi ponovno pogozdovanje... Pa je gozd pravkar imel in še kakšen! Uspeh takega dela v visokogorju je seveda pičel in se pokaže šele po dolgih desetletjih, če sploh. Gola pobočja Srebrnjaka in Bavškega Grintovca v Trenti, pa še mnogokje v Soški dolini pričajo o brezglavem početju človeka v nekdanih časih.

Tako postaja Soča le še bolj hudournica, kajti gozda v strminah Posočja, starega gozda, ki razpada v vode vežočih humus, je vse manj in manj. Tako se akumulacijski elektrarni Plave in Doblar sprevrata v pretočni in na to je obsojena tudi vsaka bodoča akumulacija (npr. načrt Bovec). Soča jim bazen razsipava s svojim prodrom počasi a zanesljivo. Tako odteka večina hudournih voda Soče čez jezove, namesto da bi vode pritekale počasi in bi jih ujete lahko po malem v obliki dragocenih kilowatt-ur prodajali elektrike vsak dan bolj željnim sosedom, vsekakor bolj željnim tovrstne energije kot bukovih polen za kurjavo, tej najbolj neracionalni uporabi vsemu svetu iz leta v leto bolj dragocene plemenite žive surovine — lesa.

Treba je bilo videti vode v Trenti ob letošnjih novoletnih nalivih! Dva dneva dežja sta vsa pobočja prepregla s slapovi, iz vseh jam je bruhala voda, dá celo iz gruščev je penasto vrelo, kamor si se ozrl. Soča, Zadnjica in drugi pritoki so rasli kar vidno. Čudoviti pogledi, toda...?

Prav vsako drevo v gorah Trente bi moralo biti zaščiteno, posvečeno, saj le drevje lahko kroti njene vode in plazove. (Nobeno, šc tako strokovno pojasnilo strokovnjakov ne more mislečega človeka prepričati o nasprotnem).

Doklej bomo še ravnali tako, da levica ne vé, kaj dela desnica? Doklej bomo tako slepi, da bomo v trenutnih devizah za les iz tako kritičnih krajev videli več kot v dolgoročni produkciji moderne krvi modernega človeštva: Električne energije za nas in za sosedo.

* Glej npr. »Elektrogospodarstvo« 15. 6. 1962: Energetska vrednost Soče.

Moderna perlonska plezalna vrv

Francè Avèin

Znana zahodnonemška tovarna Edelman-Ridder v Isnyju (Allgäu) je skonstruirala novo, posebno ugodno vrsto svojih plezalskih vrvi »EDELRID«. Značilnost te vrvi je, da nima nepotrebne visoke statične trdnosti, pač pa maksimalno potrebno dinamično trdnost, je praktično brez neprijetnega pojava, da bi se sukala pri obtežitvi, se ne nagiba h krotovičenju in je zelo trdna pri obremenitvi čez ostre robove.

Konstrukcija je naslednja (zahodnonemški patent):

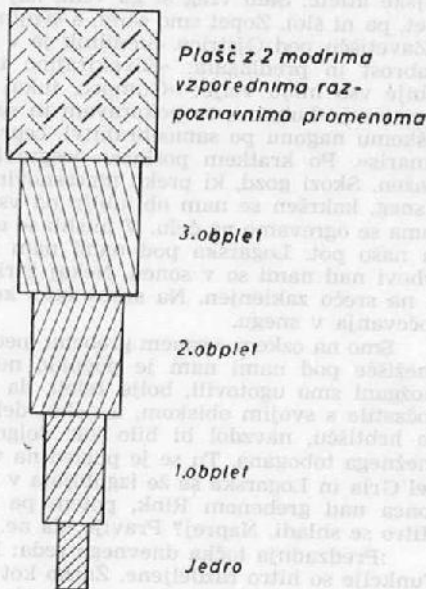
Tehniški podatki so bili (Tehniška visoka šola v Stuttgartu):

1. Konstrukcija: jedro iz brezkončnih perlonskih vlaken, pravitako plašč (bel ali rdeč)		
2. Vrsta	za enojno rabo	za dvojno rabo
3. Metrska masa, gramov	68,8 g*	41,2 g
4. Sunkovna sila	1540 kp	840 kp
5. Število zdržanih padcev	2	2
6. Obtežba pri padcih	80 kg	40 kg
7. Raztezek pri pretrganju	55 ‰	55 ‰
8. Statična trdnost	2420 kp	1370 kp
9. Samonosna dolžina vrvi	35,2 km	33,3 km
10. Trdnost na robu premera 10 mm	1600 kp	1000 kp
11. Trdnost pri vozlu (Bulin)	1720 kp	1050 kp
12. Premer	11 mm	8,5 mm
13. Sukanje (dolžine vrvi 3 m obtežene s 120 kg)	$\frac{1}{15}$ obrata	$\frac{1}{2}$ obrata
14. Oznaka	Dva modra, vzporedno tekoča pramena v plašču	

Vrv tedaj izpolnjuje navodilo komisije za vrvi pri Mednarodni uniji planinskih združenj, ki sunkovno silo pri prestrezanju padcev mase 80 kg oz. 40 kg preko dvojne proste dolžine omejuje na 1500 Kp za enojno oziroma na 750 kg za dvojno uporabljene vrvi: S tem je zaščiteno telo padlega in sile v vponkah, klinih so znosne, ves varovalni sistem tedaj znosno obremenjen. Relativni raztezek 55 ‰ pri pretrganju je resda znaten, tolik kot pri naših starih, dobrih ameriških zelenih najlonkah iz »mountain-nylona«. Toda ker vrv hkrati ne kaže volje do sukanja pri mirni obtežbi in se po sunkovni (padci) ne skrotoviči, je tolika elastičnost še celo prijetna, ne le koristna.

Za prakso je izredno važno, da kaže vrv tako visoko trdnost na »normaliziranem« robu. Trdnost proti presekanju je namreč najšibkejša točka plezalnih vrvi iz umetnih vlaken.

Ugodno je, da je sredina dolžine vrvi označena. Za posebno rabo pri težkih tehničnih plezalskih vzponih (dvojna vrv) in za spuščanje ob vrvi služi posebna izvedba te vrvi »bicolor«: Polovici plašča sta različno obarvani, dolžina pa znaša 60 ali 80 m, po želji

* 40 m tehta le 2,75 kg!

pa poljubno. Odporna je proti sončnemu ultravijoličnemu sevanju, saj že plašč štiti nosilno jedro pred razkrojem. Vrv se tudi komaj zmoči, vlaga ji ne škoduje, če pa jo sušimo, potem ne na vroči peči! Po daljši obrabi postane vrv, kot vsaka »najlonka«, na površju puhasta. Dokler ni preguljen ali presekan plašč, prav nič ne moti trdnosti, saj je vsa zaupana jedru. Pač pa postane prijem za roko prijetnejši. Vrv se je v praksi že dobro uveljavila in to pri ekstremno težavnih vzponih in pogojih.

Med tem so nekatere domače konstrukcije vrvi iz umetnih vlaken, ki jih je v sodelovanju s PZS kot prototipe izdelalo moderno podjetje »Otočanka« v Zadru, že prebile dinamično preizkušnjo na Institutu za tehniško mehaniko univerze v Ljubljani. Treba pa bo doseči, da bodo tudi ostale potrebne lastnosti na višini, podobno kot pri opisani vrvi »Edelrid«.

Bivak v snegu

Stane Plaustein

Ko zjutraj ponovno naznamim svoj odhod v hribe, mi mama odločno nasprotuje. Po njeni meteorologiji so pred nami vsaj trije vremenski preobrati — morda celo s pridevkom vesoljnega potopa. Prepoved se včasih spreminja v nasvete in že mi mama v mislih polni nahrbtnik z najrazličnejšimi stvarmi. Od vsega vzamem le sukaneč in šivanko. Ko obtežujem svoje »hrbto obešalo«, vsevprek obljubljam, da bom priden, dobro oblečen in kmalu doma. Ker me ni vprašala, ji tudi nisem povedal, da bom s seboj odnesel cepin, ker bi to sprožilo pravo ploho in morda celo odločno prepoved.

Vse tri, torej nisem sam, nas avtobus izloči pri zadnji odprtini pred domom v Logarski dolini. Ko šofer s svojim blagodnečim glasom naznani, da bo odpeljal še do Plesnika, smo med izstopajočimi zopet prodrli do svojih sedežev. Irabro si ogledujemo zobe grebena nad avtobusno streho in pripravniško zadržano ocenjujemo težave, ki nas čakajo: »Ti, jaz ti rečem, tole bo nemarno delo.« »Ah, kje pa, bivač in konec.« Se vprašuješ: »Le katera smer bi to bila?« No, v tolažbo: Smo samo pred prvim bivakom v snegu in ne pred prvenstvenim vzponom nekje v ostenjih Savinjecv.

Ko se avtobus odločno ustavi in nihče ne naznani, da bo peljal do Klemenškove planine, smo pač prisiljeni postaviti se na lastne noge. Na ozki gazi srečujemo celjske atlete. Sam vrag si ga vedi, kaj me je zaneslo med hribovce (hotel sem biti atlet, pa ni šlo). Zopet smo sami, s svojimi tovari na hrbtih, ki jih prav radi odložimo v Zavetišču pod Ojstrico. Štedilnik je v polnem zaletu svojega opravila. Zberem vso hrabrost in predlagam: »Bivakirajmo tu, snega je dovolj«. Se odločnejši odgovor pobije vso mojo voljo: »Gumpec, tukaj še rje ne boš obrisal s cepina!« Najmlajši sem, torej »kuham«, se pokoravam in seveda največ jem. Zadolostimo osnovnemu človeškemu nagonu po samoohranitvi, čeprav smo s tem uničili precej proizvodov »Delamaris«. Po kratkem poskusu pospravljanja smo zopet v snegu, ki tokrat ni več zgažen. Skozi gozd, ki preko macesnovine prehaja v pritlikavo borovje, se zakadimo v sneg, kakršen se nam obljublja na vsej poti. Še vedno se vztrajno udara in izmenoma se ogrevamo na čelu. V mislih se ustavljamo marsikje, a venomer se povračamo na našo pot. Logarska pod nami nam nudi nove in nove poglede. V sencih smo, a vrhovi nad nami so v soncu. Nekaj žarkov ujamemo pri alpinističnem bivaku, ki pa je na srečo zaklenjen. Na srečo zato, ker bi nas odklenjen verjetno odvrnil od prenočevanja v snegu.

Smo na ozkem, veznem grebenu med snežiščem pod Škarjami in Rjavčkim vrhom. Snežišče pod nami nam je pognalo nekaj potu po licih. S svojimi pripravniškimi možgani smo ugotovili, bolje želeli, da je plaz nemogoč. Snežne gmote nas res niso počastile s svojim obiskom, a nekaj dela so nam le nudile. Dričanje po zadnjici, ne po hrbtišču, navzdol bi bilo kar dolgo. Vendar smo prišli na kratek greben brez snežnega tobogana. Tu se je pogled na vrhove in zraven jabolko kar prilgel. Spodnji del Grla in Logarska se že izgubljata v mraku. Za kratek čas še gledamo slaboten lok sonca nad grebenom Rink, potem pa ostane samo rumen oblak, ki počasi posivi. Hitro se shladi. Naprej? Pravijo, da ne.

•Predzadnja točka dnevnega reda: Iskanje primernega zameta in kopanje bivaka. Funkcije so hitro razdeljene. Žarko kot veterinar, ki se najmanj razume na gradbena dela, je glavni inženir, ki vse skupaj opazuje in od časa do časa vzame v roke lopatko. Poleg lendavskih vrtalcev se z brezmadežnim nazivom »beli rudarji« lahko

pobahamo tudi mi. Ob luči taborske svetilke izmetavamo sneg, merimo prostor in zopet izmetavamo. Luknja se veča in obenem ostaja prav majhna. Končno so dela zaključena. Izpraznimo nahrbtnike in začenjamo revijo zimskih oblačil na najvišji ravni. Potem pa se stvar zaplete. Naše znanje o bivakih nas postavlja pred nasprotja. Le kam danes čevlje? Jih imaš na nogah, pod zadnjico ali v nahrbtniku? Zdi se mi, da sem nekje slišal: »Kvedrovce sezuji, sedi nanje podvij noge in jih vtakni v nahrbtnik.« Sezul sem se brez težav, sedenje se je nekoliko zavleklo, podvijanje in »parkiranje« mojih transporterjev pa sem spremljal s sočnim jugoslovanskim esperantom, ki sta ga Žarko in Elč prav lepo dopolnjevala.

Po dolgih manevrih, premikih v desno, nazaj, naprej — smo v luknji vsi trije. Plahta, s katero pokrivamo vhod, proizvaja neprijetne zvoke, ko se drgne s snegom.

Noč se je začela in z njo tisto, zaradi česar smo jo čakali. Zabrudamo pesem, teremo arašide, šklepetamo z zobmi. Svečka, za katero smo po velikem trudu našli nekaj kubičnih centimetrov prostora, spreminja naš bivač v molilnico versko blaznih ljudi. Nič ne de. Nebo, na katerega se od časa do časa proseče oziramo, je brez oblaka. Mali voz se je prav malo pomaknil izza grebena. (To nam je ura, ker je Elčeva klepka odpovedala sodelovanje pri bivaku). Pogovarjamo se o vsem mogočem in vztrajno ubijamo čas.

Še pred svitom smo na Rjavčkem vrhu. Bolj zaradi razgibanja kot pa zaradi posebnega navdušenja. Ko gledamo v dolino, ki je še brez luči, in tja čez nad Matkov kot, kjer brli, morda že na avstrijski strani, svetla točka, nam je topleje. Barve novega dne so lepše od palete kateregakoli slikarja. Nebo se počasi pretaplja v modrino, Krofičkine plati bodo kmalu zažarele v soncu. Jutro je. Ne gremo naprej, ampak v dolino.

Zopet se ustavimo na Klemenškovi planini, ki se nam kljub rogoznicam zdi manj vabljiva kot naša luknja v snegu.

*Na vse strani
enako daleč,
drevi jutru
v roke seže.*

*Vršac vršacu
blizu, bliže,
dno zakriva
meglenica.*

*Pota zvezd
nad tabo,
v tebi breme
je brez teže.*

LEOPOLD STANEK

Na razgledih

*Lepo je
biti na vrhu
in gledati
prehojeno pot.*

FOTISTOM!

Fotoamaterje, ki se ukvarjajo z barvno fotografijo, obveščamo, da želi propagandna komisija pri PZS izpopolniti svojo zbirko diapozitivov. Za odkup pridejo v poštev kvalitetne kolekcije barvnih diapozitivov z zaokroženo vsebino, predvsem tako, ki je naša sedanja predavanja ne obravnavajo. Take teme bi bile: Flora, favna, zaščiteni gorski predeli, značilno stavbarstvo posameznih gorskih predelov, sedanje in nekdanje gospodarske dejavnosti planinskih področij, prikaz zaokroženih gorskih predelov: Pohorje, Kamniške planine, prirodne znamenitosti gorskega sveta, itd. Posamezno predavanje naj obsega 120—150 diapozitivov in primeren tekst za predavanje. Za vse informacije se obrnite na propagandno komisijo pri PZS.

PRVI PREGLED (SMOTRA) PLANINSKEGA PODMLADKA JUGOSLAVIJE NA KOZARI

Prireditve je v dneh 23. do 25. 7. t. l. organizirala Planinska zveza Jugoslavije. Za to prvo srečanje planincev so izbrali legendarno Kozaro (okrog 900 m nadm. višine), ki je prišla v našo zgodovino po herojskih bojih leta 1943. Tedaj so namreč naši maloštevilni borci prebili sovražnikove vrste in se skoraj vsi rešili, na varno pa pripeljali tudi skoraj vse številne begunce, ki so se pred okupatorjem umaknili iz svojih naselij na Kozaro. Dogodke iz teh slavnih borb so mladim planincem pri tabornem ognju ali pri izletih na Krvavec, Rdečo peč in ostale vrhove, kjer so se vršili ti boji, pripovedovali narodni heroji iz Kozare z Obradom Stiševićem na čelu. V celoti je dala Kozara 24 narodnih herojev.

Zletni prostor je bil tudi sicer zelo dobro izbran. Velika prostrana jasa s številnimi raznobarvnimi šotori in mladim vrvežem je dala kaj pestro sliko. Taborišče pa je še posebno zaživelo zvečer ob tabornem ognju. Na programu so bila razna tekmovanja, med njimi skok v višino, vlečenje vrvi, tek v vrečah (v obeh primerih je zmagala slovenska ekipa), odbojka, orientacijski pohod, recitacije in pesmi. Posrečena je bila točka »kaj veš, kaj znaš«, v kateri so morali mladi planinci odgovarjati na razna vprašanja v zvezi z borbami na Kozari (po pripovedovanju narodnih herojev ob tabornem ognju in izletih). Pri orientacijskem tekmovanju je doseglo vsa prva tri mesta planinsko-smučarsko društvo Stražilovo iz Beograda.

Srečanja mladih planincev se je udeležilo okrog 500 pionirjev, zastopane so bile vse republiške zveze. Iz Slovenije je bilo 77 pionirjev. Mlade planince so pozdravili številni krajevni predstavniki OLO in Ob Lo Prijedor, ZB, SZDL, ZK in drugih organizacij ter predsednik Planinske zveze Jugoslavije tov. dr. Marijan Brečelj. Tabor so obiskali tudi predstavniki PZS s predsednikom tov. Fedorjem Koširjem na čelu.

Za zares odlično organizacijo te prireditve sta poskrbela domačin — PD Prijedor in načelnik Mladinske komisije pri PZJ tov. Veljkovič.

IV. ZLET PLANINCEV HRVATSKE

Planinska zveza Hrvatske je organizirala svoj IV. zlet v čast Dneva vstaje hrvatskega naroda v dneh 27. do 29. 7. t. l. na Jesenaku v Gorskem Kotarju. Rdeča zastava na vrhu Kleka, neposredno nad Ogulinom, kjer se je bil sovražnik utrdil, je bila ponosni simbol odpora in borb ljudstva tega kraja.

Zlet se je vršil pod pokroviteljstvom tov. dr. Zlatana Sremca, predsednika Izvršnega sveta Ljudske skupščine Hrvatske, na planinskem travniku ob lovskem domu v Jasenku, kjer so bili postavljeni za udeležence številni šotori. Prostor za tabor je bil posebno dobro izbran, sam tabor pa odlično organiziran.

Slovesni otvoritvi zleta so poleg planincev prisostvovali tudi številni gostje ter borci in prebivalci ogulinskega okraja. V imenu PZJ je zbrane pozdravil njen predsednik tov. dr. Marijan Brečelj. Po oficijelni otvoritvi zleta so se vsi skupaj podali v vas, kjer so pred spomenik padlih borcev tega kraja položili vence. Slovesnost je bila zaključena s petjem in z godbo na pihala. Nadaljnji program zleta je obsegal podelitev častnih znakov PZJ in PSH, republiško orientacijsko tekmovanje za člane in posebej za seniorje in pionirje, razdelitev nagrad zmagovalcem orientacijskih tekmovanj ter krajše in daljše izlete kakor na Belc stene (1335 m), Samarske stene (1302 m), na Bjelolasico (1533 m), na Klek (1182 m) in v Mrkopalj ter njegovo okolico. Vsak večer so kurili tudi taborni ogenj, kjer se je redno vršil tudi zabavni program.

Zleta so se udeležili tudi predstavniki PZS, zbor pa je oficijelno pozdravil njen predsednik tov. Fedor Košir.

L. R.

VI. ZLET PLANINCEV SRBIJE NA BELJANICI

Na pobočju Beljanice pri planinskem domu Suvaja se je vršil od 4. do 8. julija letos VI. zlet srbskih planincev, na katerem so sodelovala planinsko-smučarska društva iz Srbije s preko 1000 udeleženci. Na programu so bila razna tekmovanja kakor orientacijsko prvenstvo Srbije za vse kategorije in tekmovanje epik GRS v planinah, taborni ognji z umetniškimi programi in planinskim veseljem. Nešteti udeleženci

zleta pa so se tudi povzpeli na okoliške vrhove ali pa si ogledali razne jame ter druge znamenitosti Beljanice in nje-ne okolice. Beljanica je s svojimi izviri, slapovi in s svojimi jamami nudila planincem široke možnosti za razvedrilo. Posebno so planince privlačile podzemeljske jame, ki jih ima Beljanica preko 150, pa je še malo raziskanih. Najbolj znane so Bušna pečina, Radoševa pečina, Velika in Mala Atula, Ledenica in Jelarče.

Na dan vstaje srbskega naroda so organizirali velik miting, na katerem sta med drugim govorila predsednik PZJ tov. dr. Marijan Breclj in predsednik okraja Svetožarevo tov. Vita Petkovič. Kot gosti so bili na zletu navzoči: tov. Koča Jončič, podpredsednik PZJ, Dare Džambas, predsednik PZ Makedonije, Stjepan Brlečić, tajnik PZ Hrvatske, predstavniki SZDL Svetožareva, Paročina, Čuprije in Resavice ter številni tamkajšnji prebivalci.

občni zbori

PD OBRTRNIK MARIBOR. Planinsko društvo Obrtnik Maribor je 1. maja 1961 slavilo pomembno delovno zmago in sicer otvoritev planiskega doma Kozjak na Tujzlovem vrhu.

Za normalno obratovanje so najprej usposobili kletne prostore, pritličje in prvo nadstropje. Dokončna ureditev podstrešja je bila odložena na poznejši čas. Čeprav je bilo v izgradnjo doma vloženih le 16 milijonov, je njegova stvarna vrednost ca. 50 milij. dinarjev. Ta razlika je v dotaciji Obrtno komunalne zbornice za okraj Maribor, v prispevku Obrtno-nabavno-prodajne zadruge Maribor kot tudi v prispevkih raznih delovnih kolektivov in zasebnih obrtnikov ter v številnih prostovoljnih urah članov.

Končni obračun poslovanja pa je pokazal, da uspeh doma ni bil tak, kot so pričakovali. Na to so vplivali razni objektivni in subjektivni činitelji (težave z upravnikom doma, slaba cesta itd.). Da bi društvo izboljšalo finančno stanje, so adaptirali bivšo gostilno Šober in jo preuredili v planinsko okrepevalnico — bife.

V društvo je bilo v letu 1961 vključenih 457 članov. Glede na to, da je bil upravni odbor zaposlen le z izgradnjo doma, članstvu niso posvečali dovolj pažnje. Skupno s KUD Obrtnik so priredili izlet v Vrata ter na planinski dom Kozjak. Lepe uspehe je pri svojem delu dosegel mladinski odsek, ki je štel 184 mladincev in 69 pionirjev. Odsek je okrepił planinsko dejavnost na osemletki Boris Kidrič in v Kamnici. Organizirali so 14 predavanj, ki so bila dobro obiskana. V počastitev 20-letnice vstaje so izvedli 4. mladinski planinski tabor na Kozjaku. Organizirali so pohod od Logarske doline do Vrat ter pohod Smre-

kovec—Bele vode—Šoštanj. Udeleževali so se tudi proslav na Ribnici, Peci, Jezerskem in drugod.

Najpogosteje so se srečavali z mladinci iz Koroške, Celja in MO koordinacijskega odbora Maribor. Na seminar KO Koroške so poslali kandidate, ki so uspešno opravili izpit.

S pomočjo članov alpinističnega odseka so izdali 4. redno številko revije »Gozdovi in stene.« Omeniti moramo, da so tudi mladi planinci sodelovali pri markiranju poti in nameščanju smernih tablic, kot tudi pri urejevanju propagandnih omarič, ki pa zaradi pomanjkanja slikovnega materiala nista bili čisto menjani. Številne so bile tudi prostovoljne ure, ki so jih člani odseka izkoristili za pomoč pri gradnji doma in ureditvi okolice in pri otvoritvi doma.

V alpinističnem odseku se je udeleževalo 11 članov in 22 pripravnikov. Za pripravnike so priredili razna krajša predavanja s področja planinstva in alpinizma. Izvedli so večje skupne izlete, pripravniki pa so se udeležili plezalne šole na Uršlji gori. Skupaj z ostalimi člani so opravili 62 letnih in 12 zimskih vzponov. Poleg tega je odsek zabeležil uspehe v Bolgariji v pogorju Rile planine in v Franciji v masivu Mont Blanca.

Člani odseka so se udeleževali raznih delovnih akcij pri zaključnih delih gradnje planinskega doma, pri obnovi markacij ter sodelovali z mladinskim odsekom. Kot smo že omenili, so pomagali mladinskemu odseku pri izdaji revije Gozdovi in stene.

V sestavu društva deluje tudi markacijski odsek. Markirali oz. obnovili so poti, ki drže od Šober-dvora do Tujzlovega vrha, Kamnice do Kamniškega grabna kot tudi od Prekove glave do Tujzlovega vrha.

PD Obrtnik Maribor ima v svoji sredi odlikovanca, ki sta za svoje požrtvovalno delo v planinskem društvu prejela vidno priznanje in sicer srebrno planinsko značko: predsednik Alojz De Corti in Lojze Petelinšek.

PD DOVJE MOJSTRANA. Plan dela, ki so si ga postavili člani alpinističnega odseka, je bil v celoti izpolnjen. V odseku je delovalo 8 članov in 7 oziroma 6 pripravnikov. Smrtna nesreča je pretrgala nit življenja enemu najboljših pripravnikov in zelo aktivnemu mladincu tov. Pavlu Peternelu.

Člani odseka so izvršili 128 letnih in 10 zimskih vzponov. Pohodov je bilo 57 poletni in 14 pozimi po gorah, ki so bile višje od 2000 m. Organizirali so tudi odpravo v Wališke Alpe. Silno neugodno vreme je zahtevalo veliko truda, da so lahko izvedli celotni načrt. S prostovoljnimi delom so tudi pomagali članom markacijskega odseka. Poleg tega so organizirali plezalno šolo ter se udeleževali raznih spominskih slovesnosti.

Zelo pohvalno je bilo tudi delo postaje GRS. Postaja je imela 11 verificiranih reševavcev in 3 pripravnike, ki so kos samostojnemu reševanju iz težkih sten.

Osnova dejavnosti društva je gospodarski odsek. Ze 12 let uspešno upravljajo Aljažev dom v Vratih. Naraščajoča motorizacija in lani med sezono vpeljana avtobusna zveza v Vrata je še povečala obisk Doma. Za kočo so nabavili Dieslov agregat in s tem dokončno rešili problem razsvetljave doma.

Število v društvu vpisanih članov se je v lanskem letu povečalo, posebno iz vrst mladine. Pionirski odsek je tudi zaživel, manjkal pa je sposobni voditelj, ki bi vodil delo mladih planincev.

PD JEZERSKO. Češka koča je bila izključno odvisna od oskrbnika koče ter tajnika društva. Ker je to ena najstarejših planinskih postojank, zahteva v kljub precejšnji adaptaciji v zadnjih letih vedno nova popravila.

V društvu je marljivo deloval markacijski odsek. Rezultat njihovega dela je obnovljena pot od Češke koče proti Vodinam, pot Jezersko — Češka koča in Češka koča — Grintovec — Kočna — Češka koča. Na novo je bila markirana planinska pot Jezersko — Veliki vrh ter obnovljena markacija na odseku poti Grintovec — Kočna.

Iz organizacijskega sestava društva je razvidno, da je v društvo včlanjenih pri 180 članih 25 mladincev in 58 pionirjev. Člani mladinskega odseka so sodelovali

pri raznih smučarskih tekmovanjih, ki jih je organiziral smučarski klub Jezersko, nadalje pri raznih proslavah v čast 20-letnice vstaje jugoslovanskih narodov.

Na koncu občnega zbora so v znak priznanja za dolgoletno delo v planinstvu izvolili tov. Franca Borštnar in Antona Ekar za častna člana društva in jima izročili diplome.

PD PREVALJE je v letu 1961 povečalo število članstva za 16,9%, tako da šteje 897 članov. Od tega odpade na starejše člane 487, 210 je mladincev in 200 pionirjev.

Še vedno gonilno silo društva predstavlja alpinistični odsek, ki šteje 35 alpinistov in pripravnikov. V tem odseku delujejo tudi štirje člani iz Mežice in 1 član iz Slovenjgradca.

V lanskem letu ni bilo prostega dneva, da se ne bi alpinisti in pripravniki v spremstvu mladincev udeleževali raznih pohodov in tur.

Za mlade alpiniste so organizirali plezalno šolo. V spomladanski kakor tudi v letni sezoni se je odsek pripravil za odpravo v Centralne Alpe. V tem času so registrirali 142 plezalnih vzponov raznih stopenj in to v Julijskih in Kamniških Alpah. Redno so obiskovali tudi ostenje Raduhe, Pece in Uršlje gore. Kondicijsko dobro pripravljani so se v Avstriji povzpeli na Vencediger, Groglocner, Sonnbliek in v Lienške Dolomite. V zimskem času je odsek opravil 43 zimskih plezalnih vzponov in to v Kamniških Alpah, Raduhi, Peci in Uršlji gori. Bilo je tudi več smučarskih pohodov. Člani alpinističnega odseka pa niso delovali samo na svojem področju dela, ampak so bil aktivni tudi pri delu v GRS, pri vzgoji mladega planinskega naraščaja in pri reševanju gospodarskih vprašanj planiske postojanke na Uršlji gori.

Pereče vprašanje preskrbe z vodo postojanke na Uršlji gori so rešili z zgraditvijo novega bazena. Člani društva so sodelovali pri gradnji. Od skupno 3856 prostovoljnih ur je bilo porabljenih za dela pri postojanki okoli 3225 ur.

Da je bilo delo mladinskega odseka v preteklem letu res uspešno, nam dokazuje 1. mesto v tekmovanju Gore in mladina. Odsek je v štirih letih dosegel kar trikrat prvo mesto. Od ustanovitve odseka je uspešno opravilo vodniške izpite 22 mladincev in mladink. Ustanovili so tudi foto odsek.

Ker niso imeli možnosti organizirati daljših izletov, so se omejili na prirejanje

krajših izletov na bližnje vrhove in Pohorje. Nekaj članov odseka pa se je udeležilo alpinistične odprave v Avstrijo. Propagandist pri mladinskem odseku je z različnimi članki in fotografijami iz naših kot iz tujih gor seznanjal občinstvo z doživetji mladih planincev v gorah. Da pa je bila vsebina res pestra, dokazuje često menjavanje stenčasa. (43 x).

Mladinski odsek je v okviru markacijskega odseka sam obnovil planinsko pot na Hum.

Za predsednika planinskega društva je bil soglasno izvoljen sedanji predsednik tov. Rajko Vute.

PD PTT MARIBOR. Delovanje planinskega društva PTT Maribor je bilo usmerjeno predvsem na organizacijo IX. zbornice planincev PTT Jugoslavije in partizanskega marša planincev planinskih društev PTT Jugoslavije. Zbor planincev PTT Jugoslavije se je vršil pri postojanki pod Plešivcem. Organizirali so tabor za 339 udeležencev iz vseh krajev Jugoslavije. Ob tej priložnosti sta dve planinski patrulji počastili z vencem spomenik Pohorskega bataljona in spomin koroškega pisatelja Prežihovega Vrance. Partizanski marš planinskih društev PTT Jugoslavije je potekal od Maribora preko Pohorja in Slovenjgradca do kočice pod Plešivcem. V počastitev 20-letnice vstaje naših narodov je 8 članov društva odneslo spomenico od kočice po planinskih poteh preko Smrkovca Raduhe, Korošice, Planjave, Okrešlja, Grintovca, Storžiča in dolenskega gričevja. Na Mirni gori pri Črnomlju so se sestali z ljubljanskimi poštarji ter skupno odnesli spomenico slavnostnemu zboru slovenskih poštarjev v Črnomlju.

Pri koči pod Plešivcem so zgradili nujno potrebno klet v skupni površini 24 m². Prizidek je pod zemljo in je stal društvo le 197 453 dinarjev, vse ostalo pa so prispevali člani društva s prostovoljnimi urami. Od Ravnjaka do doma je bila speljana tretja električna faza.

Propagandna komisija je priredila vrsto skupinskih izletov, ki so se jih udeležili številni člani. Velika ovira večje zasedbe izletov je delovni čas poštarjev. Na resolucijo skupnosti JPTT, da bi bile počte v sobotah popoldne zaprte, je prišel ponovno negativen odgovor.

Društvo je imelo 303 mladince. 14. 2. 1962 je bil ustanovni občni zbor mladinskega odseka.

Društvo je organiziralo za svoje člane eno planinsko predavanje. Pobudnik slovenske planinske transverzale profesor

Šumljak je predaval o planinstvu in s 160 barvnimi diapozitivi popeljal številne poslušalce po slovenski planinski transverzali. Člani društva pa so se tudi udeleževali predavanj, ki jih je organiziralo PD Maribor.

Markacijska komisija oz. komisija za planinska pota je pred IX. zborom planincev obnovila markacije od Slovenjgradca preko vrha Plešivca do Križana in iz Kotelj do Poštarske kočice pod Plešivcem. Na občnem zboru je bil podeljen članu društva tov. Stanetu Knezu za prizadevno delo srebrni častni znak PZS.

PD MARIBOR. Planinsko društvo Maribor je s svojimi 3798 člani drugo najmočnejše društvo v Sloveniji. Ima 2334 članov, 995 mladincev in 519 pionirjev. Članstvo je napram preteklemu letu naraslo za 1303 novih članov.

V upravi društva je pet planinskih postojank in sicer Ribniška kočica, Mariborska kočica, kočica na Žavcarjevem vrhu, kočica na Pecniku in zavetišče na Urbanu. Vse navedene kočice razen na Žavcarju so izkazovale rentabilno poslovanje. Na občnem zboru je bilo tudi precej polemike o usodi Mariborske kočice. Končno so se zedinili, da kočica ostane še nadalje v upravi društva. Potrebna so pa na tej postojanki velika popravila (odpis vrednosti postojanke je 50%). Društvo je ustanavljalo planinske skupine po posameznih tovarnah in gospodarskih organizacijah. Te skupine so se tako razvile, da so presegle svoj okvir in so se v nekaterih teh ustanovila že samostojna planinska društva: v tovarni avtomobilov in motorjev v Mariboru, v Tovarni železniških vozil Boris Kidrič in v Mariborski tekstilni tovarni. Danes delujejo v sestavi društva planinski skupini v Predilnici in tkalnici s 115 člani in v Kapli z 69 člani. Organizirali so 32 izletov in filmsko predstavo s predvajanjem planinskih filmov. Izšla je tudi publikacija Planine ob meji, ki jo že vrsto let urejuje tov. Lojze Strašnik.

Iz poročil je razvidno, da je alpinistični odsek prebrodil večletno krizo in združil v svojem odseku 13 članov in 15 pripravnikov. Izvedli so več skupinskih plezalnih vzponov in skupnih pohodov v Raduho, Kamniške in Julijske Alpe. V glavnem pa je bilo delo odseka usmerjeno na pripravo pripravnikov ter so v ta namen organizirali plezalne vaje na Uršlji gori in Lobnici ter zimske vaje na Pohorju. Na republiški plezalni tečaj v Vrata so poslali pet pripravnikov. Med letom so organizirali tudi tradicionalni smuk preko Pohorja.

Mladinski odsek društva je uspešno deloval. Na rednih tedenskih sestankih, ki jih je bilo 45, so mladinci obravnavali tekoče zadeve odseka, planirali izlete, ocenjevali izvršene izlete ter poslušali razna predavanja o planinstvu. Odsek je priredil številne izlete na Boč, Smohor, Peco, Uršljo goro, Kozjak, Raduho, Tri kralje ter v Kamniške in Julijske Alpe. Poleg tega so se udeležili pohoda po poteh XIV. divizije, ob žici okupirane Ljubljane, slovesnosti v Titovih Užicah kot tudi orientacijskega tekmovanja na Tujzlovem vrhu. Trije člani odseka so bili poslani na sedemdnevno taborjenje na Smrekovec. Redno so skrbeli za izmenjavo propagandnega materiala v omariici ter pomagali pri tedenski dostavi živil v kočo na Žavcarjevem vrhu in pomagali so tudi pri odkritju spomenika na Jezerskem vrhu.

Pripomniti je treba, da v sestavu društva deluje komisija za zaščito Pohorja. V prizadevanjih za zaščito zelenega pasu se je povezala z vsemi odločilnimi forumi.

Na novo so markirali poti kot od Kamnice do Šobra, Žavcarjev vrh do Duka in pot od kočice pod Rogljo do Misljine. Nadalje so bile pregledane vse planinske poti na območju društva ter nabavljene nove table in napisi in izdelan je bil orientacijski zemljevid. Na občnem zboru so z enominutnim molkom počastili lani umrle člane društva tov. Pepco Dolinšek, Mirka Loriger, Ferda Soršaka in Franca Lešnika.

Sprejet je bil predlog, da se planinsko društvo Maribor preimenuje v planinsko društvo Maribor — matica.

Za častne društvene člane je občni zbor soglasno izvolil: tov. Franja Majerja, dr. Jožeta Bergoča, ing. Friderika Degna, ing. Cirila Jelenca in prof. Ivana Sumljaka.

PD ČRNUČE po številu članstva je planinsko društvo Črnuče eno manjših društev.

V društvo je včlanjenih 309 planincev, od tega je vključenih 106 mladih pionirk in pionirjev osnovne šole Maksa Pečarja, 60 je mladincev. V društvo sta vključeni tudi planinski sekciji v gospodarski organizaciji Elma in Energoinvest.

Društvo je organiziralo pet predavanj, spremljanih z barvnimi diapozitivi, poslušali so jih mladi planinci in planinke.

Člani mladinskega odseka so se udeležili tudi raznih prireditev, ki jih je organizirala Mladinska komisija PZS. Pomagali so tudi pri pripravljanju ku-

riva za postojanko, očistili so rezervoar ter opravili nekaj manjših popravil. Da bi poživili delovanje odseka, so se vključili v novoustanovljeni koordinacijski odbor ljubljanskega okraja. Društvo ima na Mali planini v najemu postojanko, ki pa je v precej slabem stanju. Čeprav je kapaciteta kočice majhna — za 20 oseb — jo je v minulem letu obiskalo ca. 1000 planincev. Društvo jo je želelo odkupiti in obnoviti, vendar pa do odkupa ni prišlo. Zato bodo s prejeto dotacijo občine zgradili lastno postojanko na Mali planini.

Planinska sekcija Elma, ki šteje 60 članov, se ni izkazala. Aktivni pa so bili člani planinske skupine Energoinvest. V to sekcijo je vključenih 32 članov, ki so v manjših skupinah obiskali izletniške točke kot izvir Soče, Vršič, Triglav, Bohinj, Pohorje, Logarsko dolino; največ pa so se mudili v Kamniških planinah, predvsem na Veliki planini.

Občni zbor je sklenil, da se društvo preimenuje v Planinsko društvo Cene Štupar.

PD KAMNIK društvo je bilo ustanovljeno pred 69 leti. Število članstva se je dvignilo na 1290.

Organizacija društvenega dela je razdeljena na alpinistični, gospodarski, mladinski, propagandni, markacijski in gradbeni odsek. Najuspešnejši je bil alpinistični odsek. Vanj je bilo vključenih 9 članov in trije pripravniki. V pripravah za daljše in težavnejše vzpone v stenah Centralnih Alp so člani odseka opravili doma številne zimske in letne vzpone. Le na ta način so lahko v ledenih stenah Mont Blanca uspešno izvršili 24 zahtevnih plezalnih vzponov. Hkrati je bila to tudi prva jugoslovanska odprava, ki se je resno spoprijela z vsemi težavami, ki jih predstavljajo ledene stene. Pregled vseh vzponov v domačih in tujih stenah v letu 1961 prikazuje 44 izvršenih zimskih vzponov do IV in 102 letna vzpona do VI. Težke vzpone so nadvse uspešno premagovale tudi ženske naveze (Čopov steber v severni steni Triglava, Centralni steber v severni steni Dedca nad Korošico, Centralna smer v Koglu, Glava Planjave, Dularjeva zajeda v Jalovcu itd.)

Člani odseka so organizirali 10 dobro obiskanih predavanj. Sodelovali so tudi pri urejanju okolice Starega grada, v Titovi štafeti in pri pohodu po partizanskih poteh.

Delovanje gospodarskega odseka je bilo osredotočeno na oskrbovanje posto-

jank na Kamniškem in Kokrskem sedlu, na Stari grad in urejevanju zavetišča na Kratni.

V postojanki na Kamniškem sedlu so delno uredili sanitarije in popravili streho. Priprave za gradnjo žičnice na Kokrskem sedlu so v teku in se bo v kratkem pričela adaptacija te postojanke. Čeprav se je društvo trudilo, da bi dobilo v svojo upravo Dom v Kamniški Bistrici, mu to ni uspelo. Zato so začeli s preurejanjem Doma na Starem gradu in odprli novo zavetišče na Kratni.

Mladinski odsek ni bil preveč agilen, z izjemo planinske skupine na osnovni šoli v Stranjah, ki je marljivo in uspešno delala.

Propagandni odsek ni v celoti izpolnil sprejetih nalog na prejšnjem občnem zboru. Neuspešno je bilo tudi delovanje gradbenega odseka, ki ni opravil zaupane mu naloge v zvezi z adaptacijo postojanke na Kokrskem sedlu.

Aktiven je bil markacijski odsek, ki je obhodil in pregledal vse planinske poti na svojem območju in podal obširno poročilo o stanju poti kot tudi predloge za napravo novih poti, odnosno odsekov poti. Člani odseka so poleg tega udarniško sodelovali pri delih na Starem gradu in se udeležili štafete mladosti ter pohoda po partizanskih poteh.

V okviru društva deluje zelo uspešno tudi postaja Gorske reševalne službe.

PD MEDVODE. Reševanje gospodarsko-financijskih problemov pri upravljanju Slavkovega doma, kamionskih prevozih in investicijskih delih je dalo društveni dejavnosti precej dela in odgovornosti. Skupni bruto promet se je dvignil na 14 900 000 dinarjev, 86% več kot prejšnje leto.

Sklep lanskega občnega zbora je bil, da se lotijo zaključne faze v gradnji Slavkovega doma. Med letom pa so se bistveno spremenili pogoji, ki so terjali drugačno rešitev. V letu 1961 je bil namreč na relaciji Medno—Golo brdo zgrajen motel, ki je bil poleg tega moderno opremljen in lahko dostopen. Zato je društvo sklenilo, da prvenstveno uredi obstoječe prostore. V ta namen so bila izvršena naslednja dela: Ojačen je bil električni vod od glavnega voda do doma, dokončno so uredili sanitarne naprave in položili nov pod v postojanki. Nabavili so nov hladilnik, glasbeno omaro, Dieslov motor za kamion ter razširili cesto do postojanke na vseh ozkih mestih. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev pa še ni bila zadovoljivo rešeno vprašanje preskrbe z vodo in vzdrževanje

ceste do postojanke. Čeprav ima dom velike možnosti pri pridobivanju sredstev, jih zaradi prevelike obremenjenosti personala (nepravilen način nagrajevanja) ni mogel doseči. Reševanje finančnih problemov pa je istočasno onemogočilo društvu, da bi uspešno delovalo tudi na drugih delovnih področjih.

Predvsem so zanemarili delo s članstvom, ki beleži padec nasproti prejšnjemu letu. Društvo je ob koncu leta 1961 vključevalo le še 260 starejših članov in 152 mladincev ter 43 pionirjev.

Kvaliteta dela v alpinističnem odseku se stalno zboljšuje. Odsek je vključeval 11 članov, ki so opravili 68 zimskih in letnih vzponov vseh težavnostnih stopenj. Alpinistični odsek je v lanskem letu markiral tudi skoraj vse turistično zanimive poti v Pohorjskih Dolomitih ter pri tem opravil 280 delovnih ur.

Mladinski odsek je organiziral izlet pod Storžič, na Valvazorjev dom pod Stolom, šestdnevni izlet v Julijske Alpe in izlet na Janče. Odsek je bil vključen v tekmovanje Gore in mladina, kjer je dosegel sedmo mesto. Kot poseben uspeh pa je odsek zabeležil gradnjo ceste Medvode—Slavkov dom. Mladinska delovna brigada je izkopala, prevozila in splanirala 3331 m² zemlje od III. do IV. kategorije. Vrednost opravljenih del znaša najmanj 142 000 dinarjev.

PD RAŠICA—ŠENTVID. V minulem letu je društvo dobilo svoje poslovne prostore, ki jih sicer deli še z drugimi uporabniki.

Za lastno postojanko Doma na Rašici je društvo pripravilo načrte in jih dalo v potrditev. Vsi načrti so bili ovrženi, češ da je na istem mestu v načrtu turistični dom v vrednosti cca 100 milijonov. Take investicije pa društvo ne more prevzeti.

Društvo je sodelovalo pri proslavi 20 letnice vstaje narodov in za to priliko napeljalo nov elektrovod do stolpa na Rašici.

V minulem letu je bilo prirejenih nekaj skupinskih izletov in to predvsem na Golico, Julijske Alpe in Jalovec.

Planinske sekcije v Iskri—Pržanji, v podjetju Tiki in ZZRM v Gameljnah so samostojno organizirale številne izlete.

Na občnem zboru je društvo v znamenje priznanja za požrtvovalno delo podelilo članu Slavku Novaku pohvalo in spominsko darilo.

PD ČRNOMELJ. Gospodarska dejavnost tega društva je obsegala upravljanje Doma na Mirni gori, gostišča v

Črmošnjicah in gostišča v Črnomlju. Realizacija prometa teh treh postojank je narasla na 22 milijonov dinarjev. Poleg težav za urejno knjigovodsko poslovanje je imelo društvo težave tudi s personalom postojank.

Po vpisni knjigi je bilo ugotovljeno, da je Dom na Mirni gori obiskalo preko 4000 ljudi. Ob finančni pomoči OLO Novo Mesto, ObLO Črnomelj in gospodarskih organizacij kot Rudnik, Belt in Zora je bilo zgrajeno približno pet sto metrov ceste ter popravljen ves ostali del poti tako, da je sedaj prevozna za osebne avtomobile in motorna kolesa. K nadaljevanju gradnje doma jih priganja tudi gradnja relejne televizijske postaje na Mirni gori. Največji problem postojanke je vprašanje preskrbe z vodo.

Društvo šteje sedaj 277 članov, od katerih je 34 mladincev in 19 pionirjev.

PD KRANJ. Lanski uspehi Planinskega društva Kranj so se odražali v uspešnem gospodarskem poslovanju, veliki gradbeni aktivnosti in nadpovprečno močnim dotokom mladine.

Gospodarski odsek je skrbel za redno poslovanje štirih postojank in sicer Doma na Kališču pod Storžičem, Doma na Kravcu, Koče ob Žičnici in Koče na Šmarjetni gori ter za nadaljevanje gradnje Doma na Kravcu in ureditev postojanke na Šmarjetni gori. Gradnja Doma na Kravcu ni potekala po načrtu, ker niso bili pravočasno dostavljeni detajli k načrtu, urejena pa tudi ni bila finančna stran. Kljub temu je bil v letu 1961 zgrajen vmesni trakt s stopniščem, montaža vodovodnih, električnih in grevnih naprav. Vrednost vgrajenih investicij znaša že 76 199 milj. dinarjev. Po presledku celih 9 let se je društvo tudi ponovno lotilo postojanke na Šmarjetni gori. Obstajala je že nevarnost, da bo svoječasno vloženi 20 milj. propadlo in da bodo številni obiskovci Šmarjetne gore ostali brez ustrezne postojanke. Z razpoložljivimi sredstvi so v minulem letu uredili prostor pred novim domom, ki bo primeren za letno obratovanje, scizidana je bila večina opornih zidov, napeljan vodovod, na starih temeljih sezidan višji del stavbe kol turistični del objekta z razgledno ploščadjo.

Vrednost investicij vloženi v to gradnjo znaša 61 030 milj. din (v tem znesku je zapopadena vrednost gradnje od začetka t. j. od leta 1952). Pripomniti moramo, da v to gradnjo niso angažirana lokalna sredstva občine in okraja. Računajo, da hosta obe postojanki dograjeni konec leta 1962. Ko bo Dom na

Kravcu dokončan, bo pridobljenih 80 sodobno opremljenih ležišč in prostor za 120 gostov v zaprtih in 150 gostov v odprtem prostoru. Dom na Šmarjetni gori pa bo razpolagal s 40 ležišči ter 300 sedeži v zaprtih in 400 sedeži v odprtih prostorih.

Pri Domu na Kališču so izvršili nujna zavarovalna dela in pleskanje lesenih oblog in vrat, ker ta dela niso bila izvršena že pred otvoritvijo postojanke.

Zaradi večjih zadolžitvev pri gradnji Doma na Kravcu se ni nadaljevala adaptacija Koče ob Žičnici.

Da ima Planinsko društvo Kranj delovne člane, priča tudi dejstvo, da so prejeli nekateri člani društva priznanje od PZS (srebrni častni znak PZS je prejelo 8 članov) in PSJ (častni znak PSJ je prejelo 12 članov, srebrni častni znak pa 5 članov društva).

V društvu je vključenih izmed 1907 članov preko 700 mladincev. Čeprav je mladinski odsek pred leti dosegel dobre uspehe, je zaradi raznih težav v zadnjem času njegovo delo precej zamrlo. Delo so obnovili v letu 1961 ter so pri tem dosegli kar lepe uspehe. Organizirali so dvodnevni seminar za vodje skupin mladih planincev po šolah ter sodelovali pri vseh političnih manifestacijah.

Alpinistični odsek je štel 25 članov in 8 pripravnikov. Organizirali so alpinistično odpravo v pogorje Komovi v Črni gori in Grossglockner v Avstriji.

Alpinistični odsek je v letu 1961 organiziral 15 predavanj po šolah in dijaških domovih, 4 predavanja po vaseh in eno javno predavanje. Oskrboval je oglasno omarico s slikami in članki o opravljenih plezalnih vzponih ter pomagal matičnemu društvu in kritičnih dneih pri poslovanju postojank. Člani odseka so se tudi udeležili raznih političnih manifestacij ter pohoda po gorenjski partizanski poti. To pot je izdelalo PD Kranj v povezavi z okrajnim odborom Zveze borcev in vsemi gorenjskimi planinskimi društvi v počastitev 20 letnice ljudske vstaje. V izdelavi so spominske diplome, kontrolne knjižice in vodiči za to slikovito pot.

PD SLOVENJGRADEC. Društvo je na občnem zboru podalo pregled dela za dve mandatni dobi, t. j. za čas od leta 1960 naprej. Vzrok, da se v letu 1961 ni vršil občni zbor, je bil v glavnem v tem, da se je društvo nahajalo v zelo slabem finančnem stanju ter da ni imelo ljudi, ki bi prevzeli funkcije v društvu.

Društvo upravlja Kočo na Kremžarjevem vrhu in Grmovškov dom pod Veliko Kopo. Zaradi slabega prometa teh postojank društvo ni imelo možnosti za odplačilo anuitet niti za redno obnovo teh postojank. Šele s pomočjo kredita PZS so na novo prekrili streho Grmovškovega doma. Vremenske neprilike pa so pokazale, da tudi na novo s pločevino prekrita streha ne ustreza in da so potrebna dodatna popravila. Velika oddaljenost te postojanke od običajnih planinskih poti in slaba propaganda je bila vzrok, da je bila koča zelo slabo obiskana ter je poslovala z izgubo.

V zelo slabem stanju je tudi Koča pod Kremžarjevim vrhom. Potrebna so velika popravila in s tem v zvezi tudi finančna sredstva. S pomočjo kredita PZS so nabavili vodovodne cevi, ki jih bodo montirali v letošnjem letu. Hkrati pa bodo uredili sanitarne naprave.

Značilno za društvo je, da mu ni uspelo v zadnjih 17 letih pridobiti še druge mlade moči, ki bi delale za razvoj planinske organizacije. Čeprav je v društvo včlanjenih 107 mladincev in 171 pionirjev, mladinski odsek sploh ni zaživel.

Od celotnega propagandnega odseka je ostal le en delovni član. Ta je skrbel za redno menjavanje materiala v oglasni omari. Organiziral je predavanje o vzponu na Trisul, v glavnem pa je bilo njegovo delo osredotočeno na propagando za obisk obeh planinskih postojank. Propaganda je dosegla svoj namen posebno v zimski sezoni, ko je bil Grmovškov dom popolnoma zaseden.

Vse planinske poti na območju društva so bile dobro vzdrževane in markirane, posebno pa pot, po kateri poteka planinska transverzala. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev niso namestili zimskih markacij.

PD POLJČANE. V preteklem letu je društvo aktivno delovalo predvsem na organizacijskem in gospodarskem delovnem področju. V svojo režijo je prevzelo celotno poslovanje planinskega doma na Boču. Društvo ima velike težave s to postojanko (pomanjkanje vode v letni sezoni, težave s personalnim osebjem postojanke, pomanjkanje finančnih sredstev.) Dom na Boču je v minulem letu nudil gostoljubje številnim obiskovalcem, zlasti članom nekaterih hrvaških društev. S finančno pomočjo ObLO Šmarje in deloma z lastnimi sredstvi je uspelo društvu nabaviti nekaj najbolj potrebne opreme in inven-

tarja za kočo. Glede na to, da leseni razgledni stolp na Boču zaradi dotrajanosti ne more več služiti svojemu namenu, so ustanovili poseben odbor, ki je zbral denarna sredstva za postavitve novega železnega stolpa.

V planinsko dejavnost je vključenih 62 članov, 20 mladincev in 6 pionirjev. Ustanovljen je bil tudi mladinski odsek, ki se že lahko pohvali z nekaj uspehi.

V pridobivanju članstva je imelo društvo uspehe v Rogaški Slatini in v Šmarju pri Jelšah. Število članstva v teh krajih zahteva, da zaradi lažjega dela ustanovijo tamkaj planinske skupine.

PD LUČE OB SAVINJI. Delovni uspehi tega društva so bili bolj skromni, vendar zadovoljivi. Vključilo je več novih članov, zlasti iz vrst mladine, večjo ali manjšo dejavnost pa so pokazali tudi na ostalih delovnih področjih. Z mladinskim odsekom imajo že od njegove ustanovitve stalne težave, ker ne dobijo človeka, ki bi se posvetil mladini in jo vodil v gore ter na druge planinske akcije. Delo odseka je oživelo po uspelem predavanju, izletu v Matkov Škof in taborjenju pionirjev na Raduhi.

Markacijski odsek lani ni markiral poti, temveč je frasilal novo pot od Bele peči oziroma Vodol na Javorje, ki bo zlasti prijetna za starejše obiskovalce.

V oskrbi društva je Koča na Loki, ki je svoje poslovanje zaključila z bolj skromnim finančnim uspehom. Zatočišče je nudila predvsem onim planincem, ki delajo planinsko transverzalo. Pomanjkanje finančnih sredstev je bilo vzrok, da društvo v minulem letu ni investiralo ničesar v postojanko, čeprav bi bilo potrebno izvršiti marsikatero nujno popravilo in nabaviti novo opremo.

Društvo je zgradilo okrepčevalnico v Igli, ki naj bi pripomogla k turistični in planinski afirmaciji tega kraja.

Propagandno delo društva je že dalj časa percé problem. Organizirali so dve planinski predavanji. Manjše skupine članov so pridno obiskovale Savinjsko-Kamniške in Julijske Alpe.

Z velikim odobravanjem so navzoči člani sprejeli odlikovanje tovariša Ježa Petra, predsednika društva, kateremu je skupščina PZS podelila za njegovo dolgoletno in požrtvovalno delo srebrni častni znak z diplomom. Izročil mu ga je predsednik PD Celje tov. Tine Oreš. Enako odlikovanje je prejel tudi zaslužni tov. Jakob Robnik, ki zaradi bolezni ni bil na občnem zboru.

PD ORMOŽ. Dne 26. marca se je vršil ustanovni občni zbor planinskega društva Ormož. Izmed 334 članov društva je bilo navzočih 110 članov ter 140 mladincev in pionirjev. Ob zaključku občnega zbrora so z velikim zanimanjem sledili predavanju o lepotah Julijcev, spremljanem s prekrasnimi barvnimi slikami.

Sodeč po navdušenju društvenih funkcionarjev, ki so vzeli v svoje roke vajeti tega novega društva, z vso upravičenostjo lahko upamo, da bo društvo uspešno vršilo svoje naloge.

PD KRIŽE. Planinsko društvo Križe je v lanskem letu vse svoje delo usmerilo izključno v planinsko dejavnost. V svoji upravi je obdržalo Kočo na Kriški

gori, planšarsko zavetišče na Mali Poljani, zavetišče Gozd in Trstenik, opustilo pa je gostišče v Kokri, ki mu je delalo samo preglavice. S pomočjo občine Tržič so nabavili nekaj opreme za Kočo na Kriški gori in začeli z gradnjo gospodarskega poslopja, kjer naj bi bile tudi sobe za obiskovalce koč. Knjiga obiskovalcev je namreč pokazala, da se je obisk precej povečal.

Številni planinci so obiskali tudi planšarsko kočo na Mali Poljani. Ker še ni urejeno lastništvo tega zavetišča, društvo ne vlaga sredstev v to kočo.

Število članstva je padlo nasproti letu 1960 za 34%, tako da sedaj šteje le 233 članov. Padlo je predvsem število naraščaja na šolah v Dupljah in Goričah.

alpinistične novice

JUGOVO GRAPO v severni steni Triglava so 3. julija plezali Sandi Blažina, Franci Savenc in Janez Rupar (vsi Akademski AO).

AKADEMSKI AO je 15. julija po starem običaju z izletom v Tamar otvoril letošnjo plezalno sezono. Stevilne naveze so ta dan plezale v stenah Jalovca, Kotove špice in Travnika.

JUŽNO STENO Kotove špice sta 15. julija plezala v novi smeri Lojze Šteblaj in Ljubo Juvan.

TRIKOT v Dolgem hrbtu sta konec julija plezala Barbka Lipovšek in Peter Ščetinin (oba Akademski AO). Ista dva sta ponovila tudi smer Dolar-Avčin v Šitah.

NAVEZA ŠTEBLAJ-JUVAN je v drugi polovici julija obiskala Wališke Alpe. Taborila sta na Roten Bodnu (2780 m), 1000 m nad Zermattom. Od tu sta obiskala vrhove:

— Monte Rosa (Dufourspitze 4638 m) po normalni smeri čez Spodnji in Zgornji plato na sedlo in po grebenu na vrh.

— Zermattski Breithorn (4171 m), severna stena, greben Triftje. Višina stene 1000 m. Na turi je navezo spremljalo slabo vreme z nevihtami. Razmere v steni so bile neugodne za plezanje.

Na strmih odsekih je bil led brez snega, tako da sta bila prisiljena sekati stopinje. Pri izbijanju klinov sta izgubila kladivo (zlom ročaja). V megli sta zašla v levo smer in bivakirala. Ponoči je zapadlo precej snega, ki pa na strmem ledu ni obstal. Naslednji dan sta izstopila na koto 4160. Po grebenu sta dosegla v megli glavni vrh in sestopila čez sedlo Theodul v dolino.

— Riffelhorn (2931 m) po severni steni, sestop po grebenu.

— Lyskamm (4478, 4538 m), grebenko prečenje iz sedla Felik čez oba vrhova na sedlo Lys. Ta tura je po lepoti med prvimi v Waliških Alpah.

Po turi sta se plezalca preselila v Zermatt in opravila še vzpon na Matterhorn po grebenu Hörnli v zelo slabem vremenu.

KOMISIJA za alpinizem pri PZS je od 21. do 28. julija organizirala začetniški plezalni tečaj v Vratih. Vodil ga je Marjan Keršič-Belač. Na tečaju je bilo okrog 25 mladih plezalcev, ki so pod vodstvom 12 inštruktorjev izvršili večje število vzponov v stenah Triglava, Stenarja, Pihavca, Dolkove špice in Dovškega Gamzovca. Prvi dan so vsi opravili vzpon Vrata—Bovški Gamzovec—Stenarska vratca—Rušje—Vrata. Tečaj je povsem uspel, saj je vsak tečajnik opravil na tečaju 3 do 4 plezalne vzpone.

BOLGARSKI ALPINISTI V SLOVENIJI. 28. 7. je na povabilo PSJ pripotovala v Slovenijo ekipa šestih bolgarskih alpinistov (vodja Milko T. Minčev, mojster športa Angel G. Petrov in alpinisti I. reda Aleksander V. Pavlov, Pavel D. Pavlov, Ilija A. Georgiev in Hristo I. Prodanov), potem ko so se udeležili tudi Zleta hrvaških planincev v Gorskem kotarju.

V Sloveniji so najprej obiskali dolino Vrat, kjer so v družbi s slov. alpinisti preplezali slovensko smer s Zimmer Jahnovim izstopom in dolgo nemško smer ter stopili na vrh Triglava. Nato so odšli v Tamar, kjer so preplezali Hornovo smer in raz Jalovca (varianto Comici), na koncu pa so si ogledali še Vršič in Martuljkovo skupino.

Ker imajo pri njih le kratke smeri (stene so visoke od 150 — 450 m), so jih naše stene, posebno Travnikova in triglavska močno impresionirale. Zato ni nič čudnega, če so na zaključni večerji, kateri so prisostvovali tudi člani UO PZS, izrazili željo, da bi prihodnje leto izvedli zamenjavo, tako da bi lahko njihovi alpinisti izvedli tudi nekatere težje vzpone (kot je razbrati iz njihovih pogovorov predvsem v Travnikovi steni in Šitah ter Čopov steber).

Grupo bolgarskih alpinistov so v imenu Komisije za alpinizem spremljali Franci Savenc, Drago Zagorc, Janez Rupar in Vanč Potrč.

Od 7. do 18. septembra bo Bolgarijo obiskala grupa naših alpinistov, ki se bo udeležila letne alpinjade. Iz Slovenije bosta šla Sandi Blažina in Ljubo Juvan.

F. Savenc

iz planinske literature

DE BERGGIDS, Tydschrift van de Koninklyke Nederlands Alpen Vereniging 1962. Glasilo holandskih alpinistov je ohranilo tradicionalno obliko, spremenilo pa opremo in to v primeri z letom 1961 na bolje. Izhaja na 98 straneh letno in objavlja poleg običajnih rubrik kakih deset avtorjev, ki opisujejo večji del vzpone v Alpah, predvsem v Dolomitih, v Švici in v Franciji. V letošnjem letniku naj omenimo van der Leckov opisov holandskega vzpona preko Gervasuttijevega ozebnika na Mt. Blanc de Tacul.

T. O.

GUIDO MONZINO: »KANJUT SAR«, izd. Martello, Milan, 1961, 32 × 25, 342 strani, platno, cena 8000 lir.

Dalj časa pričakovano, je zdaj izšlo to odlično alpinistično delo. Avtor je Guido Monzino, eden od najvidnejših asov sodobne alpinistike. S svojo knjigo nam je pokazal nedosežno lepoto doslej neznanega nam Kanjut Sara, velike gore v srednjeazijskem Karakorumu. Kanjut Sar je visok 7760 m in obvladuje območje razsežnega ledenika Hispar. Monzinova odprava na Kanjut Sar je šela dvanaest mož, vsi Italijani, večina Aostanci, med njimi so nekatera že dobro znana imena, kakor Jean Bich, Leonardo in Marcello Carell, Pacifico in Pierino Pession, Camillo Pelissier, Piero Nava, Paolo Cerretelli. Ko držim knjigo v roki, imam občutek, da je to prej album kot pa navadna knjiga, izvrsten, resnično reprezentativen

album. Že s samim formatom knjige je hotel avtor poudariti vrednost in pomen njenega prvega dela, ki obsega 217, torej skoro dve tretjini vseh strani, samih slik, pa kakšnih slik! Na izvrstnem papirju se nam druga za drugo predstavljajo nepopisne fotografije. Čudovite so tiste barvne, zlasti tipi ljudi iz onih odljudnih, nam tako zelo tujih, s čisto posebnimi čari obzarjenih krajev. V krasnih slikah se nam podajajo šerpe, nosači, ljudstvo pri domačih opravilih in na raznih pohodih. Pa tiste pokrajine, visoke planote s svojevrstno floro in favno, ledena gorstva, prostrani ledeniki, vse to nam v fotografijah razodeva povsem s svojevrstno tehniko, vse je izredno fino, barve tako žive, da se tem slikam ne moreš zadosti prečuditi.

Drugi, manj obsežni del knjige, vsebuje besedilo. Zanimivo nam avtor podaja monografijo o Karakorumu, našteva nam bogato bibliografijo, posebna razprava pa obdeluje fiziološka, klinična, psihološka opažanja z alpinističnega pohoda v azijsko velegorje. Na koncu knjige imajo udeleženci odprave vsak svoj življenjepiš in so dodane še nekatere, v vsem zanimive nadrobnosti.

Vsebinsko bogata in kaj lična je ta knjiga. Ko smo jo prelistali in prečitali, jo odložimo, obogateni po užiti lepoti. Odložimo pa samo tako, da nam ne bo ostala daleč od rok.

V. K.

MOUNTAIN CRAFT, London, zimska številka 1961/62, četrtletno izdanje Mountaineering Association. — Revija zastopa v britanskem planinstvu alpinistično smer in je kljub ozkemu obsegu vedno zanimiva. To pot s svojimi poročili ne posega ne v Himalajo ne v Ande. Članki dokazujejo, da se člani združenja in Angleži sploh še vedno zanimajo za Alpe in da so zlasti Centralne Alpe še vedno zelo pogost cilj njihovih alpinističnih podvigov.

Tako opisuje Tom Carruthers vzpon po severni steni Matterhorna. Prvenstveno turo v tej smeri poleti sta opravila že 1911 brata Schmid z enim bivakom. Avtor pravi, da spada stena med najtežje od šestih najtežjih sten v Alpah ne toliko radi objektivnih težav temveč zaradi padanja kamenja in krhke skale. Seveda je severna stena Eigerja bolj razvpita, pač pa je Matterhornova resen tekmeec sicer ne v popularnosti pač pa v nevarnosti nenadnih viharjev in padajočega kamenja. V tej steni klini ne primejo. — Turo je avtor opravil v navezi z enim tovarišem po enem bivaku v dveh dneh. Prvotno je sicer nameraval vzeti vodnika, ker tovariša takrat še ni bilo, pač pa je turo z vodnikom opustil že poprej, ker vodniki zahtevajo po običajni smeri 15

funtov. Celo petičnemu Angležu se je zdelo to preveč.

Pod naslovom Route Major podaja A. Smythe kratek pregled vzponov po jugovzhodni steni Brenva na Mt. Blancu, ki je bila prvič preplezana 1927 po prof. Grahamu Brownu in avtorjevemu očetu F. F. Smytheju in je dobila ime Red Sentinel Route (smer rdeče straže — po neki rdeči skali), naslednjega leta pa bolj v smeri proti sredini stene (Route Major). Avtor je dosegel greben med Mt. Blanc de Courmayeur in Mt. Blancom. Kaj posebnega se pa na turi ni pripetilo.

Revija prinaša pregled in opis opreme za navadne planince, posebej pa za alpiniste in v posebnem članku na široko opisuje tako zvani Zbarskega šotor za bivak, ki ga je izumil že pokojni Zbarsky, izpopolnil ga pa pozneje Ted Warr, predno ga je vzel s seboj na ponesrečeno ekspedicijo. Po svojem temelju je šotor plahte pravokotne ali kvadratne oblike, ki se obesi nad dva alpinista v varstvo zoper padavine in veter, sicer pa nosi vsak svoj del kot nekako ogrinjalo ali pelerino. Gre tedaj za nekako dve šotornici vojaških šotorov za dve osebi. Pa ni poceni, ker stane v Münchenu najmanj 4 funte.

Dr. Pr.

razgled po svetu

KANGČENGYAO (6889 m) je vrh v masivu Kangčendzonge v verigi Dongkya. Že 1. 1912 je bil na njem dr. A. M. Kellas. Ekspedicija, ki jo je vodil H. V. R. Jengar iz Kalkute, je prišla le do 6250 m. — Talung — Peak (7349 m) se še vedno brani, američanska ekspedicija pod R. Leejem mu lani spet ni mogla blizu. — V dolini Mingbo, južno od Ana Dablama, je del Hillaryjeve ekspedicije 1960/61 v višini 4970 m in 5900 m raziškaval aklimatizacijo človeka na himalajsko zimo. Imeli so v tej višini montažni hišici in to 6 fiziologov, 1 glaciolog in dva alpinista. Obiskoval jih je helikopter iz Katmanduja, ki je dosegel višino 6100 m. Blizu njih se je dvigal Puma Dablam, manjša izdaja Ama Dablama, ene od najizrazitejših gora v Himalaji. Oba vrha sta se Hillaryjevi ekspediciji podala, kakor smo že poročali. Vzpon na Ama Dablam primerjajo »direttissimam« v Alpah s to razliko, da so na Ama Dablamu iskali najlažjo možnost, v Alpah pa

sestogradisti poiščejo najtežjo. Poročali smo že, da je Hillary zbolel in so ga morali pod zdravniškim vodstvom evakuirati. Pri vzponu brez kisikovih aparatov na Makalu je dobil pljučni infarkt Mulgrew v višini 8350 m. Bolnika je iz višine 4330 m rešil helikopter. Mulgrew je imel poleg infarkta take ozeblina na nogah, da so mu amputirali obe nogi pod kolonom. Strašna katastrofa, ta Makalu za Angleže, posebno v primeri s Francozi, ki so imenovali to goro »montagne heureuse« — srečno goro, vzpon nanjo so primerjali običajnemu vzponu na Mt. Blanc. Višina nad 8300 m je brez kisikovih aparatov nevarna tudi za dobro aklimatizirane. Aklimatizacijska ekspedicija je to spoznanje pač predrago plačala.

NAJVIŠJE LETALIŠČE je menda pri Mingbo, v vnožju Ama Dablama. Naredili so ga zaradi evakuacije tibetskih beguncev, ki so preko prelaza Nang pa Ia bežali v Khumbu. Da bi jih čimprej eva-

kuirali, so angažirali švicarska letala Pilatus Porter in zanje na hitro v višini 4700 m priredili letališče. Vodja organizacije je bil dr. Toni Hagen, Švicar, o katerem smo že nekajkrat poročali. Tibetške begunce so v Nepalju zaposlili, v Khumdzungu so jim celo sezidali šolo in to pod Hillaryjevim nadzorstvom. Pomeni, da ta himalaizem ni daleč od politike. Da je tako, kaže tudi to, da se iz leta v leto množe indijske ekspedicije in da se spravlja nanje že Pakistan. Kaj naj rečemo h kitajski ali celo k ženski kitajski ekspediciji v višino 7595 m na vrh Kongur — tjube — tagha, ki sta ga po agenciji »Nova Kitajska« dosegli le dve Tibetanki? A propos: Legenda o devetisočaku na Kitajskem v masivu Anne-Mačin se je res izkazala za lug-ente. Odprava geološkega instituta v Pekingu pod vodstvom Pai-Cin-Hsiao je ugotovila, da ima ta bajni desetisočak komaj 7160 m višine, torej 1688 m manj kot Everest.

VELIKI SV. BERNARD nosi zdaj srednjeveško ime, ki dokazuje, da je človek že od nekdanj iskal prehode čez visoke gore. Obstojte dokazi, da so tudi razne rimske ceste držale preko Alp, najsi bo široke ali ozke, prometu so služile. Sedanje alpske ceste tudi niso take, da bi jih bila tehnikar vesela: Nekaj dni snežnega viharja in že ni sledu o 7 m široki cesti, razmere so take, da jim tudi moderni snežni plugi ali bolje motorne snežne vevnice (chasse-neige) niso kos. Vedno bolj gruntajo, kako bi ceste preko visokih prelazov spravili v predore pod zemljo. Predor Mt. Blanc med Italijo in Francijo je prvi tak pojav velikanskega obsega. Medtem je Švica kar na tihem zastavila pri dveh zvezah med severom in jugom San Bernardino v Graubündenu in Vel. Sv. Bernard med Wallisom in Italijo (Aosta). Drugi predor bo letos že odprt, prvi je v začetnem štadiju.

Vel. Sv. Bernard je visok 2469 m, kot prelaz znan že v antiki. V 11. stol. pa je tu Sv. Bernard Mentonski ustanovil hospic. Do 17. stol. je bil prelaz splošno znan, od l. 1900 je spet prišel v modo, ker so čezenj zgradili cesto. Zaradi ostrih serpentin in slabega pregleda so jo šteli za nevarno. Zato sta kantona Waad in Wallis in mesto Lausanne forsirala predor v višini 1900 m. Za denarna sredstva ni bilo težko, saj gre za investicijo v evetočo turistično industrijo. Predor je dolg 5855 m, visok je 4,50 m, cestišča je 7,50, širina sicer 9,30 m! Ima ventilatorski kanal in naftovod iz Genove v Wallis. Zračni se motorno, izrabljen zrak črpajo na se-

vernem vhodu, na južnem pa ga potiskajo v predor. Sredi predora je 358 m visok dušnik prereza 17,5 m². Med tem dušnikom in severnim vhodom je še 170 m visoka cev premera 4,5 m za dovajanje svežega zraka. Vzpon od severa 3 % na 2935 m dolžine, od tu do izhoda na jugu 1,69 % spusta na 2920 m. Težave so bile velike. Samo ena galerija je dolga 9,7 km, odprta seveda, za varstvo pred plazovi, viadukt pri Etroubles je visok 86 m. Torej orjaška investicija, ki so jo terjala moderna prometna sredstva in seveda napredok turizma, s katerim je Švica zaživela v eno najbolje živelih dežel na svetu. Orjaške galerije so potrebne zato, da se bo avtomobilski promet odvijal tudi pozimi, to pa pomeni za Švico podaljšanje in krepitev zimske sezone, pomeni pridobitev tudi za Italijo, naftovod pa je najbrž vključen v zahodno gospodarsko integracijo.

Stara cesta bo tedaj služila le še tistim motoriziranim planincem, ki bodo hoteli na Sv. Bernard zaradi vzpona na gore, pristopne s tega znamenitega prelaza. Sv. Bernard bo torej postal tišji, samotnejši.

MATTERHORN je res edinstvena gora, ne samo po svoji individualni, fantastični prikazni, temveč tudi po zgodbah okoli nje, pred 100 leti in danes. Naj zabeležimo nekaj novinarskih v februarju in januarju 1962 ob treh poskusih v severni steni: »Boj za Matterhorn je nekakšen cirkus, ki ga vprizarjajo gospodje alpinisti iz čisto osebnih ozirov. Govore, da plezajo iz čistega idealizma, da jih je gora začarala. Kdo naj jim še verjame! Ze zaradi Eigerja je bilo dosti hude krvi. Nato so stali pred sodiščem, zdaj pa se ovešajo na kline v Matterhornu. Naj bi raje ostali doma, da ne spravijo v sramoto alpinizma.« Ta očitek je münchenški list naperil na Hiebclerja. Ponovimo: Von Allmen — Etter; T. Hiebeler — Kinshofer — Krempke — Mazeaud; Adolf in Franz Huber — Sedmayer. V časopisih stoji: »Drama na Matterhornu!« »Ušli iz belega pekla«. Hiebelerjeva izjava: »Bilo bi nespametno kljubovati slabemu vremenu, Avstrijci pa tudi niso imeli opreme, kakršno sem uporabljal jaz pri svojem poskusu.« In še ena: »Bili so za ta podvig premalo pripravljeni. Niso imeli niti vestonov niti transistor-skega aparata niti barometra. Pod ponošene hlače so si ti trije Štajerci obuli plastične vreče... In imeli so komaj 85 frankljev za vožnjo in za bivanje...« Neue Züricher Zeitung pa je isti dan (29. I. 1962) zapisala: »V soboto so zer-

mattske vodniki demonstrirali zoper list »Blick«, ki je smešil dejanje treh Avstrijcev v Matterhornu. Vodniki so se zbrali na vaškem trgu in zažgali »Blick«. Ljudstvo pa se je rogalo Toniju Hiebelerju in Krempkeju, ki sta soglašala z »Blickom«. Društvo zermatskih vodnikov je izdalo proglas, v katerem obsoja ponižanje in žalitve treh Avstrijcev, ki so preplezali kljub borni opremi najtežji del stene. Društvo jim iz srca čestita.

Priznajmo, žurnalpinizem ima že kar precejšnjo besedo. Morda že lahko trdimo: Marsikako veliko dejanje v gorah zadnja leta bi ne bilo izvršeno, če bi časopisi o tem molčali. Kaj pa planinstvo kot masovno gibanje? Paul Bauer, danes plezalski senior, nekoč pa med vrhovi alpinizma, ni mogel molčati na Hiebelerjevo pisanje o plastičnih vrečah in ponošenih hlačah. Spominja se časov po prvi svetovni vojni, ko so v ponošenih vojaških mundurah in škarpetih bile narejene še danes spoštovanja vredne ture. Za množico planincev res ne pridejo resno v poštev tisti, ki gredo v Eiger kot mančeni xy športne hiše, ki izberajo najnovejšo opremo, da bi jo kot izposojeno »preizkusili«. Za planinstvo je važno, da so še idealisti, ki gredo v steno brez podpore sekcije ali AO, za svoj denar in za svoj užitek, ki ne jemljejo s seboj »zveznega moža« za časopise in mu naročajo, naj iz vsakega njihovega koraka naredi senzacijo. — Bauerjeve besede je treba dati v premislek tudi pri nas, seveda mutatis mutandis.

HÖLLOCH se imenujejo podzemeljske jame v Muotatalu in Hintertalu pri Schwuzu v centralni Švici. Obisk je možen tudi pozimi — 70 km pod zemljo. Te jame sodijo med največjastnejše prirodne znamenitosti v Evropi.

30 MILIJONOV GOSTOV je prepekljala skromna žičnica iz Schneefernerhausu na Zugspitzgipfel v zadnjih 30 letih. Premaguje višinsko razliko 300 m.

NAJHUIŠI MRAZ je na Antarktiki na koti 3660 m, ki so jo odkrili sovjetski raziskovalci. Živo srebro je tu padlo na -90°C .

ZIMA 1960/61 je nekaterim ledenikom pridelala nekaj prirastka posebno v vrhnjem delu. Hidrološko leto 1960/61 se je začelo z zelo spremenljivim oktobrom in novembrom. Vetri so se križali, a posebno v novembru je prevladoval fen. Od začetka oktobra so bile gore nad 2000 m že zasnežene, v decembru je bila snežena

odeja že debela, februarja pa je spet padlo ogromno snega, marca dvakrat, vendar je bilo vmes toliko toplo, da je sneg ostal samo v večjih višinah. Tudi v aprilu in maju je še močno snežilo, tako da se je ablacija snega v višinah začela šele sredi junija, julij je bil sorazmerno hladen, avgust nestanovit, september pa povprečno najtoplejši, kar opazovalci doslej še niso zabeležili. Povpreček temperature je bil v mnogih krajih — opazovališčih večji kot od l. 1901—1940, tudi debelina snežne odeje je bila najdebelejša doslej.

900 000 ŽIVALSKIH VRST je na svetu, od tega 660 000 žuželk. Sem niso vštete izumrle živali, ki so jih ugotovili paleontologi. V Alpah pa živi danes komaj 70 sesalcev in 325 ptičev, insektov pa je, pravijo, več tisoč. In še en podatek: Leta 1958 in 1959 je bilo na našem planetu registriranih 65 061 potresov. Na Pireneje, Alpe, Karpate, Krim in Kavkaz odpade 14 večjih potresov. Nedvomno se marsikaka skala sproži in skotali v dolino zaradi teh pojavov, nam pa se zdi, da gre za golo naključje ali za druge vzroke.

AVSTRIJSKA EKSPEDICIJA NA NOVI GVINEJI je večje podjetje, nekaka individualna Harrerjeva akcija, kakor smo poročali. V ekspediciji je tudi holandski alpinist Huizinga. Šteje 125 mož in 125 nosačev. Baza je v dolini Illagha. Oskrbujejo jih z letali, ki startajo iz raznih misijonskih postaj.

Nova Gvineja je za Groenlandijo največji otok na planetu, s površino 831 700 km², iste kamenine kot Avstralija, iz mezozoika.

RIMSKI CESAR HADRIJAN je bil baje prvi alpinist. Povzpel se je na Etno, da bi z nje užival sončni vzhod. Bil je sploh nagnjen k potovanju, obiskal je vse rimske province, mikal ga je vsak hrib. Bil je tudi na Džebel Ahal. Po Hadrijanu do X. stoletja ne poročajo o nobenem vzponu. V tem stoletju pa je šel na Mont Genève grof Turin, vendar ne zaradi gorske lepote, marveč zato, ker je mislil, da so na vrhu skriti zakladi rimskih cesarjev. Njegov vzpon je bila pravzaprav procesija: pred njim je šla s križem na čelu množica menihov in duhovnikov, ki so z liturgičnim petjem in blagoslovljeno vodo s poti odganjali hudiča. Na pol pota jih je zajela nevihta s tako silo, kakor da se je hudič z verige odtrgal, in vsa procesija jo je na vrat na nos poodila v dolino. Humanist Dante pa je gledal na goro že z očmi esteta in

celo športnika. »Pojdite v Alpe,« pravi, »tam boste našli moč, lepoto, zdravje in krepost.« V 15. stoletju pa je Alpe odkril veliki Leonardo da Vinci kot slikar, pa tudi kot turist in prijatelj narave.

Iz antičnih časov se poroča, da je grški filozof Empedokles našel smrt na Etni; baže je skočil v žrelo, da bi bil bližje bogovom. O Filipu III. Macedonskem poročajo, da je l. 181 st. e. stopil na 3000 m visoki vrh Emo.

100 LETNICA ÖAV pomeni tudi stoletnico organiziranega planinstva na evropski celini. ÖAV so ustanovili l. 1862 na Dunaju Edmund v. Mojsisovics, Paul Grohmann in Guido v. Sommaruga. L. 1869 se je združil z DAV, ki so ga tudi ustanovili Avstrijci. O proslavi 100-letnice bomo še poročali.

SAMOHODEC V EIGERJU bi bil res najredkejša prikazen. To je najbrž zvalo 22 letnega Adolfa Mayra konec avgusta 1961 v Grindelwald in to direktno iz plezalnega tabora na Norveškem. Nikomur ni povedal, kaj namerava, le dva Švicarja, eden od teh je bil von Allmen, sta po naključju zvedela, kaj mu roji po glavi. Ob treh zjutraj je vstopil in v 12 urah že dosegel »likalnik« nad drugim snežiščem. Tu je bivakiral, ker se je bal, da bi s tretjega snežišča utegnili v poznem popoldnevu padati zapadno kameenje. Ob devetih zvečer je z baterijo signaliziral Švicarjema, da je vse v redu. Naslednji dan je hitro opravil s tretjim snežiščem in s tem na »rampi« pustil za seboj najtežje partije stene. Kazalo je, da bo opoldne že zunaj in na Scheideggu so se že pripravljali, da ga bodo na vrhu slovesno sprejeli. Toda nekaj minut po osmi uri je Mayr zdrsnil in padel v globino. Kdo naj bi vedel, zakaj! Vsekakor je kot samohodec v Eigerju prišel najvišje, dotlej so vsi obračali nekje pri Hinterstoisserjevi pročnici npr. Hans Wörndl. Mayr je bil znan plezalec. Začel je plezati s 17 leti v Totengebirge s Krenmayrom, nato pa v Zillertalskih in Ötztalskih Alpah naredil več prvenstvenih zimskih tur. Sam je zmožel zahodno steno Totenkirchla, Dülferjevo smer in južno steno Schlüsselkar Spitze, sam je plezal greben Zmutt in Hörnli, sam vzhodni greben Welishorna in Rothorn in preko teh prišel na Zinalrothorn. L. 1961 je kot samohodec treniral v Wilder Kaiser in Karwendlu, deloma v družbi s Hiebelerjem in Pokorskim. V eni sami uri je sam preplezal Pallavicinijev ozebnik, sam zmožel severozahodno steno Wiesbachhorna in severno steno Eisközela.

TRETJA SCHNEIDERJEVA EKSPEDICIJA v Nepal je odpotovala iz Avstrije v začetku aprila 1962. Podprla jo je nemška industrija, ÖAV in DAV, torej nekaj himalajski anšlus. Ing. Schneider bo nadaljeval s kartografiranjem, ki ga je začel pred nekaj leti, uvedel pa bo v delo dva mlada geodeta iz Stuttgarta in Münchena. Ekspedicijo vodi dr. Hellmich iz Münchena. Potovali so z avionom, imeli so tri tone prateža. Ekspedicijo je podprl tudi baron Heinrich Thyssen, ime, ki je vsemu bližje kot himalaizmu. Pa vendar, zašlo je tudi sem, do Kathmanduja. V pripravi je že četrta avstrijska ekspedicija te vrste.

CESTA NA GERLOSS bo iz Krimmla potekala preko Krimmlerplatte na tirolsko mejo. Načrt zanjo je naredil ing. Wallack, tvorec glocknerske ceste. Stala bo 150 milijonov šilingov, dosegla višino 1629 m, prevozna bo vsa zimo, največja strmina 9%, decembra letos bo že odprta.

NEPAL je od jan. 1962 spet uvedel strožje ukrepe za ekspedicije. Nepalsko zunanje ministrstvo je objavilo: Vsaka ekspedicija mora imeti zveznega oficirja, ki ga imenuje nepalska vlada, oficirju je treba povrniti vse potne stroške in dati 320 nepalskih rupij dodatka k njegovi plači na mesec. Poleg tega mu pripada popolna oprema, tudi spalna vreča in popolna oskrba. Permit (dovoljenje) se vsak čas lahko ukine, četudi ekspedicija še ni končala z delom. Kratko poročilo mora ekspedicija predložiti takoj po zaključku dela, izčrpno poročilo pa v šestih mesecih po vrnitvi, vselej pred objavo. Ekspedicija mora predložiti načrt dela in se ga mora natanko držati. Za orožje, municijo in radijske zveze je treba imeti posebna dovoljenja. Če je šerpa ali kulj ranjen, je ekspedicija dolžna odšteti zavarovalnino: Za smrt zveznega oficirja 5000 rupij, za smrt nosača pa 2000. Vsako fotografijo, namenjeno za objavo je treba prej predložiti vladni cenzuri. Za Dhaulagiri, Everest, Lhotse, Makalu, Čo-Oju, Manaslu, Kangčendzöngö, Annapurno je taksa 4800 rupij v dolarjih ali v funtih, za gore preko 25 000 čevljev visoke 3200 rupij, za gore nižje od teh pa 1600 rupij. Znanstvene ekspedicije s štirimi in več osebami morajo odšteti 1600, manjše ekspedicije pa 800 rupij. Polovico te vsote je treba položiti en mesec po sprejemu »permitta«, ostalo polovico pa pri vstopu v deželo. Vsa obvestila mora ekspedicija pošiljati preko vlade. Ekspedicija mora imeti priporočilo vlade svoje dežele. Pri vstopu v deželo

je treba natančno navesti, katero blago se bo potrošilo v Nepal, katero pa bo ekspedicija vzela na povratku s seboj. Za prvo je treba plačati carino, za drugo pa položiti kavcijo.

Preden se vse to uredi, mine precej časa. Nepalska birokracija ni hitrih rok.

SEDEM EKSPEDICIJ 1962 ima na sporedu Nepal. Indijci imajo pred seboj najveličastnejši cilj Everest, Avstrijci Dhaulagiri, Francozi Jannu, Zahodni Nemci Pumo skupaj z Nepalci, Japonci pa so prijavili kar tri ekspedicije v Langtang, Jugal in Mukut Peak. To so večje ekspedicije, poleg njih še vrsta manjših. Eno takih vodi grofica Gravina, voditeljica ženske ekspedicije na Čo-Oju 1959, na Gandula Peak v zahodnem Nepal.

ANGLEŽI V PAMIRU, to je v l. 1962 s političnega stališča najzanimivejša ekspedicija. SZ jim je dala 65 dni časa, da pridejo na Peak Stalin (7495 m), najvišji vrh v Pamiru. Dvanajstčlansko moštvo bo vodil Sir John Hunt in bo skušal priti na Peak Stalin po zahodnem grebenu, doslej še neprehojenem.

AIGUILLE POINCENOT je gora v skupini Fitz-Roy v Andih. Januarja 1962 so se povzpeli nanjo Angleži pod vodstvom Don Whillansa in Tonyja Kavanagha. Gora ima ime po Francozu Poincetonu, ki se je pri vzponu na Fitz Roy smrtno ponesrečil.

NEMŠKA EKSPEDICIJA DIAMIR 1962 je od 30. aprila 1962 na poti. Pripravil jo je Nemški institut za raziskovanje inozemstva (Der Deutsche Institut für Auslandsforschung). Ekspedicija nadaljuje delo diamirske ekspedicije iz l. 1961 na severozahodnem pobočju Nanga Parbat in sicer alpinistično in raziskovalno. Glavni cilj je vzpon preko 3000 m visokega strmega pobočja Diamir. Ekspedicija l. 1961 je tu čez prodrla do višine 7150 m in že dokazala, da je Diamir premagljiv. Nemci so prišli v direktni smeri skoraj pod vrh. V višini od 5000 do 7000 m so plezali v strmcm ledu in več odstavkov navpične skale, čeprav so iskali položnejše prehode. Ekspedicija 1962 se bo verjetno lahko še poslužila fiksnih vrvi pod taborom II, v višini 5000 pa so lani pustili manjše skladišče opreme. Oskrba aklimatizacijskega tabora v višini 6100 m je olajšana z ročno žičnico. Nad višino 7150 m težavnost ni več tako velika, tako da letošnja ekspedicija računa z uspehom. Vrh Nanga Parbata meri 8125 m.

Štirje člani ekspedicije 1962 so bili v Diamirju tudi lani. Ekspedicijo vodi 46 letni dr. Karl Maria Herrligkoffer, ki je letos že tretjič na Nanga Parbatu. L. 1954 je vodil tudi prvo ekspedicijo na Broad Peak (8047 m). Njegov namestnik in ekonom je Anderl iz Bad Tölza, 46 let star. Mlajša sta Kinshofer (27 let) in Siegfried Löw (28 let). Prvi je znan iz zimskega vzpona preko severne stene Eigerja in poizkusa v severni strani Matterhorna, drugi je eden najvidnejših ekstremistov zadnjih let. Tudi ostali člani ekspedicije so mladi, 22 do 27 let, in spadajo med najboljši nemški alpinistični naraščaj. Sturm iz Münchna ima za seboj en šesttisočak v peruanskih Andih, Mannhardt je bil s Kinshoferjem v Eigerju, pa tudi Schmidbauer in Erdenkäufer sta znana. Ekspedicijo je izdatno podprla nemška industrija z materialom, denarna sredstva so zbrali privatniki, dve tretjini vseh sredstev pa udeleženci sami. Primanjkljaj 20 000 DM bodo krili s pozdravnimi dopisnicami, na katerih bo naslovnik prejel sliko Diamirja, podpise vseh udeležence, prstni odtis pakistanskega poštnega kurirja in žig ekspedicije. V 2400 km dolgi himalajski gorski verigi je še mnogo ciljev. Mnogo je dolin, ledenikov in vrhov, na katere še ni stopila človeška noga. Evropski narodi štejejo za nacionalno dolžnost, da odkrijejo Himalajo do kraja, pridružujejo se »mladi« azijski narodi. Nemški delež pri tem odkrivanju je izredno velik. Tudi ta ekspedicija je bila kronana z uspehom.

DŽEBEL TOUBKAL (4165 m) je glavni vrh v Visokem Atlasu v severni Afriki. W. Heybrock, samohodec, ki pozna Tatro, Pireneje, Kavkaz, perzijske, skandinavske in korziške gore, pripoveduje, kako se je povzpel preko Marakeša in Agadirja v njegovo območje. Izhodišče mu je bilo berbersko naselje Asni. Pravi, da so ga tu in v višje ležečih vaseh otroci spremljali s kamenjem, ker so ga imeli za Francoza. Od 2250 m dalje dobi pokrajina visokogorski značaj, v tej višini pa stoji znamenito muslimansko svetišče Sidi Šamaruš. V višini 3200 m so francoski alpinisti zidali »Refuge Neltner«, v višini 3700 m je že sneg, prava zima, v kateri je Heybrock doživel neusmiljen bivak. Na vrhu Džebel Toubkala mu je termometer pokazal -46°C , snega je bilo do kolena.

Domačini ta vrh po božje časte. Prvi Evropejci so bili na njem 12. junija in sicer Berger, Dolbeau in Segonzac. Na

povratku si je Heybrock zlomil nogo in štiri dni sam v bolečinah, žeji in gladu čakal na rešitev, ki je le po naključju prišla. Rešila sta ga dva Berbera, ko je bil že skoraj sklenil z življenjem.

V HINDUKUŠ so bili l. 1961 priredili ekspedicijo Traunsteinci, med njimi nemški smučarski reprezentant Wagnerberger. 25 dni so rabili za pot do Kabula preko Avstrije, Jugoslavije, Turčije in Perzije. Iz Kabula so se peljali do Jurma in odtod prišli v centralni Hindukuš, ki je še dokaj neraziskan. Pešačili so 180 km v Sahram in Deh Ambi ob reki Munjan, v Darah-i-Deh Ambi pa so postavili bazo. Še isti dan so po 8 urnem napornem vzponu po moreni na ledeniškem jeziku v višini 4750 m bivakirali, po dveh dneh pa dosegli vrh Kollac Pierjach (5620 m). Vrh leži v skupini Ahmed Baba-e-Devana. V tej skupini so se povzpeli še na štiri pettisočake. Potem so se lotili skupine Koh-i-Marčec in tu prišli na 6060 m visoki Sarguna. Najtežjo preiskušnjo pa so prebili na Koh-i-Kabuda (6100 m), ker so v grebenskem plezanju v višini 5500 m do 5800 m morali premagati več mest IV. stopnje, pri grebenskem sestopu pa so se morali čestokrat spuščati z vrvjo. 57 ur je trajal vzpon in sestop. Ko so tako pospravili lepo število pet in šesttisočakov, so po 200 km maršu spet dosegli Kabul in se z letalom vrnili domov. Svoje avtomobile so pretopili v Afganistanu.

V ČILU so orografi zabeležili velike spremembe višin po strašnem potresu od 21. maja do 22. junija. Potresni center je bil v čilenskih Andih med Calbucom in Quetrubillanom. Novo kartografiranje je pokazalo, da se je svet dvignil na daljavo 40 km, da pa se je drugod ponižal na daljavo 450 km. Nastale so nove konfiguracije, druga oblikovitost tal. Največ škode je bilo v dolini Rio San Pedro, kjer se je razlilo jezero Rinhu in poplavo dolino 80 km daleč. Odprlo se je 9 novih vulkanov, ki so izmetali mase lave.

Čile trpi zaradi potresov že stoletja: leta 1570, 1575, 1657, 1751, 1835, 1939. Posebno okoli mesta Concepcion je bilo v teh letih veliko škode, druga leta pa je bila prizadeta Valdivia. Lahko si je misliti, kaj je pretrpelo prebivalstvo leta 1960, ko so v enem mesecu zabeležili 21 hudih potresov.

88 ALPSKIH ŠTRITISOČAKOV je odbral znani ženevski alpinist Robert Grévoz. Zadnji, ki mu je stopil na teme, je bil Lauteraarhorn (4042 m). Grévoz je

renomirano ime. Ima več prvenstvenih, l. 1931 severno steno Trioleta z André Rochem. Organiziral in vodil je več ekspedicij, v Mexico, Groenlandijo, v Ande. Vsekakor imenitna in sijajna alpinistična kariera!

390 NOSAČEV so najeli Francozi za pohod proti Jannu (7710 m). V začetku marca so odšli iz vasi Darhan, proti koncu aprila prispeli v bazo, en mesec trenirali in se adaptirali. Vzpon se jim je posrečil.

WALTER BONATTI je eden najzjemnejših plezalcev vseh časov, poleg tega pa zelo preprost in skromen. Na spomlad 1962 je priredil več predavanj v Svici — na povabilo seveda in je govoril predvsem o klasičnih vzponih čez Brenvo, torej o tistem, kar kot cour-mayeurski vođnik zelo dobro pozna. V našem »Razgledu« ga sicer spremljamo že več kot deset let, vendar navedimo še enkrat njegova najbolj znana dejanja v gorah:

L. 1951 vzhodna stena Grand Capucina (20. do 23. julija); l. 1954 K₂ (8611 m); l. 1955 sam jugozahodni steber Petit Druja (17. do 22. avg.) Steber je po njem dobil ime. L. 1956 presmuča Alpe od jugoslovanske meje do Nizze; l. 1957 prvi vzpon na Pilier d'Angle du Mt. Blanc; l. 1958 pozimi Patagonija; poleti Gašerbrum IV (7980 m); l. 1959 prvi vzpon na Pilier Rouge du Broulaid v Mt. Blanc; prvenstvena v jugovzhodni steni Mt. Maudit; l. 1960 prvi vzpon na Chandelle, vzhodno steno Tacula; l. 1961 prvenstvena zimska na Sentinelles Rouge na Mt. Blancu; prvi vzpon na Pic Rondoy Nord v Peruju.

Pravijo, da Bonatti zadržuje v sebi najpopolnejšega tehnika, ki ne pozna ovir, in kontemplativca — razmišljajočega človeka, ki se odpove vzponu samo zato, da bi spoznal divjo lepoto gora, vsakokrat z enako čustveno močjo. Ta intimna povezanost z gorami mu je takorekoč potrebna za moralno in fizično ravnovesje. Je neverjetno odporen in spreten. Vse najtežje smeri v Alpah je zmogel sam.

Bonatti ima samo v območju Brenve 16 prvenstvenih smeri. Pred kratkim je v francoščini izšla njegova knjiga »Le mie montagne« (v franc. A ma montagne). Zanimivo je, da se Bonatti ne loti zimskega vzpona v Grandes Jorasses. Tu so letošnjo zimo poleg mednarodne zveze, v kateri je sodeloval tudi naš Aleš Kunaver, poskusili tudi trije Francozi, na čelu z renomiranim Puiseuxom.

Nekaj misli k delu literarnih odsekov

TONCEK STROJIN

Literarna potreba je bila že dolgo časa živa v naši planinski praksi. Svoj prvi izraz je dobila že l. 1932 v literarno-znanstvenem odseku SPD. Takratni odsek je vodil nestor slovenskega kulturnega alpinizma dr. H. Tuma, ki je v dr. A. Brileju našel zvestega in neutrudnega sodelavca. Kasneje, l. 1936, je tudi »Planinska matica« v mladostnem poletu izdala svoj prvi sad – četvero knjig iz poljudno-planinskega področja. Zal je bilo načrtov preveč, denarja pa premalo.

Po vojni je zamisel znova prodrla na površje in že l. 1946 na I. skupščini PDS slišimo predlog po ponovni oživitvi literarno-znanstvenega odseka. Visoke vsote in kadrovski problemi so odseku branili, da bi njegovo delo našlo v javnosti širši odmev. Da bi vsaj v neki meri zadovoljevala – iz široko začrtanega delokroga omenjenega odseka – je PZS sklenila ustanoviti Planinsko založbo, kot našo centralno planinsko založbeno ustanovo. Težnja po ponovnem organizacijskem prerodu literarnega odseka PZS – program dela se je skozi vse čase le malo izmenjal – je ponovno izšla na raznih skupščinah PZS, posebno leta 1954 v Mariboru. Tudi pri PD Ljubljana-Matica je bil ustanovljen literarni odsek.

Organizacija in metoda dela

Organizacija in metode dela zahtevajo širše poznavanje in poglobljen studij možnosti, ki se odpirajo pri delu literarnih odsekov.

Takoj moramo poudariti, da so literarni odseki specifične oblike dela v planinskih društvih, organizirane le tam, kjer obstoji zadosten razlog po njihovi potrebi. Ta potreba pa obstoji v programu in številu planinskih delavcev, ki so za taka dela na razpolago.

Osnovno programsko vprašanje, ki se postavlja pred literarne odseke, je, ali spada njihovo delo v program propagandnega odseka ali pa zahteva samostojno telo. Miselni spor o tem ima svoje korenine na eni kot na drugi strani. Nesporno je, da je pisanje informativnih člankov v dnevno časopisje – ideološko vzeto – stvar propagande, čeprav so strokovni plati bolj nagiba k literarnim odsekom.

Po drugi strani pa je zaradi velikih finančnih sredstev potrebna razmejitev programske pristojnosti med kulturno-literarnim odsekom PZS kot duhovnim centrom in literarnimi odseki, ki so že ali še mislijo nastati.

Medtem ko gre v prvem primeru za stvarno-ideološko pristojnost, gre v drugem primeru za ožje programsko pristojnost.

Sodimo, da je pravilno, če v prvem primeru razsodimo in korist stroke t. j. literarnega dela, čeprav ne zanikamo propagandnih lastnosti tudi literarnim odsekom. Ze iz tehničnega vidika je delo novinarja v strokovnem smislu bližje delu pisatelja kot pa delo novinarja delu predavatelja, risarja, akviziterja, fotoamaterja etc.

Glede ožje programske pristojnosti pa je dvotirnost dela očitno škodljiva, če ne ujame koordiniran korak s potrebami našega literarnega področja. Kriterijev za določitev ožje programske pristojnosti med kulturno-literarnim odsekom PZS in literarnimi odseki je več. Izstopata dva kriterija:

1. delitev na redno in občasno literarno delo in
2. delitev na novinarsko, znanstveno-umetniško ter drugo literarno delo.

S finančnega kot s strokovnega stališča kulturno-literarnemu odseku PZS kot akademiji duhovnih sil slovenskega planinstva je prepuščeno izdajanje rednih publikacij in knjižnih del z znanstveno-umetniško podlago.

V tem oziru tudi decentralizacija med literarne odseke ne bi smela iti predaleč, saj cepljenje finančne in kadrovske moči v kulturno-literarni smeri prej škoduje kot pa koristi demokratičnemu planinskemu razvoju.

Kakor vsaka dejavnost v planinskem društvu mora tudi literarna delovati v nekem sorazmerju, ali bolje rečeno v kritju z razpoložljivimi finančnimi sredstvi.

Zato mora vsak literarni odsek, če hoče finančno utemejeno delovati, imeti založniško skupino, sestavljeno iz društvenih odbornikov in delavcev gospodarskega sektorja. Ta pododsek literarnega odseka bo imel malo go finanansirati in analizirati neko literarno delo kot amortizacijsko rentabilno, ne samo v vzgojnem temveč tudi v finančnem pomenu. Zanimati se mora za čim cenejšo in strokovnejšo pripravo in izdelavo programiranega dela in poskrbeti za čim ugodnejši sprejem dela v planinski dejavnosti. Gotovo je, da je založniška skupina temeljnega pomena za literarne odseke, ki morajo računati tudi na komercialne možnosti.

Program dela

Izkušnja uči, da mnogo idej in dejanj ne uspe, če nimamo jasno začrtanega programa. Stvar načelne diskusije je, da se na skupnem sestanku literarnih moči PZS pripravi poslovnik, vključno detajlni načrt dela, ta razmnoži in razpošlje zainteresiranim društvom v obravnavo. Mnogokje so voljni dela – ne samo literarnega – pa ne vedo kako in kaj bi. Ugotoviti moramo, da stoji inštruktaža na vseh področjih planinskega uveljavljanja na zelo trilih nogah.

Literarni odsek PD Ljubljana-matica že ima svoj poslovnik dela, razčlenjen na uvodne določbe, organizacijski okvir, namen, program dela, personalno-kadrovske zasedbe, proračun in prehodne določbe.

Ker je program kulturno-literarnega odseka PZS tudi več ali manj določen in literarno zainteresiranim krogom poznan, so te načelne pripombe namenjene predvsem rasti novih literarnih odsekov.

Za razliko od centralnega kulturno-literarnega odseka PZS je namen lokalnih literarnih odsekov – ki si jih lahko organizirajo le močnejša planinska žarišča – predvsem v obveščanju širše javnosti, o vsem, kar se v lokalnem planinskem društvu in ožjem planinskem področju zgodi novega in zanimivega, in v izdajanju literarnih del lažje vrste, t. j. biltenov ob otvoritvah novih koč, društvenih jubilejih, lokalnih voditeh, planinskih perspektiv i. p., skratka vsega.

Iz 13. člena poslovnika literarnega odseka PD Ljubljana-Matica povzemamo, da je imenovani odsek prevzel kot svojo redno nalogo urejanje in zalaganje s članki rubriko »Planine in ljudje« v časopisu »Delo«. Osebnost sem mnenja, da v Sloveniji ni časopisa, ki bi se brani pričevanja člankov s planinsko tematiko. Seveda moramo takoj opozoriti na vsebino člankov, ki jih nameravamo objavljati. Dnevno časopisje ni namenjeno pričevanju strokovnih sestavkov, ker imamo zato naše glasilo PV, temveč se morajo literarni odseki

posluževati novinarskega načina pisanja član-
kov t. j. prispevanja reportaž oz. novic iz PD.

Problem svoje vrste je, kateremu članu PD
bo poverjena skrb za to vrsto literarnega dela.
Sodimo, da mora biti to oseba, ki je planin-
skemu dogajanju v PD blizu, da dobi novice
kolikor mogoče identične že iz prve roke. Iz-
kušnja v matičnem društvu pove, da je za to
delo najbolj primeren odbornik društva, ker
s svojo navzočnostjo na upravnih sejah dru-
štva zve za tisto, kar v golem zapismiku ni
opremljeno s komentarjem, nasprotnimi mne-
niji itd. V manj ugodnih primerih pa se bomo
morali zadovoljiti le s kopijami zapisnikov, ki
jih bomo izročali osebi, kateri bomo poverili
skrb za planinsko novinarsko delo. Poleg tega
pa omenjena literarna dejavnost PD nič ne
stane, propagandno pa mnogo velja.

Druga redna naloga literarnega odseka je
izdaja ciklostiranega društvenega biltena s iz-
vlečki iz poročil društvenih odbornikov na
občnih zborih. Nejevolja, da se zaradi izčrpn-
nih poročil odbornikov občni zbori predolgo
zavlečejo, odpade, poleg tega pa se članstvu
nudi možnost, da se na konstruktivno disku-
sijo k poročilom vsestransko pripravi. Če zmo-
rejo skromna ciklostilna glasila že dijaške li-
terarne zadruge po šolah, zmore to tudi vsako
večje PD enkrat na leto pred svojim občnim
zborom. S primerno poslanico društva svojemu
članstvu pred novo planinsko sezono, z ob-
javljenimi sporedi izletov in predavanj, važ-
nejših društvenih obletnic, proslav itd. bomo
vzbudili pri svojem članstvu odobravanje in
dosegli marsikatero pozitivno sodelovanje med
letom.

Nazadnje je ena največjih nalog literarne-
ga odseka akviziterstvo na PV in propagand-
na pomoč pri razprodaji literarnih in karto-
grafskih del Planinske založbe, zbiranje gra-
diva za izdajo planinskih prospektov, sodelo-
vanje pri izdaji planinskih vodičev v založbi
kulturno-literarnega odseka PZS, iskanje zgo-
dovinskih eksponatov iz življenja planinske
organizacije in PD, urejanje društvene kroni-
ke, evidentiranje planinskih zapuščin brez va-
rhov itd.

Personalno kadrovska zasedba

Tako poudarimo, da je ta problem izmed
vseh najtežji. Delo v literarnih odsekih zahteva
že literarno izdelane planinske delavce, ki
jih ne družijo samo veselje do planinstva in
literarnega dela, temveč jih odlikuje predvsem
široko poznavanje konkretne planinske pro-
blematike in novinarskega dela. Prav zaradi
teh lastnosti so ti maloštevilni planinski de-
lavci za slovensko planinstvo še posebej dra-
goceni. V marsičem pa je kadrovska zasedba
v odseku odvisna tudi od obsega dela, uspeš-
no delo pa od načelnika odseka.

Pripomniti je, da zahteva načrtno literarno
delo mnogo organizacijskih sposobnosti, brez
katerih si je delo odseka le težko zamišljati.
Zato pozor – brez organizacijskega poleta pri
vodstvu bo sleherno uspešno delo v odseku
obstalo že pri načrtih. Seveda je nerodno, če
se potem tako literarno telo z načrti prične
in pri načrtih ostane.

Priručne planinske knjižnice

Tesni društveni prostori in pa to, da knjiž-
nice odprtega tipa zahtevajo organiziran po-
slovanje in knjigovodstvo, ovira ustanavljanje
planinskih knjižnic pri planinskih društvih.

Ze s stališča družabnega življenja je primer-
no, da imamo planinske knjižnice zaprtega
tipa v tistih PD, ki razpolagajo z vsaj mini-
malnim društvenim prostorom in lahko v svo-
jem skromnem inventarju določijo police tudi
za planinske knjige. Tu prihaja v poštev
predvsem domača planinska literatura, ki jo
je oz. še bo izdala Planinska založba pri PZS.
Ta literatura pa naj bo dostopna – proti re-
verzu – predvsem mladini in alpinistom, ki
se aktivno uveljavljajo v PD.

Morda bi predlog za oživitve planinskih
knjižnic zaprtega tipa pri večjih PD – ka-
tere naj odloči kulturno-literarni odsek PZS –
odbrali kak predlog za plenum ali skupščino
PZS z zavestjo, da smo spet storili korak više
na kulturni lestvici slovenskega planinstva.

Slovenski planinski muzej

Nobenega dvoma ni, da je naša planinska
zgodovina hkrati del narodne zgodovine same.
V besedi in dejanju je bilo že nekaj poizku-
sov, da bi poživili zbiranje zgodovinskega ma-
teriala, toda brez vidnejšega uspeha, tako da
je vse do današnjih dni ostalo samo pri njih.
In vendar ne gre planinskemu muzeju pripis-
ovati samo ožji pomen, se pravi samo težnje
in naloge planinske organizacije same, saj naj
bi slovenski planinski muzej ohranil lik slo-
venskega gorjanca, ki ga v knjižni obliki že
imamo v Lovšinski knjigi, postal naj bi del
kulturnega zrcala slovenske dežele. Ta usta-
nova naj bi pričala o duhovnem izročilu – od
preprostega pastirja in lovca do sodobnega
alpinista in ljubitelja narode – v vsej značil-
nosti.

Pri tej zamisli bi bilo treba od vsega za-
četka misliti na to, da je treba najti pravo
pot, ki naj pritegne vso našo planinsko skup-
nost. Dokumentarno, slikovno in predmetno
gradivo, smotno porazdeljeno v oddelke, ki
naj bi seznanjalo sodobnika z vsem, kar je
s planinstvom v zvezi.

Biografske listine in fotografski material
pomenijo vsepovsod anamnezo vsake orga-
nizacije in vodilnih organizatorjev ter pionir-
jev. Izvirniki planinskih spisov, izdana doma-
ča in tuja literatura o naših gorah, rukopisi,
vpisane knjige z vrhov in koč, raznoteri žigi,
grafikoni o obisku in naraščanju članstva v
planinski organizaciji bi predočevali rast in
razvoj te organizacije.

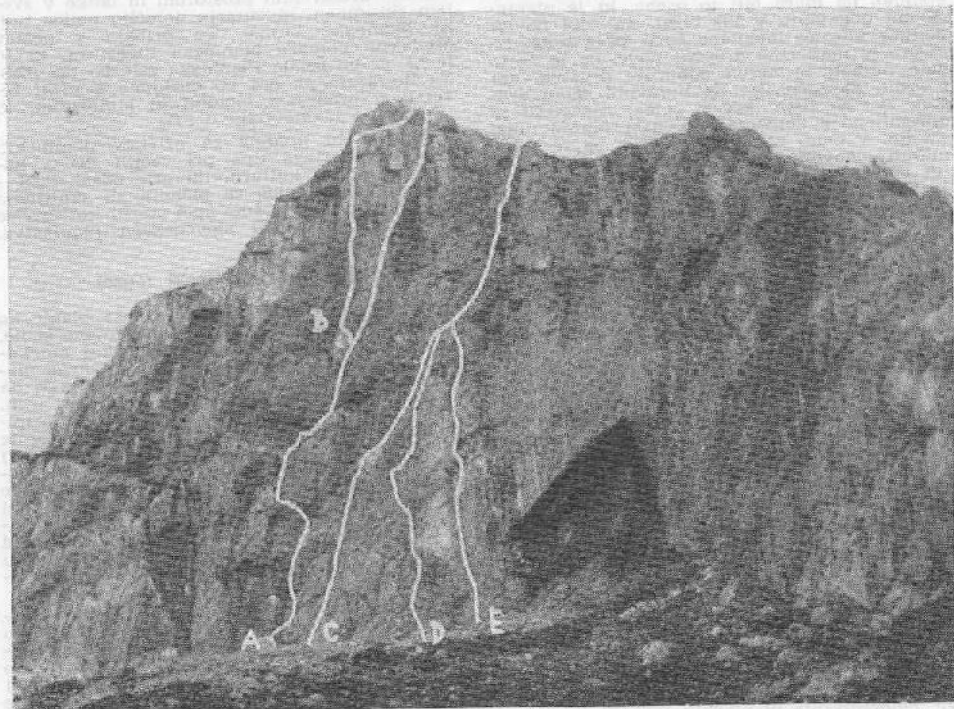
Makete planinskih koč, razvoj markiranja,
biografski podatki in slike ter vodniške knji-
žice gorskih vodnikov naj bi pričale o skrbi
za planinčevo varnost in udobje.

Književna in likovna dela planinske umet-
nosti, ki so izšla v okviru planinskih založb –
in bi bila v primeru večjih zalog tudi napro-
daj, naj bi poudarjala duhovno stopnjo našega
planinstva.

Planinska pesem in folklor, reševalna
služba, gospodarstvo in planinstvo, zimska in
letna oprema skozi stoletja, ostanki opreme
ponesrečenih, klimatologija in glaciologija ter
ne nazadnje tudi delo posameznih podružnic
in društev in še in še, vse to bi sodilo v tako
muzejsko ustanovo.

Vsekakor je treba računati s tem, da bi ob
takem, še tako smotrnem delu nedvomno za-
devali ob praznine, ki bodo s časom, če bomo
odlašali, vedno večje.

Iz kartoteke prvenstvenih vzponov

Južno steno Kogla sta prva preplezala Virens in Gombač. 20. oktobra 1937 sta preplezala novo skrajno težko smer Karel Tarter in Janez Gregorin. Smer sta opisala v Planinski matici leto 1937 stran 52. Plezalci po drugi svetovni vojni so večkrat skušali razvozlati, kje poteka ta smer, vendar jim to ni povsem uspelo. Mnenja so deljena. 9. avgusta 1950 sta France Zupan in Ksavo Semrov preplezala novo centralno smer. Po vsej verjetnosti so prvi trije raztežaji centralne smeri skupni s smerjo Tarter-Gregorin, nakar ta zavije desno v smer Virens-Gombač in po njej raztežaj nad gredino. Tu se od nje loči in se po treh raztežajih težke stene zopet združi s smerjo Zupan-Semrov. Po letu 1954, ko sta Igor Levstek in Milan Sara preplezala rumeno zajedo, je Kogel precej pridobil na obisku. Stena je zaradi svoje lege zlasti prikladna za vzpone v zgodnji pomladi in pozni jeseni.

SPOMINSKA SMER BOJANU ZAJCU IN DOMNU SOLARJU (na sliki smer D).

Prva preplezala Lojze Steblaj in Janez Rupar 15. oktobra 1961.

Dostop: Iz Kamniške Bistrice po poti proti Kokrskemu sedlu, nato desno po lovski poti v Gamsov skret. Pot se izgubi po travi in skrotju, pod steno je 3 ure.

Opis: Vstop desno od raza stebrička levo od rumene zajede 40 m navzgor do plošče pod lusko. Za lusko do pokline med črnim in rumenim delom stene. Po poklini do strehe, levo ven navzgor do travnate police. Po njej do kota in preko travisa in stopničk na stojišče pod streho (možice). Levo ob strehi in nad

njo v neizrazito zajedo, ki pripelje na steber, kjer izstopi rumena zajeda. Dalje nad gredino po Virensovi smeri nad rob stene.

Ocena: IV +, A₂. Višina stene 250 m, čas plezanja 4 in pol ure.

Sestop: Z vrha proti vzhodu po travnatih in skrotastih pobočjih navzdol in desno nad grapo (v smeri sestopa) v Gamsov skret. Dalje navzdol v Kamniško Bistrico, 3 in pol ure.

KAMNIŠKA VARIANTA SMERI ZUPAN-SEMROV (na sliki smer B). Prva plezala Tone Skarja in Pavle Simenc poleti 1957.

Dostop: Isti kot pri smeri Zajec-Solar.

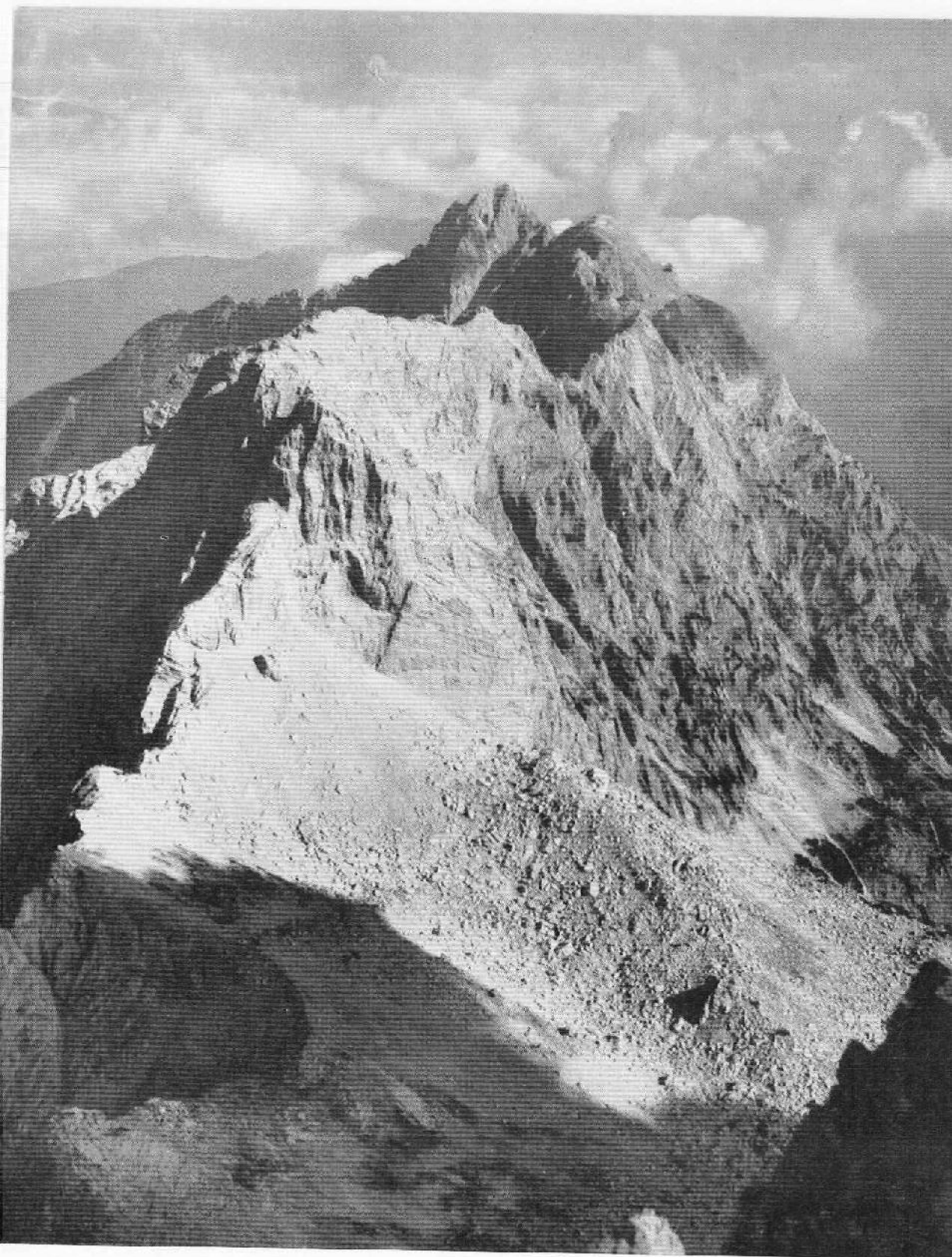
Opis: Po smeri Zupan-Semrov še dva raztežaja nad gredino. Desno na stolpiček in po polici levo v zajedo. Po njej 2 raztežaja (k. k.) in levo preko plati v lažji svet. Po njem raztežaj na dobro stojišče. Dalje po previsni poti (k. k.) do vrha in prestop desno preko plošče na obokano polico. Po njej desno okoli raza raztežaj in pol na rušnato stojišče. Od tu lažje navzgor na rob stene malo desno vrha.

Ocena: V, VI. Višina stene 300 m. Čas plezanja 9 ur.

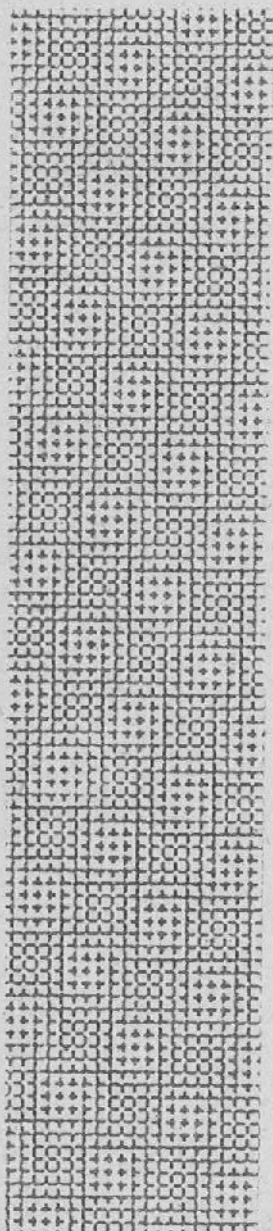
Sestop: Isti kot pri smeri Zajec-Solar.

Pojasnilo k sliki:

- A-smer Zupan-Semrov
- B-Kamniška varianta
- C-Virensova smer
- D-smer Zajec-Solar
- E-Rumena zajeda

Tovarna dokumentnega in kartnega papirja

Telefon: Radeče 81-950

Tekoči račun pri NB Trbovlje 600-29/1-11

Brzjavni: Papirnica Radeče

Železniška postaja: ZIDANI MOST

PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov
specialne papirje
surovi heliografski
in foto papir
kartografski
specialni risalni »Radeče«
papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku
Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku
v rdeči, modri ali sivi barvi

R A D E Č E P R I Z I D A N E M M O S T U

Āovarna dušika Ruše

PROIZVAJA IN DOBAVLJA:

Karbid

za avtogeno varjenje, razsvetlavo in acetilensko kemijō

Apneni dušik in nitrofoskal – Ruše

za gnojenje

Ferokrom suraffine

za jeklarsko industrijo

Elektrokorund

za bruse in brušenje

Kisik in acilen

za rezanje in varjenje kovin

Taljeni magnezit

za elektroizolacijo

Brzjavni naslov: Azot Maribor, telefon: Maribor 80-108 in 80-128, teleprinter: 03312

Železniška postaja: Ruše – Industrijski tir. Tekoči račun: NB Maribor $\frac{604-11}{1-185}$

Zvesti sopotnik v gorah:
transistorski sprejemnik

Bled

ŽELEZARNA JESENICE

SLOVENIJA

dobavlja vse od gredlja

okroglo, polokroglo, kvadratno, ploščato, šestoglato, osemoglato in tračno jeklo
debelo, srednje, tanko in fino pločevino
vlečeno, luščeno in brušeno jeklo
debelo, srednjo, tanko in fino žico
hladno valjane trakove — od zelo širokih do finih cevi od 1/8" — 3"
bodečo žico in pohištvene vzmeti
žičnike
elektrode za avtogeno in elektro varjenje

do plemenitih jekel